

საქართველოს კონსტიტუცია (1995 წ.)

საქართველოს კონსტიტუცია (1921 წ.)

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი

საქართველოს სახელმწიფოებრივი
დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი

საქართველოს
საპარამუნოლო
სამეცნიერო
სამუშაოების
სამეცნიერო
სამუშაოების
სამეცნიერო
სამუშაოების

წელი

საქართველოს პირველი
დემოკრატიული რესპუბლიკის
დაარსებიდან

2018 წელი

342.9 (45.22)

საქართველოს კონსტიტუცია

საქართველოს კონსტიტუციის მიღება უმნიშვნელოვანეს მოვლენად არის მან წერილი დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში, რადგან სწორედ უზუნაესი კანონი დაედო საფუძვლად ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ განვითარებას.

საქართველოს დამოუკიდებლობის 100 და საქართველოს კონსტიტუციის მიღების 23 წლისთავისადმი მიძღვნილ წინამძებარე გამოცემაში დაინტერესებული მკითხველი გაეცნობა საქართველოს 2017 წლის 13 ოქტომბრის №1324-რს კონსტიტუციური კანონის საფუძველზე მიღებულ კონსტიტუციის ოფიციალურ ტექსტს (ამოქმედება 2018 წლის სამრეზიდენტო არჩევნებში არჩეული საქართველოს პრეზიდენტის მიერ ფიცის დადებისთანავე), საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს მიღებულ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციას, საქართველოს უროვნული საბჭოს მიერ 1918 წლის 26 მაისს მიღებულ საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტსა და საქართველოს რესპუბლიკის უზუნაესი საბჭოს მიერ 1991 წლის 9 აპრილს მიღებულ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტს, ასევე მათ ინგლისურენოვან ვერსიებს.

F 119.344

The adoption of the Constitution of Georgia is considered a momentous event in the history of independent Georgia, as it was the supreme law of the country that became the basis for the political, economic and cultural development of the country.

This publication dedicated to the 100th anniversary of the Independence of Georgia and the 23rd anniversary of the Constitution of Georgia offers all those interested in the Constitution the official text of the Constitution of Georgia that was adopted based on the Constitutional Law of Georgia No 1324-რს of 13 October 2017 (to become effective upon taking of the oath of office by the President of Georgia to be elected in the 2018 Presidential Elections), the Constitution of the Democratic Republic of Georgia adopted by the Constituent Assembly of Georgia on the 21st of February, 1921, the Act of Independence proclaimed by the National Council of Georgia on the 26th of May, 1918, and the Act of Restoration of State Independence of Georgia adopted by the Supreme Council of the Republic of Georgia on the 9th April, 1991, as well as their English versions.

კორექტორი ნინო ნოზაძე
დამკაბადონებელი ნინო კვარაცხელია

წიგნი დაკაბადონდა
„საქართველოს საკანონმდებლო მაცენში“
ISBN 978-9941-9600-0-0

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა

საქართველოს კონსტიტუცია*

ჩვენ, საქართველოს მოქალაქენი, რომელთა ურყევი ნებაა, დავამკვიდროთ დემოკრატიული საზოგადოებრივი წესწყობილება, ეკონომიკური თავისუფლება, სოციალური და სამართლებრივი სახელმწიფო, უზრუნველვყოთ ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებანი და თავისუფლებანი, განვამტკიცოთ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა და სხვა ხალხებთან მშვიდობიანი ურთიერთობა, ქართველი ერის მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრიობის ტრადიციებსა და საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის ისტორიულ-სამართლებრივ მემკვიდრეობაზე დაყრდნობით, ღვთისა და ქვეყნის წინაშე ვაცხადებთ ამ კონსტიტუციას.

თავი პირველი ზოგადი დებულებები

მუხლი 1. სახელმწიფო სუვერენიტეტი

1. საქართველო არის დამოუკიდებელი, ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფო, რაც დადასტურებულია 1991 წლის 31 მარტს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის აფხაზეთის ასსრ-ში და ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში ჩატარებული რეფერენდუმით და 1991 წლის 9 აპრილის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით.
2. საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორია განსაზღვრულია 1991 წლის 21 დეკემბრის მდგომარეობით. საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა და სახელმწიფო საზღვრის ხელშეუხებლობა დადასტურებულია საქართველოს კონსტიტუციითა და კანონებით, აღიარებულია სახელმწიფოთა მსოფლიო თანამეგობრობისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ. საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორიის გასხვისება აკრძალულია. სახელმწიფო საზღვრის შეცვლა შეიძლება მხოლოდ მეზობელ სახელმწიფოსთან დადებული ორმხრივი შეთანხმებით.

* 2018 წლის 24 აგვისტოს მდგომარეობით

მუხლი 2. სახელმწიფო სიმბოლოები

1. საქართველოს სახელმწიფოს სახელწოდებაა „საქართველო“.
2. საქართველოს დედაქალაქი არის თბილისი.
3. საქართველოს სახელმწიფო ენა არის ქართული, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – აგრეთვე აფხაზური. სახელმწიფო ენა დაცულია ორგანული კანონით.
4. საქართველოს სახელმწიფო დროშა, გერბი და ჰიმნი დადგენილია ორგანული კანონით, რომელიც გადაისინჯება კონსტიტუციის გადასინჯვისთვის განსაზღვრული წესით.

მუხლი 3. დემოკრატია

1. საქართველო არის დემოკრატიული რესპუბლიკა.
2. სახელმწიფო ხელისუფლების წყაროა ხალხი. ხალხი ძალაუფლებას ახორციელებს თავისი წარმომადგენლების, აგრეთვე რეფერენდუმისა და უშუალო დემოკრატიის სხვა ფორმების მეშვეობით.
3. არავის აქვს უფლება მიითვისოს ხელისუფლება. საყოველთაო არჩევნებში არჩეული ორგანოს მიმდინარე უფლებამოსილების ვადის კონსტიტუციით ან კანონით შემცირება ან გაზრდა დაუშვებელია.
4. პოლიტიკური პარტიები მონაწილეობენ ხალხის პოლიტიკური ნების ჩამოყალიბებასა და განხორციელებაში. პოლიტიკური პარტიების საქმიანობა ეფუძნება მათი თავისუფლების, თანასწორობის, გამჭვირვალობის და შიდაპარტიული დემოკრატიის პრინციპებს.

მუხლი 4. სამართლებრივი სახელმწიფო

1. საქართველო არის სამართლებრივი სახელმწიფო.
2. სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებს. ხელისუფლების განხორციელებისას ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდული არიან ამ უფლებებითა და თავისუფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართლით. კონსტიტუცია არ უარყოფს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, რომლებიც აქ არ არის მოხსენიებული, მაგრამ თავისთავად გამომდინარეობს კონსტიტუციის პრინციპებიდან.

3. სახელმწიფო ხელისუფლება ხორციელდება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპზე დაყრდნობით.
4. სახელმწიფო ხელისუფლება ხორციელდება კონსტიტუციითა და კანონით დადგენილ ფარგლებში. საქართველოს კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. საკანონმდებლო და სხვა ნორმატიული აქტების მიღებისა და გამოცემის ზოგადი წესი და მათი იერარქია განისაზღვრება ორგანული კანონით.
5. საქართველოს კანონმდებლობა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებას, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას ან კონსტიტუციურ შეთანხმებას, აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა მიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტის მიმართ.

მუხლი 5. სოციალური სახელმწიფო

1. საქართველო არის სოციალური სახელმწიფო.
2. სახელმწიფო ზრუნავს საზოგადოებაში სოციალური სამართლიანობის, სოციალური თანასწორობისა და სოციალური სოლიდარობის პრინციპების განმტკიცებაზე.
3. სახელმწიფო ზრუნავს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თანაბარ სოციალურ-ეკონომიკურ და დემოგრაფიულ განვითარებაზე. მაღალმთიანი რეგიონების განვითარებისათვის კანონი ქმნის განსაკუთრებულ პირობებს.
4. სახელმწიფო ზრუნავს ადამიანის ჯანმრთელობისა და სოციალურ დაცვაზე, საარსებო მინიმუმითა და ღირსეული საცხოვრებლით უზრუნველყოფაზე, ოჯახის კეთილდღეობის დაცვაზე. სახელმწიფო ხელს უწყობს მოქალაქეს დასაქმებაში. საარსებო მინიმუმის უზრუნველყოფის პირობები განისაზღვრება კანონით.
5. სახელმწიფო ზრუნავს გარემოს დაცვასა და ბუნებრივი რესურსებით რაციონალურ სარგებლობაზე.
6. სახელმწიფო ზრუნავს ეროვნული ფასეულობებისა და თვითმყოფადობის, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვაზე, განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის განვითარებაზე.
7. სახელმწიფო ზრუნავს სპორტის განვითარებაზე, ჯანსაღი ცხოვრების წესის დამკვიდრებაზე, ბავშვებისა და ახალგაზრდების ფიზიკურ აღზრდასა და სპორტში მათ ჩართვაზე.

8. სახელმწიფო ზრუნავს უცხოეთში მცხოვრები თანამემამულეების სამშობლოსთან კავშირის შენარჩუნებასა და განვითარებაზე.

მუხლი 6. ეკონომიკური თავისუფლება

1. ეკონომიკური თავისუფლება აღიარებული და უზრუნველყოფილია.
2. სახელმწიფო ზრუნავს თავისუფალი და ღია ეკონომიკის, თავისუფალი მენარმეობისა და კონკურენციის განვითარებაზე.
3. დაუშვებელია კერძო საკუთრების საყოველთაო უფლების გაუქმება.

მუხლი 7. ტერიტორიული მონყობის საფუძვლები

1. საქართველოს უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა განსაკუთრებულ გამგებლობას მიეკუთვნება:
 - ა) კანონმდებლობა ადამიანის უფლებების, საქართველოს მოქალაქეობის, მიგრაციის, ქვეყანაში შემოსვლისა და ქვეყნიდან გასვლის, საქართველოში სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა დროებით ან მუდმივად ყოფნის შესახებ;
 - ბ) სისხლის სამართლის, სასჯელაღსრულების, სამოქალაქო სამართლის, ინტელექტუალური საკუთრების, ადმინისტრაციული სამართლის, შრომის სამართლის, საპროცესო კანონმდებლობა; მიწის, წიაღისეულისა და სხვა ბუნებრივი რესურსების კანონმდებლობა; ფარმაცევტული საშუალებების კანონმდებლობა; კანონმდებლობა საგანმანათლებლო დაწესებულების სტატუსის მოპოვების, აკრედიტაციისა და აკადემიური ხარისხების შესახებ; კანონმდებლობა მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის შესახებ;
 - გ) საგარეო პოლიტიკა და საერთაშორისო ურთიერთობები; საგარეო ვაჭრობა, საბაჟო და სატარიფო რეჟიმები;
 - დ) სახელმწიფოს თავდაცვა, სამხედრო მრეწველობა და იარაღით ვაჭრობა; ომისა და ზავის საკითხები; საგანგებო და საომარ მდგომარეობათა სამართლებრივი რეჟიმის დადგენა და შემოღება; შეიარაღებული ძალები; სასამართლოები და პროკურატურა; სახელმწიფო უსაფრთხოება; კრიმინალური პოლიცია და გამოძიება; სახელმწიფო საზღვრის სტატუსი, რეჟიმი და

დაცვა; სასაზღვრო-სანიტარიული კორდონი;

ე) სახელმწიფო ფინანსები და სახელმწიფო სესხი; ფულის მოჭრა და ემისია; საბანკო, საკრედიტო, სადაზღვევო, საგადასახადო და სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის ვაჭრობის კანონმდებლობა;

ვ) სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის რკინიგზა და საავტომობილო გზები; ერთიანი ენერგეტიკული სისტემა და რეჟიმი; კავშირგაბმულობა; ტერიტორიული ნყლების, საჰაერო სივრცის, კონტინენტური შეღფის, განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონის სტატუსები და მათი დაცვა; ავიაცია; სავაჭრო ფლოტი; გემთა აღმები; სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის ნავსადგურები; თევზჭერა ოკეანესა და ღია ზღვაში; მეტეოროლოგია; გარემოს მდგომარეობაზე დაკვირვების სისტემა; სტანდარტები და ეტალონები; გეოდეზია და კარტოგრაფია; ზუსტი დროის დადგენა; სახელმწიფო სტატისტიკა.

2. აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უფლებამოსილებები და მათი განხორციელების წესი განისაზღვრება საქართველოს კონსტიტუციური კანონებით, რომლებიც საქართველოს კონსტიტუციის განუყოფელი ნაწილია.

3. საქართველოს ტერიტორიული სახელმწიფოებრივი მოწყობა გადაისინჯება საქართველოს კონსტიტუციური კანონით, უფლებამოსილებათა გამიჯვნის პრინციპის საფუძველზე, ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე საქართველოს იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ.

4. საქართველოს მოქალაქეები ადგილობრივი მნიშვნელობის საქმეებს აწესრიგებენ ადგილობრივი თვითმმართველობის მეშვეობით, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად. სახელმწიფო ხელისუფლებისა და თვითმმართველი ერთეულების უფლებამოსილებათა გამიჯვნა ეფუძნება სუბსიდიარობის პრინციპს. სახელმწიფო უზრუნველყოფს თვითმმართველი ერთეულის ფინანსური სახსრების შესაბამისობას ორგანული კანონით განსაზღვრულ თვითმმართველი ერთეულის უფლებამოსილებებთან.

5. ორგანული კანონით ანაკლიაში იქმნება განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონა, სადაც ვრცელდება სპეციალური სამართლებრივი რეჟიმი. ორგანული კანონით შეიძლება შეიქმნას

ასევე სხვა განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონები სპეციალური სამართლებრივი რეჟიმით.

მუხლი 8. სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის ურთიერთობა

რწმენისა და აღმსარებლობის თავისუფლებასთან ერთად სახელმწიფო აღიარებს საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში და მის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან. საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის ურთიერთობა განისაზღვრება კონსტიტუციური შეთანხმებით, რომელიც სრულად უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა სფეროში.

თავი მეორე ადამიანის ძირითადი უფლებები

მუხლი 9. ადამიანის ღირსების ხელშეუვალობა

1. ადამიანის ღირსება ხელშეუვალია და მას იცავს სახელმწიფო.
2. დაუშვებელია ადამიანის წამება, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობა, არაადამიანური ან დამამცირებელი სასჯელის გამოყენება.

მუხლი 10. სიცოცხლისა და ფიზიკური ხელშეუხებლობის უფლებები

1. ადამიანის სიცოცხლე დაცულია. სიკვდილით დასჯა აკრძალულია.
2. ადამიანის ფიზიკური ხელშეუხებლობა დაცულია.

მუხლი 11. თანასწორობის უფლება

1. ყველა ადამიანი სამართლის წინაშე თანასწორია. აკრძალულია დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, სქესის, წარმოშობის, ეთნიკური კუთვნილების, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, სოციალური კუთვნილების, ქონებრივი ან ნოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის ან სხვა ნიშნის მიხედვით.

2. საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების და საქართველოს კანონმდებლობის შემსაბამისად საქართველოს მოქალაქეებს, განურჩევლად მათი ეთნიკური, რელიგიური თუ ენობრივი კუთვნილებისა, უფლება აქვთ ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე შეინარჩუნონ და განავითარონ თავიანთი კულტურა, ისარგებლონ დედაენით პირად ცხოვრებაში ან საჯაროდ.
3. სახელმწიფო უზრუნველყოფს თანაბარ უფლებებსა და შესაძლებლობებს მამაკაცებისა და ქალებისათვის. სახელმწიფო იღებს განსაკუთრებულ ზომებს მამაკაცებისა და ქალების არსებითი თანასწორობის უზრუნველსაყოფად და უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად.
4. სახელმწიფო ქმნის განსაკუთრებულ პირობებს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებებისა და ინტერესების რეალიზებისათვის.

მუხლი 12. პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება

ყველას აქვს საკუთარი პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება.

მუხლი 13. ადამიანის თავისუფლება

1. ადამიანის თავისუფლება დაცულია.
2. თავისუფლების აღკვეთის ან თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის შეფარდება დასაშვებია მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით.
3. ადამიანის დაკავება დასაშვებია კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში კანონით უფლებამოსილი პირის მიერ. დაკავებული პირი უნდა წარედგინოს სასამართლოს განსჯადობის მიხედვით არაუგვიანეს 48 საათისა. თუ მომდევნო 24 საათის განმავლობაში სასამართლო არ მიიღებს გადაწყვეტილებას დაპატიმრების ან თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის შესახებ, პირი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.
4. პირს დაკავებისთანავე უნდა განემარტოს მისი უფლებები და დაკავების საფუძველი. პირს დაკავებისთანავე შეუძლია მოითხოვოს ადვოკატის დახმარება, რაც უნდა დაკმაყოფილდეს.
5. ბრალდებულის პატიმრობის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 9

- თვეს.
- ამ მუხლის მოთხოვნათა დარღვევა ისჯება კანონით. უკანონოდ თავისუფლებაშეზღუდულ პირს აქვს კომპენსაციის მიღების უფლება.

მუხლი 14. მიმოსვლის თავისუფლება

- ყველას, ვინც კანონიერად იმყოფება საქართველოში, აქვს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მიმოსვლის, საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევისა და საქართველოდან თავისუფლად გასვლის უფლება.
- ამ უფლებათა შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის დაცვის ან მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით.
- საქართველოს მოქალაქეს შეუძლია თავისუფლად შემოვიდეს საქართველოში.

მუხლი 15. პირადი და ოჯახური ცხოვრების, პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის ხელშეუხებლობის უფლებები

- ადამიანის პირადი და ოჯახური ცხოვრება ხელშეუხებელია. ამ უფლების შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით.
- ადამიანის პირადი სივრცე და კომუნიკაცია ხელშეუხებელია. არავის აქვს უფლება შევიდეს საცხოვრებელ ან სხვა მფლობელობაში მფლობელი პირის ნების საწინააღმდეგოდ, აგრეთვე ჩაატაროს ჩხრეკა. ამ უფლებათა შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით, სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშეც, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას. გადაუდებელი აუცილებლობისას უფლების შეზღუდვის შესახებ არაუგვიანეს 24 საათისა უნდა ეცნობოს სასამართლოს, რომელიც შეზღუდვის კანონიერებას ადასტურებს მიმართ-

მუხლი 16. რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლებები

1. ყოველ ადამიანს აქვს რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება.
2. ამ უფლებათა შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით.
3. დაუშვებელია ადამიანის დევნა რწმენის, აღმსარებლობის ან სინდისის გამო, აგრეთვე მისი იძულება გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ.

მუხლი 17. აზრის, ინფორმაციის, მასობრივი ინფორმაციის

საშუალებათა და ინტერნეტის თავისუფლების უფლებები

1. აზრისა და მისი გამოხატვის თავისუფლება დაცულია. დაუშვებელია ადამიანის დევნა აზრისა და მისი გამოხატვის გამო.
2. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია.
3. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები თავისუფალია. ცენზურა დაუშვებელია. სახელმწიფოს ან ცალკეულ პირებს არა აქვთ მასობრივი ინფორმაციის ან მისი გავრცელების საშუალებათა მონოპოლიზაციის უფლება.
4. ყველას აქვს ინტერნეტზე წვდომისა და ინტერნეტით თავისუფლად სარგებლობის უფლება.
5. ამ უფლებათა შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველსაყოფად, სხვათა უფლებების დასაცავად, კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მოუკერძოებლობის უზრუნველსაყოფად.
6. კანონი უზრუნველყოფს საზოგადოებრივი მაუწყებლის დამოუკიდებლობას სახელმწიფო უწყებებისაგან და თავისუფლებას პოლიტიკური და არსებითი კომერციული გავლენისაგან.
7. მედიაპლურალიზმის დაცვის, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში აზრის გამოხატვის თავისუფლების რეალიზების,

მასობრივი ინფორმაციის ან მისი გავრცელების საშუალებათა მონოპოლიზაციის თავიდან აცილების უზრუნველსაყოფად, აგრეთვე მაუნყებლობისა და ელექტრონული კომუნიკაციის სფეროში მომხმარებელთა და მენარმეთა უფლებების დასაცავად შექმნილი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს ინსტიტუციური და ფინანსური დამოუკიდებლობა გარანტირებულია კანონით.

მუხლი 18. სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოების, საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ინფორმაციული თვითგამორკვევისა და საჯარო ხელისუფლების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლებები

1. ყველას აქვს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მასთან დაკავშირებული საქმის გონივრულ ვადაში სამართლიანად განხილვის უფლება.
2. ყველას აქვს უფლება კანონით დადგენილი წესით გაეცნოს საჯარო დანებსებულებაში მასზე არსებულ ან სხვა ინფორმაციას ან ოფიციალურ დოკუმენტს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც იგი შეიცავს კომერციულ ან პროფესიულ საიდუმლოებას ან დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან სამართალწარმოების ინტერესების დასაცავად კანონით ან კანონით დადგენილი წესით აღიარებულია სახელმწიფო საიდუმლოებად.
3. ოფიციალურ ჩანაწერებში არსებული ინფორმაცია, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის ჯანმრთელობასთან, ფინანსებთან ან სხვა პირად საკითხებთან, არავისთვის უნდა იყოს ხელმისაწვდომი თვით ამ ადამიანის თანხმობის გარეშე, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, როდესაც ეს აუცილებელია სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, საჯარო ინტერესების, ჯანმრთელობის ან სხვათა უფლებების დასაცავად.
4. ყველასთვის გარანტირებულია სახელმწიფო, ავტონომიური რესპუბლიკის ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოსაგან ან მოსამსახურისაგან უკანონოდ მიყენებული ზიანის სასამართლო წესით სრული ანაზღაურება შესაბამისად სახელმწიფო, ავტონომიური რესპუბლიკის ან ადგილობრივი თვით-

მუხლი 19. საკუთრების უფლება

1. საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებული და უზრუნველყოფილია.
2. საჯარო ინტერესებისათვის დასაშვებია ამ უფლების შეზღუდვა კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით.
3. აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევა დასაშვებია კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში, სასამართლოს გადანყვეტილებით ან ორგანული კანონით დადგენილი გადაუდებელი აუცილებლობისას, წინასწარი, სრული და სამართლიანი ანაზღაურებით. ანაზღაურება თავისუფლდება ყოველგვარი გადასახადისა და მოსაკრებლისაგან.
4. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა, როგორც განსაკუთრებული მნიშვნელობის რესურსი, შეიძლება იყოს მხოლოდ სახელმწიფოს, თვითმმართველი ერთეულის, საქართველოს მოქალაქის ან საქართველოს მოქალაქეთა გაერთიანების საკუთრებაში. გამონაკლისი შემთხვევები შეიძლება დადგინდეს ორგანული კანონით, რომელიც მიიღება პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედის უმრავლესობით.

მუხლი 20. შემოქმედების თავისუფლება, კულტურული მემკვიდრეობა

1. შემოქმედების თავისუფლება უზრუნველყოფილია. ინტელექტუალური საკუთრების უფლება დაცულია.
2. შემოქმედებით პროცესში ჩარევა, შემოქმედებითი საქმიანობის სფეროში ცენზურა დაუშვებელია.
3. შემოქმედებითი ნაწარმოების გავრცელების აკრძალვა დასაშვებია მხოლოდ სასამართლოს გადანყვეტილებით, თუ ნაწარმოების გავრცელება ლახავს სხვათა უფლებებს.
4. ყველას აქვს უფლება ზრუნავდეს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვაზე. კულტურული მემკვიდრეობა დაცულია კანონით.

მუხლი 21. შეკრების თავისუფლება

1. ყველას, გარდა იმ პირებისა, რომლებიც არიან თავდაცვის ძალების ან სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვაზე პასუხისმგებელი ორგანოს შემადგენლობაში, აქვს წინასწარი ნებართვის გარეშე საჯაროდ და უიარაღოდ შეკრების უფლება.
2. კანონით შეიძლება დაწესდეს ხელისუფლების წინასწარი გაფრთხილების აუცილებლობა, თუ შეკრება ხალხის ან ტრანსპორტის სამოძრაო ადგილას იმართება.
3. ხელისუფლებას შეუძლია შეკრების შეწყვეტა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მან კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი მიიღო.

მუხლი 22. გაერთიანების თავისუფლება

1. გაერთიანების თავისუფლება უზრუნველყოფილია.
2. გაერთიანების ლიკვიდაცია შეიძლება მხოლოდ ამავე გაერთიანების ან სასამართლოს გადანყვეტილებით, კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით.

მუხლი 23. პოლიტიკური პარტიების თავისუფლება

1. საქართველოს მოქალაქეებს უფლება აქვთ ორგანული კანონის შესაბამისად შექმნან პოლიტიკური პარტია და მონაწილეობა მიიღონ მის საქმიანობაში.
2. პირს, რომელიც ჩაირიცხება თავდაცვის ძალების ან სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვაზე პასუხისმგებელი ორგანოს შემადგენლობაში, განწესდება მოსამართლედ, უწყდება პოლიტიკური პარტიის წევრობა.
3. დაუშვებელია ისეთი პოლიტიკური პარტიის შექმნა და საქმიანობა, რომლის მიზანია საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა ან რომელიც ეწევა ომის ან ძალადობის პროპაგანდას, აღვივებს ეროვნულ, ეთნიკურ, კუთხურ, რელიგიურ ან სოციალურ შუღლს. დაუშვებელია პოლიტიკური პარტიის შექმნა ტერიტორიული ნიშნით.
4. პოლიტიკური პარტიის აკრძალვა შეიძლება მხოლოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილებით, ორგანული კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით.

მუხლი 24. საარჩევნო უფლება

1. საქართველოს ყოველ მოქალაქეს 18 წლის ასაკიდან აქვს რეფერენდუმში, სახელმწიფო, ავტონომიური რესპუბლიკისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნებში მონაწილეობის უფლება. უზრუნველყოფილია ამომრჩევლის ნების თავისუფალი გამოვლენა.
2. არჩევნებსა და რეფერენდუმში მონაწილეობის უფლება არა აქვს მოქალაქეს, რომელიც სასამართლოს განაჩენით განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისთვის იმყოფება სასჯელის აღსრულების დაწესებულებაში ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით ცნობილია მხარდაჭერის მიმღებად და მოთავსებულია შესაბამის სტაციონარულ სამედიცინო დაწესებულებაში.

მუხლი 25. საჯარო თანამდებობის დაკავების უფლება

1. საქართველოს ყოველ მოქალაქეს აქვს უფლება დაიკავოს ნებისმიერი საჯარო თანამდებობა, თუ იგი აკმაყოფილებს კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებს. საჯარო სამსახურის პირობები განისაზღვრება კანონით.
2. საქართველოს პრეზიდენტის, პრემიერ-მინისტრის ან პარლამენტის თავმჯდომარის თანამდებობა არ შეიძლება ეკავოს საქართველოს მოქალაქეს, რომელიც იმავდროულად სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეა.

მუხლი 26. შრომის თავისუფლება, პროფესიული კავშირების

თავისუფლება, გაფიცვის უფლება და მენარმეობის თავისუფლება

1. შრომის თავისუფლება უზრუნველყოფილია. ყველას აქვს სამუშაოს თავისუფალი არჩევის უფლება. უფლება შრომის უსაფრთხო პირობებზე და სხვა შრომითი უფლებები დაცულია ორგანული კანონით.
2. ყველას აქვს ორგანული კანონის შესაბამისად პროფესიული კავშირის შექმნისა და მასში გაერთიანების უფლება.
3. გაფიცვის უფლება აღიარებულია. ამ უფლების განხორციელების პირობები და წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.
4. მენარმეობის თავისუფლება უზრუნველყოფილია. აკრძალულია მონოპოლიური საქმიანობა, გარდა კანონით დაშვებული შემთხვევებისა. მომხმარებელთა უფლებები დაცულია კანონით.

მუხლი 27. განათლების უფლება და აკადემიური თავისუფლება

1. ყველას აქვს განათლების მიღებისა და მისი ფორმის არჩევის უფლება.
2. სკოლამდელი აღზრდა და განათლება უზრუნველყოფილია კანონით დადგენილი წესით. დანყებითი და საბაზო განათლება სავალდებულოა. ზოგად განათლებას კანონით დადგენილი წესით სრულად აფინანსებს სახელმწიფო. მოქალაქეებს უფლება აქვთ კანონით დადგენილი წესით სახელმწიფოს დაფინანსებით მიიღონ პროფესიული და უმაღლესი განათლება.
3. აკადემიური თავისუფლება და უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტონომია უზრუნველყოფილია.

მუხლი 28. ჯანმრთელობის დაცვის უფლება

1. მოქალაქის უფლება ხელმისაწვდომ და ხარისხიან ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურებაზე უზრუნველყოფილია კანონით.
2. სახელმწიფო აკონტროლებს ჯანმრთელობის დაცვის ყველა დაწესებულებას და სამედიცინო მომსახურების ხარისხს, არეგულირებს ფარმაცევტულ წარმოებას და ფარმაცევტული საშუალებების მიმოქცევას.

მუხლი 29. გარემოს დაცვის უფლება

1. ყველას აქვს უფლება ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისთვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი გარემოთი და საჯარო სივრცით. ყველას აქვს უფლება დროულად მიიღოს სრული ინფორმაცია გარემოს მდგომარეობის შესახებ. ყველას აქვს უფლება ზრუნავდეს გარემოს დაცვაზე. გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული გადანიშნულებების მიღებაში მონაწილეობის უფლება უზრუნველყოფილია კანონით.
2. ახლანდელი და მომავალი თაობების ინტერესების გათვალისწინებით გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსებით რაციონალური სარგებლობა უზრუნველყოფილია კანონით.

მუხლი 30. ქორწინების უფლება, დედათა და ბავშვთა უფლებები

1. ქორწინება, როგორც ქალისა და მამაკაცის კავშირი ოჯახის შექმნის მიზნით, ემყარება მეუღლეთა უფლებრივ თანასწო-

რობასა და ნებაყოფლობას.

2. დედათა და ბავშვთა უფლებები დაცულია კანონით.

მუხლი 31. საპროცესო უფლებები

1. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავის უფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს. საქმის სამართლიანი და დროული განხილვის უფლება უზრუნველყოფილია.
2. ყოველი პირი უნდა განსაჯოს მხოლოდ იმ სასამართლომ, რომლის იურისდიქციასაც ექვემდებარება მისი საქმე.
3. დაცვის უფლება გარანტირებულია. ყველას აქვს უფლება სასამართლოში დაიცვას თავისი უფლებები პირადად ან ადვოკატის მეშვეობით, აგრეთვე კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში – წარმომადგენლის მეშვეობით. ადვოკატის უფლებების შეუფერხებელი განხორციელება და ადვოკატთა თვით-ორგანიზების უფლება გარანტირებულია კანონით.
4. ბრალდებულს უფლება აქვს მოითხოვოს თავისი მონმეების გამოძახება და ისეთივე პირობებში დაკითხვა, როგორც აქვთ ბრალდების მონმეებს.
5. ადამიანი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დამნაშავეობა არ დამტკიცდება კანონით დადგენილი წესით, კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით.
6. არავინ არის ვალდებული ამტკიცოს თავისი უდანაშაულობა. ბრალდების მტკიცების მოვალეობა ეკისრება ბრალმდებელს.
7. დადგენილება ბრალდებულის სახით პირის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ უნდა ემყარებოდეს დასაბუთებულ ვარაუდს, ხოლო გამამტყუნებელი განაჩენი – უტყუარ მტკიცებულებებს. ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც ვერ დადასტურდება კანონით დადგენილი წესით, უნდა გადაწყდეს ბრალდებულის სასარგებლოდ.
8. არავის დაედება განმეორებით მსჯავრი ერთი და იმავე დანაშაულისათვის.
9. არავინ აგებს პასუხს ქმედებისათვის, რომელიც მისი ჩადენის დროს სამართალდარღვევად არ ითვლებოდა. კანონს, თუ იგი არ ამსუბუქებს ან არ აუქმებს პასუხისმგებლობას, უკუძალა არა აქვს.
10. კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებას იურიდიული ძალა არა აქვს.

F-119.344
3

11. არავინ არის ვალდებული მისცეს თავისი ან იმ ახლობელთა სანინააღმდეგო ჩვენება, რომელთა წრე განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 32. საქართველოს მოქალაქეობა

1. საქართველო მფარველობს თავის მოქალაქეს განურჩევლად მისი ადგილსამყოფლისა.
2. საქართველოს მოქალაქეობა მოიპოვება დაბადებით ან ნატურალიზაციით. საქართველოს მოქალაქეობის მოპოვებისა და დაკარგვის წესი, სხვა სახელმწიფოს მოქალაქისთვის საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭების პირობები და წესი და საქართველოს მოქალაქის მიერ სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეობის ფლობის პირობები განისაზღვრება ორგანული კანონით. (მეორე პუნქტით განსაზღვრული პირობები ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე (გამოქვეყნებულია 2018 წლის 2 აპრილს)).
3. მოქალაქეობის ჩამორთმევა დაუშვებელია.
4. საქართველოდან საქართველოს მოქალაქის გაძევება დაუშვებელია.
5. საქართველოს მოქალაქის სხვა სახელმწიფოსათვის გადაცემა დაუშვებელია, გარდა საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შემთხვევებისა. გადაწყვეტილება მოქალაქის გადაცემის შესახებ შეიძლება გასაჩივრდეს სასამართლოში.

მუხლი 33. უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა უფლებები

1. საქართველოში მცხოვრებ სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეებს და მოქალაქეობის არმქონე პირებს საქართველოს მოქალაქის თანაბარი უფლებანი და მოვალეობანი აქვთ, გარდა კონსტიტუციითა და კანონით გათვალისწინებული გამონაკლისებისა.
2. სახელმწიფო უფლებამოსილია კანონით დაანესოს სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა პოლიტიკური საქმიანობის შეზღუდვა.
3. საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული ნორმების შესაბამისად, კანონით დადგენილი წესით საქართველო თავშესაფარს აძლევს სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეებსა და მოქალაქეობის არმქონე პირებს.
4. დაუშვებელია საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების წინააღმდეგ პირის სა-

მუხლი 34. ადამიანის ძირითადი უფლებების უზრუნველყოფის ზოგადი პრინციპები

1. კონსტიტუციაში მითითებული ადამიანის ძირითადი უფლებები, მათი შინაარსის გათვალისწინებით, ვრცელდება აგრეთვე იურიდიულ პირებზე.
2. ადამიანის ძირითადი უფლებების განხორციელებამ არ უნდა დაარღვიოს სხვათა უფლებები.
3. ადამიანის ძირითადი უფლების შეზღუდვა უნდა შეესაბამებოდეს იმ ლეგიტიმური მიზნის მნიშვნელობას, რომლის მიღწევასაც იგი ემსახურება.

მუხლი 35. საქართველოს სახალხო დამცველი

1. საქართველოს ტერიტორიაზე ადამიანის უფლებების დაცვას ზედამხედველობს საქართველოს სახალხო დამცველი, რომელსაც 6 წლის ვადით სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მესუთედის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი. სახალხო დამცველად ერთი და იმავე პირის ზედიზედ ორჯერ არჩევა დაუშვებელია.
2. სახალხო დამცველის საქმიანობისათვის დაბრკოლებათა შექმნა ისჯება კანონით.
3. სახალხო დამცველის დაკავება ან დაპატიმრება, მისი საცხოვრებელი ან სამუშაო ადგილის, მანქანის ან პირადი გაწხრეკა შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის თანხმობით. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს. თუ პარლამენტი არ მისცემს თანხმობას, სახალხო დამცველი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.
4. სახალხო დამცველის უფლებამოსილება განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 36. პარლამენტის სტატუსი და უფლებამოსილება

1. საქართველოს პარლამენტი არის ქვეყნის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო, რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას, განსაზღვრავს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, კონსტიტუციით დადგენილ ფარგლებში კონტროლს უწევს მთავრობის საქმიანობას და ახორციელებს სხვა უფლებამოსილებებს.
2. პარლამენტის მუშაობის წესი განისაზღვრება პარლამენტის რეგლამენტით, რომელსაც პარლამენტის წევრის, კომიტეტის ან საპარლამენტო ფრაქციის ინიციატივის საფუძველზე სრული შემადგენლობის უმრავლესობით იღებს პარლამენტი. რეგლამენტს აქვს კანონის ძალა და მას ხელს აწერს და აქვეყნებს პარლამენტის თავმჯდომარე.

მუხლი 37. პარლამენტის არჩევნები

1. საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე საქართველოს იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ პარლამენტის შემადგენლობაში იქნება ორი პალატა: რესპუბლიკის საბჭო და სენატი. რესპუბლიკის საბჭო შედგება პროპორციული წესით არჩეული წევრებისაგან. სენატი შედგება აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკასა და საქართველოს სხვა ტერიტორიულ ერთეულებში არჩეული წევრებისა და საქართველოს პრეზიდენტის მიერ დანიშნული 5 წევრისაგან. პალატების შემადგენლობას, უფლებამოსილებასა და არჩევის წესს განსაზღვრავს ორგანული კანონი.
2. ამ მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული პირობის შექმნამდე პარლამენტი შედგება საყოველთაო, თავისუფალი, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით 4 წლის ვადით ერთიან მრავალმანდატიან საარჩევნო ოლქში პროპორციული სისტემით არჩეული 150 პარლამენტის წევრისაგან.
3. პარლამენტის მორიგი არჩევნები ტარდება პარლამენტის უფლებამოსილებების ვადის ამოწურვის კალენდარული წლის ოქტომბრის ბოლო შაბათს. პარლამენტის დათხოვნის შემთხ-

ვევაში არჩევნები ტარდება პარლამენტის დათხოვნიდან არაუადრეს 45-ე და არაუგვიანეს მე-60 დღისა. თუ არჩევნების თარიღი ემთხვევა საგანგებო ან საომარ მდგომარეობას, არჩევნები ტარდება ამ მდგომარეობის გაუქმებიდან არაუადრეს 45-ე და არაუგვიანეს მე-60 დღისა.

4. პარლამენტის წევრად შეიძლება აირჩეს საარჩევნო უფლების მქონე საქართველოს მოქალაქე 25 წლის ასაკიდან, რომელსაც საქართველოში უცხოვრია 10 წელს მაინც. პარლამენტის წევრად არ შეიძლება აირჩეს პირი, რომელსაც სასამართლოს განაჩენით შეფარებული აქვს თავისუფლების აღკვეთა.
5. პარლამენტის არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვს კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებულ პოლიტიკურ პარტიას, რომელსაც ჰყავს მისი წარდგენით არჩეული პარლამენტის წევრი არჩევნების დანიშვნის დროისათვის ან რომლის მხარდაჭერა ორგანული კანონით დადგენილი წესით დადასტურებულია არანაკლებ 25000 ამომრჩევლის ხელმოწერით.
6. პარლამენტის წევრთა მანდატები განაწილდება იმ პოლიტიკურ პარტიებზე, რომლებმაც არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა ნამდვილი ხმების 5 პროცენტი მაინც მიიღეს. პოლიტიკური პარტიის მიერ მიღებული მანდატების რაოდენობის დასადგენად მის მიერ მიღებული ხმების რაოდენობა მრავლდება 150-ზე და იყოფა ყველა იმ პოლიტიკური პარტიის მიერ მიღებული ხმების ჯამზე, რომლებმაც არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა ნამდვილი ხმების 5 პროცენტი მაინც მიიღეს. მიღებული რიცხვის მთელი ნაწილი არის პოლიტიკური პარტიის მიერ მიღებული მანდატების რაოდენობა. თუ პოლიტიკური პარტიების მიერ მიღებული მანდატების რაოდენობათა ჯამი 150-ზე ნაკლებია, გაუნაწილებელ მანდატებს თანმიმდევრობით მიიღებენ უკეთესი შედეგის მქონე პოლიტიკური პარტიები.
7. პარლამენტის არჩევნის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 38. პარლამენტის პირველი სხდომა და უფლებამოსილების შეწყვეტა

ახალარჩეული პარლამენტის პირველი სხდომა იმართება პარლამენტის არჩევნების შედეგების ოფიციალურად გამოცხადებიდან

არაუგვიანეს მე-10 დღისა. პირველ სხდომას ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი. პარლამენტი პირველ სხდომაზე უფლებამოსილია შეუდგეს მუშაობას, თუ სხდომას ესწრება პარლამენტის სრული შემადგენლობის უმრავლესობა. პარლამენტი სრულ უფლებამოსილებას იძენს პარლამენტის წევრთა ორი მესამედის უფლებამოსილების ცნობის მომენტიდან. ამ მომენტიდან უფლებამოსილება უწყდება წინა მოწვევის პარლამენტს.

მუხლი 39. საქართველოს პარლამენტის წევრი

1. საქართველოს პარლამენტის წევრი არის სრულიად საქართველოს წარმომადგენელი, სარგებლობს თავისუფალი მანდატით და მისი განვევა დაუშვებელია.
2. პარლამენტის წევრის დაკავება ან დაპატიმრება, მისი საცხოვრებელი ან სამუშაო ადგილის, მანქანის ან პირადი გაჩხრეკა შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის წინასწარი თანხმობით. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს. თუ პარლამენტი 48 საათის განმავლობაში არ მისცემს თანხმობას, პარლამენტის დაკავებული ან დაპატიმრებული წევრი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.
3. პარლამენტის წევრს უფლება აქვს ჩვენება არ მისცეს იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც პარლამენტის წევრს. დაუშვებელია ამ საკითხთან დაკავშირებული წერილობითი მასალის დაყადაღება ან ამოღება. ეს უფლება პარლამენტის წევრს უნარჩუნდება მისი უფლებამოსილების შეწყვეტის შემდეგაც. პარლამენტის წევრს სამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება თავისი მოვალეობის შესრულებისას პარლამენტში თუ მის გარეთ გამოთქმული შეხედულებებისათვის. უზრუნველყოფილია პარლამენტის წევრის უფლებამოსილებათა შეუფერხებელი განხორციელების პირობები. პარლამენტის წევრი იღებს საკანონმდებლო აქტით დადგენილ გასამრჯელოს. პარლამენტის წევრის განცხადების საფუძველზე შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოები უზრუნველყოფენ მის პირად უსაფრთხოებას. პარლამენტის წევრის უფლებამოსილებათა განხორციელებისათვის დაბრკოლებათა შექმნა ისჯება კანონით.
4. პარლამენტის წევრს უფლება არა აქვს ეკავოს რაიმე თანამ-

დებობა საჯარო სამსახურში ან ენეოდეს სამენარმეო საქმიანობას. პარლამენტის წევრი შეიძლება ენეოდეს საზოგადოებრივ საქმიანობას. პარლამენტის წევრი შეიძლება ენეოდეს სამეცნიერო, პედაგოგიურ და სახელოვნებო საქმიანობას, თუ ეს საქმიანობა არ ითვალისწინებს ადმინისტრაციული ფუნქციების შესრულებას. შეუთავსებლობის შემთხვევებს განსაზღვრავს პარლამენტის რეგლამენტი.

5. პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ცნობის ან ვადამდე შეწყვეტის საკითხს წყვეტს პარლამენტი. პარლამენტის ეს გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს საკონსტიტუციო სასამართლოში. პარლამენტის წევრს უფლებამოსილება ვადამდე შეუნყდება, თუ იგი:
- ა) პარლამენტს მიმართავს პირადი განცხადებით უფლებამოსილების შეწყვეტის შესახებ;
 - ბ) იკავებს სტატუსთან შეუთავსებელ თანამდებობას ან ეწევა შეუთავსებელ საქმიანობას;
 - გ) მორიგი სესიის განმავლობაში არასაპატიო მიზეზით არ დაესწრო მორიგი სხდომების ნახევარზე მეტს;
 - დ) კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს განაჩენით ცნობილია დამნაშავედ;
 - ე) სასამართლოს გადაწყვეტილებით ცნობილია მხარდაჭერის მიმღებად და მოთავსებულია შესაბამის სტაციონარულ სამედიცინო დანესებულებაში, სასამართლომ აღიარა უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გამოაცხადა გარდაცვლილად;
 - ვ) გარდაიცვალა;
 - ზ) დაკარგავს საქართველოს მოქალაქეობას;
 - თ) ექვემდებარება უფლებამოსილების შეწყვეტას საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით.

მუხლი 40. საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე და თავმჯდომარის მოადგილეები

1. პარლამენტი თავისი უფლებამოსილების ვადით რეგლამენტით დადგენილი წესით ფარული კენჭისყრით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარეს. პარლამენტის თავმჯდომარე უძღვება პარლამენტის მუშაობას, უზრუნველყოფს აზრის თავისუფალ გამონატყვას, ხელს აწერს პარლამენტის მიერ მიღებულ აქტებს,

ახორციელებს რეგლამენტით განსაზღვრულ სხვა უფლებამოსილებებს. პარლამენტის თავმჯდომარე რეგლამენტით დადგენილი წესით ასრულებს სრულ ადმინისტრაციულ ფუნქციებს პარლამენტის სასახლეში.

2. პარლამენტი თავისი უფლებამოსილების ვადით რეგლამენტით დადგენილი წესით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტის თავმჯდომარის პირველ მოადგილეს და მოადგილეებს.

მუხლი 41. პარლამენტის ბიურო, კომიტეტები და ფრაქციები

1. პარლამენტის მუშაობის ორგანიზებისათვის იქმნება პარლამენტის ბიურო, რომლის შემადგენლობაში შედიან პარლამენტის თავმჯდომარე, თავმჯდომარის მოადგილეები, პარლამენტის კომიტეტებისა და საპარლამენტო ფრაქციების თავმჯდომარეები.
2. საკანონმდებლო საკითხების წინასწარი მომზადების, გადწყვეტილებათა შესრულებისათვის ხელის შეწყობის, პარლამენტის მიერ მთავრობის და პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული სხვა ორგანოების საქმიანობის კონტროლის მიზნით პარლამენტში იქმნება კომიტეტები.
3. პარლამენტის წევრები შეიძლება გაერთიანდნენ საპარლამენტო ფრაქციაში რეგლამენტით დადგენილი წესით. ფრაქციის წევრთა რაოდენობა არ უნდა იყოს შეიღზე ნაკლები. ერთი პოლიტიკური პარტიის წარდგენით არჩეულ პარლამენტის წევრებს უფლება არა აქვთ შექმნან ერთზე მეტი ფრაქცია. ფრაქციის შექმნისა და საქმიანობის წესი, მისი უფლებები განისაზღვრება პარლამენტის რეგლამენტით.

მუხლი 42. პარლამენტის საგამოძიებო და სხვა დროებითი კომისიები

1. რეგლამენტით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, აგრეთვე პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედის ინიციატივით პარლამენტში იქმნება საგამოძიებო და სხვა დროებითი კომისიები.
2. დროებითი კომისიის შექმნის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს პარლამენტი რეგლამენტით დადგენილი წესით. გადაწყვეტილება დროებითი საგამოძიებო კომისიის შექმნის

მესახებ მიიღება პარლამენტის სრული შემადგენლობის ერთი მესამედის მხარდაჭერით. დროებით კომისიაში საპარლამენტო ფრაქციები წარმოდგენილი უნდა იყვნენ თითო წევრით მაინც. დროებით კომისიაში ოპოზიციის წარმომადგენლობა არ უნდა იყოს კომისიის წევრთა საერთო რაოდენობის ნახევარზე ნაკლები.

3. საგამოძიებო კომისიის მოთხოვნით მის სხდომაზე გამოცხადება, აგრეთვე საკითხის გამოკვლევისათვის აუცილებელი საბუთებისა და ინფორმაციის წარდგენა სავალდებულოა.

მუხლი 43. პარლამენტის წევრის კითხვა და ინტერპელაცია

1. პარლამენტის წევრი უფლებამოსილია კითხვით მიმართოს მთავრობას, პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებულ სხვა ორგანოს, მთავრობის წევრს, ყველა დონის ტერიტორიული ერთეულის ხელისუფლების ორგანოს, სახელმწიფო დაწესებულებას. პარლამენტის წევრის კითხვაზე დროული და სრული პასუხის გაცემა სავალდებულოა.
2. საპარლამენტო ფრაქციას, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ შვიდკაციან ჯგუფს უფლება აქვს ინტერპელაციის წესით შეკითხვით მიმართოს მთავრობას, პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებულ სხვა ორგანოს, მთავრობის წევრს, რომელიც ვალდებულია უპასუხოს დასმულ შეკითხვას პარლამენტის სხდომაზე. პასუხი შეიძლება გახდეს პარლამენტის განხილვის საგანი.

მუხლი 44. პარლამენტის სესია და სხდომა

1. პარლამენტი თავისი უფლებით იკრიბება მორიგ სესიაზე წელიწადში ორჯერ. საშემოდგომო სესია იხსნება სექტემბრის პირველ სამშაბათს და იხურება დეკემბრის მესამე პარასკევს, ხოლო საგაზაფხულო სესია იხსნება თებერვლის პირველ სამშაბათს და იხურება ივნისის ბოლო პარასკევს.
2. საქართველოს პრეზიდენტი პარლამენტის თავმჯდომარის, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეოთხედის ან მთავრობის მოთხოვნით პარლამენტის სესიებს შორის პერიოდში იწვევს რიგგარეშე სესიას, ხოლო მორიგი სესიის მიმდინარეობისას – რიგგარეშე სხდომას. თუ წერილობითი მოთხოვნის წარდგენიდან 48 საათის განმავლობაში მოწვევის აქტი არ გა-

მოიცა, პარლამენტი თავისი რეგლამენტის თანახმად იკრიბება მომდევნო 48 საათის განმავლობაში. პარლამენტის რიგგარეშე სხდომა ტარდება მხოლოდ ინიციატორის მიერ განსაზღვრული დღის წესრიგით და იხურება მისი ამონაწერისთანავე.

3. საქართველოს პრეზიდენტის მიერ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადებისთანავე პარლამენტი იკრიბება საგანგებო სესიაზე. საგანგებო სესია გრძელდება ამ მდგომარეობის გაუქმებამდე.
4. პარლამენტის სხდომები საჯაროა. პარლამენტი დამსწრეთა უმრავლესობით, მაგრამ არანაკლებ სრული შემადგენლობის ერთი მესამედისა, იღებს გადაწყვეტილებას ცალკეული საკითხების განხილვისას სხდომის ან სხდომის ნაწილის დახურულად გამოცხადების შესახებ. გადაწყვეტილება სხდომის ან მისი ნაწილის დახურვის შესახებ განიხილება და მიიღება დახურული წესით. პარლამენტის ღია სხდომის ოქმი საჯაროა.
5. პარლამენტის სხდომაზე კენჭისყრა არის ღია ან ფარული. კენჭისყრა ღიაა, გარდა კონსტიტუციით ან კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა.
6. მთავრობის წევრი, პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული თანამდებობის პირი, პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული ორგანოს ხელმძღვანელი უფლებამოსილია, ხოლო მოთხოვნის შემთხვევაში – ვალდებულია დაესწროს პარლამენტის, მისი კომიტეტისა და კომისიის სხდომებს, პასუხი გასცეს სხდომებზე დასმულ შეკითხვებს და წარმოადგინოს განუყოფელი საქმიანობის ანგარიში. ასეთ თანამდებობის პირს მოთხოვნისთანავე უნდა მოუსმინოს პარლამენტმა, კომიტეტმა ან კომისიამ.

მუხლი 45. კანონშემოქმედება და გადაწყვეტილებების მიღების წესი

1. საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება აქვთ: მთავრობას, პარლამენტის წევრს, საპარლამენტო ფრაქციას, პარლამენტის კომიტეტს, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლეს წარმომადგენლობით ორგანოებს, არანაკლებ 25000 ამომრჩეველს. მთავრობის მიერ წარდგენილ კანონპროექტს მისივე მოთხოვნით პარლამენტი განიხილავს რიგგარეშე.
2. კანონი მიღებულად ითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს დამსწრეთა უმრავლესობა, მაგრამ არანაკლებ პარლამენტის სრუ-

ლი შემადგენლობის ერთი მესამედისა, თუ კონსტიტუციით არ არის განსაზღვრული კანონის მიღების სხვა წესი. ორგანული კანონი მიღებულად ითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის უმრავლესობა, თუ კონსტიტუციით არ არის განსაზღვრული ორგანული კანონის მიღების სხვა წესი.

3. პარლამენტის სხვა გადანყვეტილება მიღებულად ითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს დამსწრეთა უმრავლესობა, მაგრამ არანაკლებ პარლამენტის სრული შემადგენლობის ერთი მესამედისა, თუ კონსტიტუციით ან კანონით არ არის განსაზღვრული გადანყვეტილების მიღების სხვა წესი. გადანყვეტილება კონსტიტუციური შეთანხმების დამტკიცების შესახებ მიღებულად ითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეხუთედი.

მუხლი 46. კანონის ხელმოწერა და გამოქვეყნება

1. პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი 10 დღის ვადაში გადაეცემა საქართველოს პრეზიდენტს.
2. საქართველოს პრეზიდენტი 2 კვირის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს კანონს ან მოტივირებული შენიშვნებით უბრუნებს პარლამენტს.
3. თუ საქართველოს პრეზიდენტი დააბრუნებს კანონს, პარლამენტი კენჭს უყრის საქართველოს პრეზიდენტის შენიშვნებს. შენიშვნათა მისაღებად საკმარისია ხმათა იგივე რაოდენობა, რაც ამ სახის კანონის პირვანდელი მიღებისათვის არის დადგენილი. თუ შენიშვნები მიღებულია, კანონის საბოლოო რედაქცია 5 დღის ვადაში გადაეცემა საქართველოს პრეზიდენტს, რომელიც 5 დღის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს მას.
4. თუ პარლამენტმა არ მიიღო საქართველოს პრეზიდენტის შენიშვნები, კენჭი ეყრება კანონის პირვანდელ რედაქციას. ორგანული კანონი ან კანონი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის უმრავლესობა, გარდა კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-4 პუნქტით გათვალისწინებული ორგანული კანონისა, რომელიც მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული

შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედი. კონსტიტუციური კანონი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეოთხედი. კანონი 3 დღის ვადაში გადაეცემა საქართველოს პრეზიდენტს, რომელიც 5 დღის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს მას.

5. კონსტიტუციაში ცვლილების შეტანის შესახებ კონსტიტუციურ კანონს, რომელიც პარლამენტმა მიიღო სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედის უმრავლესობით, საქართველოს პრეზიდენტი ხელს აწერს და აქვეყნებს გადაცემიდან 5 დღის ვადაში, პარლამენტისთვის შენიშვნებით დაბრუნების უფლების გარეშე.
6. თუ საქართველოს პრეზიდენტმა ამ მუხლის მე-2 პუნქტით დადგენილ ვადაში არ გამოაქვეყნა კანონი და არც მოტივირებული შენიშვნებით დაუბრუნა პარლამენტს ან ამ მუხლის მე-3, მე-4 ან მე-5 პუნქტით დადგენილ ვადაში არ გამოაქვეყნა კანონი, მას ვადის ამოწურვიდან 5 დღის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს პარლამენტის თავმჯდომარე.
7. კანონი ძალაში შედის ოფიციალურ ორგანოში მისი გამოქვეყნებიდან მე-15 დღეს, თუ იმავე კანონით სხვა ვადა არ არის დადგენილი.

მუხლი 47. საერთაშორისო ხელშეკრულებები

1. პარლამენტი სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ახორციელებს საერთაშორისო ხელშეკრულებების რატიფიცირებას, დენონსირებას და გაუქმებას. პარლამენტი ამ მუხლის მე-2 პუნქტის «გ» ქვეპუნქტით გათვალისწინებული საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირებას, დენონსირებას და გაუქმებას ახორციელებს სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეოთხედის უმრავლესობით.
2. იმ საერთაშორისო ხელშეკრულების გარდა, რომელიც ითვალისწინებს რატიფიცირებას, სავალდებულოა აგრეთვე ისეთი საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირება, რომელიც:
 - ა) ითვალისწინებს საერთაშორისო ორგანიზაციაში ან სახელმწიფოთაშორის კავშირში საქართველოს შესვლას;
 - ბ) სამხედრო ხასიათისაა;
 - გ) ეხება სახელმწიფოს ტერიტორიულ მთლიანობას ან სახელმწიფო საზღვრის შეცვლას;

დ) დაკავშირებულია სახელმწიფოს მიერ სესხის აღებასთან ან გაცემასთან;

ე) მოითხოვს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის შეცვლას, ნაკისრ საერთაშორისო ვალდებულებათა შესასრულებლად აუცილებელი კანონების მიღებას.

3. პარლამენტს უნდა გადაეცეს სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებები.
4. საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის ან წარდგინების შეტანის შემთხვევაში დაუშვებელია შესაბამისი საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

მუხლი 48. იმპიჩმენტი

1. კონსტიტუციის დარღვევის ან ქმედებაში დანაშაულის ნიშნების არსებობის საფუძვლით საქართველოს პრეზიდენტის, მთავრობის წევრის, უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის, გენერალური პროკურორის, გენერალური აუდიტორის ან ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრის იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენების საკითხის აღძვრის უფლება აქვს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ერთ მესამედს. საკითხი გადაეცემა საკონსტიტუციო სასამართლოს, რომელიც მას განიხილავს და პარლამენტს დასკვნას წარუდგენს ერთი თვის ვადაში.
2. თუ საკონსტიტუციო სასამართლომ თავისი დასკვნით დაადასტურა თანამდებობის პირის მიერ კონსტიტუციის დარღვევა ან მის ქმედებაში დანაშაულის ნიშნების არსებობა, პარლამენტი დასკვნის წარდგენიდან 2 კვირის ვადაში განიხილავს და კენჭს უყრის იმპიჩმენტის წესით მისი თანამდებობიდან გადაყენების საკითხს.
3. საქართველოს პრეზიდენტი იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენებულად ჩაითვლება, თუ ამ გადაწყვეტილებას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედი. მთავრობის წევრი, უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე, გენერალური პროკურორი, გენერალური აუდიტორი ან ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრი იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენებულად ჩაითვლება, თუ ამ გადაწყვეტილებას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული

შემადგენლობის უმრავლესობა.

4. თუ პარლამენტმა ამ მუხლის მე-2 პუნქტით დადგენილ ვადაში არ მიიღო გადაწყვეტილება თანამდებობის პირის იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენების შესახებ, იმავე საფუძვლით იმპიჩმენტის პროცედურის დაწყება დაუშვებელია.
5. ამ მუხლში ჩამოთვლილ თანამდებობის პირთა თანამდებობიდან გადაყენება, გარდა მთავრობის წევრისა, შეიძლება მხოლოდ იმპიჩმენტის წესით.
6. დაუშვებელია საქართველოს პრეზიდენტის იმპიჩმენტის პროცედურის განხორციელება საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს.

თავი მეოთხე საქართველოს პრეზიდენტი

მუხლი 49. საქართველოს პრეზიდენტის სტატუსი

1. საქართველოს პრეზიდენტი არის საქართველოს სახელმწიფოს მეთაური, ქვეყნის ერთიანობისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის გარანტი.
2. საქართველოს პრეზიდენტი არის საქართველოს თავდაცვის ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი.
3. საქართველოს პრეზიდენტი წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში.

მუხლი 50. საქართველოს პრეზიდენტის არჩევის წესი

1. საქართველოს პრეზიდენტს 5 წლის ვადით დებატების გარეშე ღია კენჭისყრით ირჩევს საარჩევნო კოლეგია. ერთი და იგივე პირი საქართველოს პრეზიდენტად შეიძლება აირჩეს მხოლოდ ორჯერ.
2. საქართველოს პრეზიდენტად შეიძლება აირჩეს საარჩევნო უფლების მქონე საქართველოს მოქალაქე 40 წლის ასაკიდან, რომელსაც საქართველოში უცხოვრია 15 წელს მაინც.
3. საარჩევნო კოლეგიის შემადგენლობაში შედის 300 წევრი, მათ შორის საქართველოს პარლამენტის და აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოების ყველა წევრი. საარჩევნო კოლეგიის სხვა წევრებს საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის მიერ

ორგანული კანონის საფუძველზე განსაზღვრული კვოტების შესაბამისად, ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი ორგანოების შემადგენლობიდან ასახელებენ შესაბამისი პოლიტიკური პარტიები. კვოტები განისაზღვრება პროპორციული გეოგრაფიული წარმომადგენლობის პრინციპის დაცვითა და ადგილობრივი თვითმმართველობის პროპორციული წესით ჩატარებული არჩევნების შედეგების პროპორციის მიხედვით. საარჩევნო კოლეგიის შემადგენლობას ამტკიცებს საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისია.

4. საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნები იმართება პარლამენტის სასახლეში. საქართველოს პრეზიდენტობის კანდიდატის წარდგენის უფლება აქვს საარჩევნო კოლეგიის არანაკლებ 30 წევრს. საარჩევნო კოლეგიის ერთ წევრს შეუძლია მხარი დაუჭიროს მხოლოდ ერთი კანდიდატის წარდგენას. საარჩევნო კოლეგიის ერთ წევრს უფლება აქვს ხმა მისცეს მხოლოდ ერთ კანდიდატს. არჩევნების პირველ ტურში არჩეულად ჩაითვლება კანდიდატი, რომელიც მიიღებს საარჩევნო კოლეგიის სრული შემადგენლობის ხმების ორ მესამედს მაინც. თუ პირველ ტურში საქართველოს პრეზიდენტი არ აირჩა, მეორე ტურში კენჭი ეყრება პირველ ტურში საუკეთესო შედეგის მქონე 2 კანდიდატს. მეორე ტურში არჩეულად ჩაითვლება კანდიდატი, რომელიც მეტ ხმას მიიღებს. არჩევნების პირველი ან მეორე ტური შემდგარად ჩაითვლება, თუ მასში მონაწილეობას მიიღებს საარჩევნო კოლეგიის სრული შემადგენლობის ნახევარზე მეტი. თუ არჩევნები არ შედგა ან საარჩევნო კოლეგიამ საქართველოს პრეზიდენტი არ აირჩია, 30 დღის ვადაში იმართება საქართველოს პრეზიდენტის ხელახალი არჩევნები.
5. საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნები იმართება საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილების ვადის ამოწურვის კალენდარული წლის ოქტომბერში. საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის შემთხვევაში საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნები იმართება უფლებამოსილების შეწყვეტიდან 45 დღის ვადაში. თუ არჩევნის თარიღი ემთხვევა საგანგებო ან საომარ მდგომარეობას, საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნები იმართება ამ მდგომარეობის გაუქმებიდან 45 დღის ვადაში. თუ საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნის თარიღი ემთხვევა პარლამენტის არჩევნების ან მის

წინა თვეს, საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნები იმართება ახალარჩეული პარლამენტის პირველი სხდომის გამართვიდან 45 დღის განმავლობაში.

6. საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნებს ნიშნავს პარლამენტი, გარდა ხელახალი არჩევნებისა, რომელსაც ნიშნავს პარლამენტის თავმჯდომარე.
7. საქართველოს პრეზიდენტის არჩევის წესი და პირობები განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 51. საქართველოს პრეზიდენტის ფიცი, უფლებამოსილების შეწყვეტა, იმუნიტეტი, შეუთავსებლობა და უფლებამონაცვლეობა

1. თანამდებობის დაკავების წინ, არჩევის დღიდან მესამე კვირა დღეს საქართველოს ახალარჩეული პრეზიდენტი მიმართავს ხალხს და დებს ფიცს: „მე, საქართველოს პრეზიდენტი, ღვთისა და ერის წინაშე ვფიცავ, რომ დავიცავ საქართველოს კონსტიტუციას, ქვეყნის დამოუკიდებლობას, ერთიანობასა და განუყოფლობას, კეთილსინდისიერად აღვასრულებ პრეზიდენტის მოვალეობას, ვიზრუნებ ჩემი ქვეყნის მოქალაქეთა უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობისათვის, ჩემი ხალხისა და მამულის აღორძინებისა და ძლევამოსილებისათვის“.
2. საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილება წყდება და საქართველოს ახალარჩეული პრეზიდენტის უფლებამოსილება იწყება საქართველოს ახალარჩეული პრეზიდენტის მიერ ფიცის დადებისთანავე.
3. საქართველოს პრეზიდენტი ხელშეუვალია. თანამდებობაზე ყოფნის დროს არ შეიძლება მისი დაპატიმრება ან სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა.
4. საქართველოს პრეზიდენტს უფლება არა აქვს ეკავოს სხვა თანამდებობა, ეწეოდეს სამეწარმეო საქმიანობას, იღებდეს ხელფასს ან სხვაგვარ მუდმივ ანაზღაურებას რაიმე სხვა საქმიანობისათვის. საქართველოს პრეზიდენტი არ შეიძლება იყოს პოლიტიკური პარტიის წევრი.
5. საქართველოს პრეზიდენტის მიერ უფლებამოსილების განხორციელების შეუძლებლობის ან საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის შემთხვევაში საქართველოს პრეზიდენტის მოვალეობას ასრულებს პარლამენტის თავმჯდომარე.

მუხლი 52. საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილებები

1. საქართველოს პრეზიდენტი:

- ა) მთავრობის თანხმობით ახორციელებს წარმომადგენლობით უფლებამოსილებებს საგარეო ურთიერთობებში, აწარმოებს მოლაპარაკებებს სხვა სახელმწიფოებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, იღებს სხვა სახელმწიფოებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების ელჩების და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების აკრედიტაციას; მთავრობის წარდგინებით ნიშნავს და ათავისუფლებს საქართველოს ელჩებს და დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებს;
- ბ) საქართველოს სახელმწიფოს სახელით დებს კონსტიტუციურ შეთანხმებას საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიასთან;
- გ) კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით დადგენილი წესით ნიშნავს პარლამენტისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნებს;
- დ) მთავრობის წარდგინებით თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს თავდაცვის ძალების მეთაურს; ნიშნავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ერთ წევრს; ორგანული კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით მონაწილეობს საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარისა და წევრების თანამდებობაზე განწესებაში; მთავრობის წარდგინებით პარლამენტს ასარჩევად წარუდგენს ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების წევრობის კანდიდატებს;
- ე) ორგანული კანონით დადგენილი წესით წყვეტს მოქალაქეობის საკითხებს;
- ვ) შეინყალებს მსჯავრდებულებს;
- ზ) კანონით დადგენილი წესით ანიჭებს სახელმწიფო ჯილდოებსა და პრემიებს, უმაღლეს სამხედრო, სპეციალურ და საპატიო ნიშნებს, უმაღლეს დიპლომატიურ რანგებს;
- თ) უფლებამოსილია მთავრობის წარდგინებითა და პარლამენტის თანხმობით შეაჩეროს ტერიტორიული ერთეულის წარმომადგენლობითი ორგანოს საქმიანობა ან დაითხოვოს იგი, თუ მისი მოქმედებით საფრთხე შეექმნა ქვეყნის სუვერენიტეტს, ტერიტორიულ მთლიანობას, სახელმწიფო ხელისუფლების

ორგანოთა კონსტიტუციური უფლებამოსილებების განხორციელებას;

ი) ახორციელებს კონსტიტუციით განსაზღვრულ სხვა უფლებამოსილებებს.

2. საქართველოს პრეზიდენტი უფლებამოსილია პარლამენტის, მთავრობის ან არანაკლებ 200000 ამომრჩევლის მოთხოვნით დანიშნოს რეფერენდუმი კონსტიტუციითა და კანონით განსაზღვრულ საკითხებზე, მისი დანიშვნის მოთხოვნის მიღებიდან 30 დღის განმავლობაში. არ შეიძლება რეფერენდუმის ჩატარება კანონის მისაღებად ან გასაუქმებლად, ამისტიის ან შეწყალების გამო, საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიცირების ან დენონსირების შესახებ, აგრეთვე ისეთ საკითხზე, რომელიც ითვალისწინებს ადამიანის ძირითადი კონსტიტუციური უფლების შეზღუდვას. რეფერენდუმის დანიშვნასა და ჩატარებასთან დაკავშირებული საკითხები განისაზღვრება ორგანული კანონით.
3. საქართველოს პრეზიდენტი უფლებამოსილია მიმართოს ხალხს. ნელინადში ერთხელ იგი პარლამენტს წარუდგენს მოხსენებას ქვეყნის მდგომარეობის უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე.

მუხლი 53. თანახელმონერა

1. საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტი საჭიროებს პრემიერ-მინისტრის თანახელმონერას. სამართლებრივი აქტი, რომელიც საჭიროებს თანახელმონერას, ქვეყნდება და სამართლებრივ შედეგებს წარმოშობს მხოლოდ თანახელმონერის შემდეგ. თანახელმონერილ სამართლებრივ აქტზე პოლიტიკური პასუხისმგებლობა ეკისრება მთავრობას.
2. თანახელმონერას არ საჭიროებს საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტი, რომელიც უკავშირდება:
 - ა) პარლამენტის არჩევნების დანიშვნას, პარლამენტის დათხოვნას, პარლამენტის სესიის ან სხდომის მოწვევას;
 - ბ) კონსტიტუციური შეთანხმების დადებას;
 - გ) კანონის ხელმოწერას და გამოქვეყნებას, პარლამენტისთვის კანონის შენიშვნებით დაბრუნებას;
 - დ) პრემიერ-მინისტრის დანიშვნას; იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრის დანიშვნას; ცენტრალური საარჩევნო კომისი-

ის თავმჯდომარისა და წევრის თანამდებობაზე განწესებას; ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრის წარდგენას, ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის დანიშვნას; საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის დანიშვნას;

ე) სახელმწიფო ფილდოებისა და პრემიების, საპატიო წოდებების მინიჭებას;

ვ) მოქალაქეობის საკითხთა გადაწყვეტას;

ზ) მსჯავრდებულთა შეწყალებას;

თ) საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის ან სასამართლოსათვის მიმართვას;

ი) საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილებების განხორციელების ორგანიზებას.

თავი მეხუთე საქართველოს მთავრობა

მუხლი 54. მთავრობა

1. საქართველოს მთავრობა არის აღმასრულებელი ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო, რომელიც ახორციელებს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკას.
2. მთავრობა ანგარიშვალდებული და პასუხისმგებელია პარლამენტის წინაშე.
3. მთავრობა შედგება პრემიერ-მინისტრისა და მინისტრებისაგან.
4. სამინისტრო იქმნება მთავრობის უფლებამოსილების განსაზღვრულ სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკისა და მმართველობის განხორციელების უზრუნველსაყოფად და მას ხელმძღვანელობს მინისტრი.
5. მთავრობის შემადგენლობაში შეიძლება იყოს ერთი ან რამდენიმე სახელმწიფო მინისტრი. სახელმწიფო მინისტრის თანამდებობა შეიძლება შემოღებულ იქნეს კანონით, განსაკუთრებული მნიშვნელობის სახელმწიფოებრივი ამოცანების შესასრულებლად.
6. მთავრობის წევრს უფლება არა აქვს ეკავოს სხვა თანამდებობა, გარდა პარტიულისა, ეწეოდეს სამეწარმეო საქმიანობას, იღებდეს ანაზღაურებას სხვა საქმიანობისათვის, გარდა სამეცნიერო და პედაგოგიური საქმიანობისა.

-
7. ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების ტერიტორიაზე მთავრობის წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად მთავრობა უფლებამოსილია დანიშნოს სახელმწიფო რწმუნებულები. სახელმწიფო რწმუნებულის უფლებამოსილება განისაზღვრება კანონით.
 8. მთავრობის სტრუქტურა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება კანონით, რომლის პროექტს პარლამენტს წარუდგენს მთავრობა.

მუხლი 55. საქართველოს პრემიერ-მინისტრი

1. მთავრობის მეთაურია საქართველოს პრემიერ-მინისტრი.
2. პრემიერ-მინისტრი განსაზღვრავს მთავრობის საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს, ორგანიზებას უწევს მთავრობის საქმიანობას, ახორციელებს მინისტრების საქმიანობის კოორდინაციასა და კონტროლს, ხელს აწერს მთავრობის სამართლებრივ აქტებს.
3. პრემიერ-მინისტრი წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში, დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებს საქართველოს სახელით.
4. პრემიერ-მინისტრი ნიშნავს და ათავისუფლებს მინისტრებს. იგი უფლებამოსილია ერთ-ერთ მინისტრს დააკისროს პირველი ვიცე-პრემიერის, აგრეთვე ერთ ან რამდენიმე მინისტრს – ვიცე-პრემიერის მოვალეობა.
5. პრემიერ-მინისტრი მთავრობის საქმიანობისთვის ანგარიშვალდებულია პარლამენტის წინაშე. წელიწადში ერთხელ იგი პარლამენტს წარუდგენს მოხსენებას სამთავრობო პროგრამის შესრულების მიმდინარეობის შესახებ, აგრეთვე პარლამენტის მოთხოვნით – სამთავრობო პროგრამის ცალკეული ნაწილის შესრულების მიმდინარეობის ანგარიშს.

მუხლი 56. ნდობის გამოცხადება

1. ახალარჩეული პარლამენტის მიერ სრული უფლებამოსილების შექენისთანავე მთავრობა იხსნის უფლებამოსილებას პარლამენტის წინაშე და განაგრძობს მოვალეობის შესრულებას ახალი პრემიერ-მინისტრის დანიშვნამდე. პრემიერ-მინისტრის გადადგომის შემთხვევაში პრემიერ-მინისტრს უფლებამოსილება უწყდება გადადგომისთანავე. პრემიერ-მინისტრის გა-

დადგომის ან მისი უფლებამოსილების სხვაგვარად შეწყვეტის შემთხვევაში მთავრობა განაგრძობს მოვალეობის შესრულებას ახალი პრემიერ-მინისტრის დანიშვნამდე.

2. პარლამენტი მთავრობის უფლებამოსილების მოხსნიდან, აგრეთვე პრემიერ-მინისტრის გადადგომიდან ან უფლებამოსილების სხვაგვარად შეწყვეტიდან 2 კვირის ვადაში ნდობას უცხადებს პარლამენტის არჩევნებში საუკეთესო შედეგის მქონე პოლიტიკური პარტიის მიერ წამოყენებული პრემიერ-მინისტრობის კანდიდატის მიერ წარდგენილ მთავრობას. მთავრობის შემადგენლობასთან ერთად პარლამენტს წარედგინება სამთავრობო პროგრამა. ნდობის მისაღებად საჭიროა პარლამენტის სრული შემადგენლობის უმრავლესობის მხარდაჭერა.
3. თუ პარლამენტმა მთავრობას დადგენილ ვადაში ნდობა არ გამოუცხადა, საქართველოს პრეზიდენტი შესაბამისი ვადის ამონაწილიდან არაუადრეს 2 და არაუგვიანეს 3 კვირისა დაითხოვს პარლამენტს და დანიშნავს პარლამენტის რიგგარეშე არჩევნებს.
4. საქართველოს პრეზიდენტი არ დაითხოვს პარლამენტს და არ დანიშნავს პარლამენტის რიგგარეშე არჩევნებს, თუ პარლამენტი ამ მუხლის მე-2 პუნქტით განსაზღვრული ვადის ამონაწილიდან 2 კვირის ვადაში სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ნდობას გამოუცხადებს პარლამენტის სრული შემადგენლობის ერთ მესამედზე მეტის მიერ წამოყენებული პრემიერ-მინისტრობის კანდიდატის მიერ წარდგენილ მთავრობას.
5. მთავრობისთვის ნდობის გამოცხადებიდან 2 დღის ვადაში საქართველოს პრეზიდენტი თანამდებობაზე ნიშნავს პრემიერ-მინისტრს, ხოლო პრემიერ-მინისტრი მისი დანიშნვიდან 2 დღის ვადაში – მინისტრებს. თუ საქართველოს პრეზიდენტი დადგენილ ვადაში არ დანიშნავს პრემიერ-მინისტრს, იგი დანიშნულად ჩაითვლება.

მუხლი 57. უნდობლობის გამოცხადება

1. პარლამენტი უფლებამოსილია უნდობლობა გამოუცხადოს მთავრობას.
2. უნდობლობის საკითხის აღძვრის უფლება აქვს პარლამენტის სრული შემადგენლობის ერთ მესამედზე მეტს. უნდობლობის საკითხის აღძვრასთან ერთად ინიციატორები წამოაყენებენ

პრემიერმინისტრობის კანდიდატს, ხოლო პრემიერმინისტრობის კანდიდატი პარლამენტს წარუდგენს მთავრობის ახალ შემადგენლობას. მთავრობის შემადგენლობასთან ერთად პარლამენტს წარედგინება სამთავრობო პროგრამა.

3. თუ პარლამენტი საკითხის აღძვრიდან არაუადრეს 7 და არაუგვიანეს 14 დღისა სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ნდობას გამოუცხადებს ახალ მთავრობას, უნდობლობა გამოცხადებულად ჩაითვლება. ახალი მთავრობისთვის ნდობის გამოცხადებიდან 2 დღის ვადაში საქართველოს პრეზიდენტი თანამდებობაზე დანიშნავს პრემიერ-მინისტრს, ხოლო პრემიერ-მინისტრი მისი დანიშნვიდან 2 დღის ვადაში – მინისტრებს. თუ საქართველოს პრეზიდენტი დადგენილ ვადაში არ დანიშნავს პრემიერ-მინისტრს, იგი დანიშნულად ჩაითვლება. მთავრობას უფლებამოსილება უწყდება ახალი პრემიერ-მინისტრის დანიშვნის მომენტიდან.
4. თუ პარლამენტი უნდობლობის საკითხის აღძვრის შემდეგ არ გამოუცხადებს მთავრობას უნდობლობას, დაუშვებელია პარლამენტის იმავე წევრთა მიერ მომდევნო 6 თვის განმავლობაში უნდობლობის საკითხის აღძვრა.

მუხლი 58. ნდობის გამოცხადება პრემიერ-მინისტრის ინიციატივით

1. პრემიერ-მინისტრი უფლებამოსილია პარლამენტის წინაშე დასვას მთავრობის ნდობის საკითხი.
2. ნდობის საკითხს კენჭი ეყრება მისი დასმიდან არაუადრეს მე-7 და არაუგვიანეს მე-14 დღისა. თუ პარლამენტი ნდობას არ გამოუცხადებს მთავრობას, საქართველოს პრეზიდენტი ნდობის არგამოცხადებიდან არაუადრეს მე-8 და არაუგვიანეს მე-14 დღისა დაითხოვს პარლამენტს და დანიშნავს პარლამენტის რიგგარეშე არჩევნებს.
3. საქართველოს პრეზიდენტი არ დაითხოვს პარლამენტს, თუ პარლამენტი მთავრობისთვის ნდობის არგამოცხადებიდან 7 დღის ვადაში სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ნდობას გამოუცხადებს პარლამენტის სრული შემადგენლობის ერთ მესამედზე მეტის მიერ წამოყენებული პრემიერმინისტრობის კანდიდატის მიერ წარდგენილ მთავრობას. მთავრობის შემადგენლობასთან ერთად პარლამენტს წარედგინება სამთავრობო პროგრამა. ახალი მთავრობისთვის ნდობის გამოცხადებიდან

2 დღის ვადაში საქართველოს პრეზიდენტი თანამდებობაზე დანიშნავს პრემიერ-მინისტრს, ხოლო პრემიერ-მინისტრი მისი დანიშვნიდან 2 დღის ვადაში – მინისტრებს. თუ საქართველოს პრეზიდენტი დადგენილ ვადაში არ დანიშნავს პრემიერ-მინისტრს, იგი დანიშნულად ჩაითვლება. მთავრობას უფლებამოსილება უწყდება ახალი პრემიერ-მინისტრის დანიშვნის მომენტიდან.

თავი მეექვსე **სასამართლო ხელისუფლება და პროკურატურა**

მუხლი 59. სასამართლო ხელისუფლება

1. სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია და მას ახორციელებენ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და საქართველოს საერთო სასამართლოები.
2. საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანოა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო. მისი შექმნისა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.
3. მართლმსაჯულებას ახორციელებენ საერთო სასამართლოები. სპეციალიზებული სასამართლოები შეიძლება შეიქმნას მხოლოდ საერთო სასამართლოების სისტემაში. სამხედრო სასამართლოს შემოღება შეიძლება საომარი მდგომარეობის დროს და მხოლოდ საერთო სასამართლოების სისტემაში. საგანგებო სასამართლოების შექმნა დაუშვებელია. საერთო სასამართლოებში საქმეებს ნაფიცი მსაჯულები განიხილავენ კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით. საერთო სასამართლოების სისტემა, უფლებამოსილება და საქმიანობის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 60. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო სასამართლო ხელისუფლებას ახორციელებს საკონსტიტუციო სამართალწარმოების წესით.
2. საკონსტიტუციო სასამართლო შედგება 10 წლის ვადით განწესებული 9 მოსამართლისაგან, რომელთაგან 3 მოსამართლეს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი, 3 მოსამართლეს სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეხუთედის უმრავლესობით

ირჩევს პარლამენტი, ხოლო 3 მოსამართლეს ნიშნავს უზენაესი სასამართლო. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე 35 წლის ასაკიდან, რომელსაც აქვს უმაღლესი იურიდიული განათლება, სპეციალობით მუშაობის არანაკლებ 10 წლის გამოცდილება და გამორჩეული პროფესიული კვალიფიკაცია. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე არ შეიძლება იყოს პირი, რომელსაც ადრე ეკავა ეს თანამდებობა.

3. საკონსტიტუციო სასამართლო თავისი შემადგენლობიდან 5 წლის ვადით ირჩევს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარეს. საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარედ ერთი და იმავე პირის ხელმეორედ არჩევა დაუშვებელია.
4. საკონსტიტუციო სასამართლო ორგანული კანონით დადგენილი წესით:
 - ა) ფიზიკური პირის, იურიდიული პირის ან სახალხო დამცველის სარჩელის საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობას კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებულ ადამიანის ძირითად უფლებებთან მიმართებით;
 - ბ) საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედის ან მთავრობის სარჩელის საფუძველზე იღებს გადაწყვეტილებას ნორმატიული აქტის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის საკითხზე;
 - გ) საერთო სასამართლოს წარდგინების საფუძველზე იხილავს იმ ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობის საკითხს, რომელიც კონკრეტული საქმის განხილვისას უნდა გამოიყენოს საერთო სასამართლომ და რომელიც მისი საფუძველიანი ვარაუდით შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს კონსტიტუციას;
 - დ) საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის, მთავრობის, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს, გენერალური პროკურორის, ეროვნული ბანკის საბჭოს, გენერალური აუდიტორის, სახალხო დამცველის ან ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ან აღმასრულებელი ორგანოს სარჩელის საფუძველზე იხილავს დავას შესაბამისი ორგანოს უფლებამოსილების შესახებ;
 - ე) საქართველოს პრეზიდენტის ან მთავრობის სარჩელის, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედის სარჩელის ან წარდგინების საფუძველზე იხილავს საერთაშორისო ხელ-

შეკრულების კონსტიტუციურობის საკითხს;

ვ) საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედის ან მთავრობის სარჩელის საფუძველზე იხილავს პოლიტიკური პარტიის საქმიანობის კონსტიტუციურობისა და ამ პოლიტიკური პარტიის წარდგენით არჩეული წარმომადგენლობითი ორგანოს წევრის უფლებამოსილების შეწყვეტის საკითხს;

ზ) პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედის ან შესაბამისი პირის სარჩელის საფუძველზე იხილავს პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ცნობის ან ვადამდე შეწყვეტის შესახებ პარლამენტის გადაწყვეტილების კონსტიტუციურობის საკითხს;

თ) საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედის ან სახალხო დამცველის სარჩელის საფუძველზე იხილავს რეფერენდუმის ან არჩევნების მომწესრიგებელი ნორმისა და ამ ნორმის საფუძველზე ჩასატარებელი ან ჩატარებული რეფერენდუმის ან არჩევნების კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებულ დავას;

ი) ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი ორგანოს სარჩელის საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობას კონსტიტუციის მეცხრე თავთან მიმართებით;

კ) ახორციელებს კონსტიტუციით განსაზღვრულ სხვა უფლებამოსილებებს.

5. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა. არაკონსტიტუციურად ცნობილი აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან, თუ შესაბამისი გადაწყვეტილება არ ადგენს აქტის ან მისი ნაწილის ძალის დაკარგვის სხვა, გვიანდელ ვადას.
6. დაუშვებელია საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არჩევნების მომწესრიგებელი ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა შესაბამისი საარჩევნო წლის განმავლობაში, თუ ეს ნორმა შესაბამისი არჩევნების თვემდე 15 თვის განმავლობაში არ არის მიღებული.
7. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობაზე განწესებისა და მისი უფლებამოსილების შეწყვეტის,

აგრეთვე საკონსტიტუციო სამართალწარმოების და საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის სხვა საკითხები განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 61. საქართველოს უზენაესი სასამართლო

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლო არის საკასაციო სასამართლო.
2. უზენაესი სასამართლოს შემადგენლობაში შედის არანაკლებ 28 მოსამართლე. უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარდგინებით უვადოდ, ორგანული კანონით დადგენილი ასაკის მიღწევამდე, სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი.
3. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს უზენაესი სასამართლოს წევრთაგან იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარდგინებით 10 წლის ვადით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარედ ერთი და იმავე პირის ხელმეორედ არჩევა დაუშვებელია.

მუხლი 62. სამართალწარმოება

1. სასამართლოს გადაწყვეტილება გამოაქვს საქართველოს სახელით. სასამართლოს აქტები შესასრულებლად სავალდებულოა. სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა ან მისი შესრულებისთვის ხელის შეშლა ისჯება კანონით.
2. სასამართლოს გადაწყვეტილების გაუქმება, შეცვლა ან შეჩერება შეუძლია მხოლოდ სასამართლოს კანონით განსაზღვრული წესით. სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლებისა და სასჯელის მოუხდელი ნაწილის შემსუბუქების სხვა წესი განისაზღვრება კანონით.
3. სასამართლოში საქმე განიხილება ღია სხდომაზე. დაბურულ სხდომაზე საქმის განხილვა დასაშვებია მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. სასამართლოს გადაწყვეტილება ცხადდება საქვეყნოდ.
4. სამართალწარმოება ხორციელდება სახელმწიფო ენაზე. პირს, რომელმაც სახელმწიფო ენა არ იცის, მიეჩინება თარჯიმანი.
5. სამართალწარმოება ხორციელდება მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის საფუძველზე.

მუხლი 63. მოსამართლე

1. მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციასა და კანონს. რაიმე ზემოქმედება მოსამართლეზე ან ჩარევა მის საქმიანობაში გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენის მიზნით აკრძალულია და ისჯება კანონით. არავის აქვს უფლება მოსთხოვოს მოსამართლეს ანგარიში კონკრეტულ საქმეზე. ბათილია ყველა აქტი, რომელიც ზღუდავს მოსამართლის დამოუკიდებლობას.
2. მოსამართლე ხელშეუხებელია. დაუშვებელია მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა, დაკავება ან დაპატიმრება, საცხოვრებელი ან სამუშაო ადგილის, მანქანის ან პირადი გაჩხრეკა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს, ხოლო საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის შემთხვევაში – საკონსტიტუციო სასამართლოს თანხმობის გარეშე. გამოაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს შესაბამისად იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს ან საკონსტიტუციო სასამართლოს. თუ შესაბამისად იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ან საკონსტიტუციო სასამართლო არ მისცემს თანხმობას, თავისუფლებაზე ზღუდული მოსამართლე დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.
3. სახელმწიფო უზრუნველყოფს მოსამართლის და მისი ოჯახის უსაფრთხოებას.
4. მოსამართლის თანამდებობა შეუთავსებელია სხვა თანამდებობასთან და ანაზღაურებად საქმიანობასთან, გარდა სამეცნიერო და პედაგოგიური საქმიანობისა. მოსამართლე არ შეიძლება იყოს პოლიტიკური პარტიის წევრი, მონაწილეობდეს პოლიტიკურ საქმიანობაში.
5. საერთო სასამართლოს მოსამართლის ჩამოცილება საქმის განხილვისაგან, თანამდებობიდან მისი გათავისუფლება ან სხვა თანამდებობაზე გადაყვანა დასაშვებია მხოლოდ ორგანული კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში. მოსამართლის შეუცვლელობა გარანტირებულია ორგანული კანონით. სასამართლოს რეორგანიზაცია ან ლიკვიდაცია არ შეიძლება გახდეს უვადაოდ განწესებული მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლების საფუძველი.
6. საერთო სასამართლოს მოსამართლე შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე 30 წლის ასაკიდან, თუ მას აქვს შესაბამისი უმაღლესი იურიდიული განათლება და სპეციალობით მუშაო-

ბის არანაკლებ 5 წლის გამოცდილება. საერთო სასამართლოს მოსამართლის დამატებითი საკვალიფიკაციო მოთხოვნები განისაზღვრება ორგანული კანონით. საერთო სასამართლოს მოსამართლე თანამდებობაზე განწესდება უვადოდ, ორგანული კანონით დადგენილი ასაკის მიღწევამდე. მოსამართლე შეირჩევა კეთილსინდისიერებისა და კომპეტენტურობის ნიშნით. გადაწყვეტილებას მოსამართლის თანამდებობაზე განწესების შესახებ იუსტიციის უმაღლესი საბჭო იღებს სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედის უმრავლესობით. მოსამართლის თანამდებობაზე განწესებისა და თანამდებობიდან გათავისუფლების წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 64. იუსტიციის უმაღლესი საბჭო

1. საერთო სასამართლოების დამოუკიდებლობისა და ეფექტიანობის უზრუნველყოფის, მოსამართლეთა დანიშვნისა და გათავისუფლების და სხვა ამოცანების შესრულების მიზნით იქმნება საერთო სასამართლოების სისტემის ორგანო – საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.
2. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შემადგენლობაში შედიან 4 წლის ვადით განწესებული 14 წევრი და უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრთა ნახევარზე მეტს შეადგენენ საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა თვითმმართველობის ორგანოს მიერ მოსამართლეთაგან არჩეული წევრები. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შემადგენლობაში, გარდა საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა თვითმმართველობის ორგანოს მიერ არჩეული წევრებისა და უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარისა, შედიან საქართველოს პრეზიდენტის მიერ დანიშნული წევრი და პარლამენტის მიერ სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეხუთედის უმრავლესობით არჩეული წევრები. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მოსამართლე წევრთაგან ორგანული კანონით დადგენილი წესით 4 წლის ვადით, მაგრამ არაუმეტეს მისი როგორც იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრის უფლებამოსილების ვადისა, ირჩევს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანს 4 წლის ვადით ირჩევს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა თვითმმართველობის ორგანო მის მიერ არჩეულ

- წევრთაგან.
3. იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ანგარიშვალდებულია საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა თვითმმართველობის ორგანოს წინაშე. ანგარიშგების წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.
 4. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს უფლებამოსილება, შექმნისა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 65. პროკურატურა

1. საქართველოს პროკურატურა თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციასა და კანონს.
2. პროკურატურას ხელმძღვანელობს გენერალური პროკურორი, რომელსაც 6 წლის ვადით საპროკურორო საბჭოს წარდგინებით ორგანული კანონით დადგენილი წესით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი.
3. პროკურატურის დამოუკიდებლობის, გამჭვირვალობისა და ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად იქმნება საპროკურორო საბჭო, რომელიც შედგება ორგანული კანონით დადგენილი წესით არჩეული 15 წევრისაგან. საპროკურორო საბჭოს თავმჯდომარეს 2 წლის ვადით ირჩევს საპროკურორო საბჭო.
4. პროკურატურა ყოველწლიურად წარუდგენს პარლამენტს თავისი საქმიანობის ანგარიშს.
5. პროკურატურის უფლებამოსილება, სტრუქტურა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

თავი მეშვიდე სახელმწიფო ფინანსები და კონტროლი

მუხლი 66. სახელმწიფო ბიუჯეტი

1. პარლამენტი სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ყოველწლიურად იღებს საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის კანონს.
2. მხოლოდ მთავრობაა უფლებამოსილი პარლამენტის კომიტეტებთან ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების განხილვის შემდეგ პარლამენტს წარუდგინოს სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტი. მთავრობა მომდევნო საბიუჯეტო წლის

სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტს პარლამენტს წარუდგენს საბიუჯეტო წლის დასრულებამდე არაუგვიანეს 3 თვისა. სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტთან ერთად მთავრობა წარადგენს მოხსენებას მიმდინარე წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების მიმდინარეობის შესახებ. სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშს მთავრობა პარლამენტს დასამტკიცებლად წარუდგენს საბიუჯეტო წლის დასრულებიდან არაუგვიანეს 5 თვისა.

3. მთავრობის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია სახელმწიფო ბიუჯეტის კანონის პროექტში ცვლილების შეტანა. მთავრობას შეუძლია მოსთხოვოს პარლამენტს დამატებითი სახელმწიფო ხარჯის გაღება, თუ მიუთითებს მისი დაფარვის წყაროს.
4. კანონი, რომელიც იწვევს მიმდინარე საბიუჯეტო წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯების ზრდას, შემოსავლების შემცირებას ან სახელმწიფოს მიერ ახალი ფინანსური ვალდებულებების აღებას, პარლამენტმა შეიძლება მიიღოს მხოლოდ მთავრობის თანხმობის შემდეგ, ხოლო მომავალ საბიუჯეტო წელთან დაკავშირებული კანონი – მთავრობის თანხმობით ან მთავრობის მიერ პარლამენტისთვის წარდგენილი ქვეყნის ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების დოკუმენტის ფარგლებში.
5. თუ პარლამენტმა არ მიიღო სახელმწიფო ბიუჯეტი ახალი საბიუჯეტო წლის დაწყებამდე, ხარჯები დაიფარება კანონით დადგენილი წესით, წინა წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის მიხედვით.
6. სახელმწიფო ბიუჯეტში პარლამენტისთვის განკუთვნილი მიმდინარე სახსრების შემცირება წინა წლის საბიუჯეტო სახსრების ოდენობასთან შედარებით შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის წინასწარი თანხმობით. პარლამენტი თავად იღებს გადაწყვეტილებას სახელმწიფო ბიუჯეტში პარლამენტისთვის გამოყოფილი სახსრების განაწილების თაობაზე.
7. სახელმწიფო ბიუჯეტის კანონს კონსტიტუციის 46-ე მუხლით დადგენილი წესით ხელს აწერს და აქვეყნებს საქართველოს პრეზიდენტი. პარლამენტის მიერ სახელმწიფო ბიუჯეტის კანონზე საქართველოს პრეზიდენტის შენიშვნების გაზიარება დასაშვებია მხოლოდ მთავრობის თანხმობით.
8. სახელმწიფო ბიუჯეტის შედგენისა და მიღების წესი განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 67. გადასახადები და მოსაკრებლები, ეკონომიკური პოლიტიკა

1. სავალდებულოა გადასახადებისა და მოსაკრებლების გადახდა კანონით დადგენილი ოდენობითა და წესით. მხოლოდ კანონით შეიძლება გადასახადებისა და მოსაკრებლების სტრუქტურისა და შემოღების წესის, მათი განაკვეთების ან განაკვეთების ფარგლების დადგენა. გადასახადისაგან გათავისუფლება დასაშვებია მხოლოდ კანონით. საგადასახადო კონტროლს ახორციელებენ მხოლოდ კანონით განსაზღვრული საგადასახადო ორგანოები.
2. ხანგრძლივი და სტაბილური ეკონომიკური ზრდის უზრუნველსაყოფად ეკონომიკური პოლიტიკის ფუძემდებლური პრინციპები განისაზღვრება ორგანული კანონით. მაკროეკონომიკური პარამეტრების დადგენილი ზღვრების დარღვევისა და განსაკუთრებული აუცილებლობისას ზღვრებიდან გადაცდენის შემთხვევები, აგრეთვე პარამეტრების ზღვრებთან დაბრუნების მიზნით განსახორციელებელი ღონისძიებები განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 68. ეროვნული ბანკი

1. საქართველოს ეროვნული ბანკი წარმართავს ქვეყნის მონეტარულ პოლიტიკას ფასების სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად და ხელს უწყობს ფინანსური სექტორის სტაბილურ ფუნქციონირებას. ეროვნული ბანკი არის ბანკთა ბანკი, მთავრობის ბანკირი და ფისკალური აგენტი.
2. ეროვნული ბანკის უმაღლესი ორგანოა ეროვნული ბანკის საბჭო, რომლის წევრებს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით 7 წლის ვადით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი. ეროვნული ბანკის პრეზიდენტს ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრთაგან ეროვნული ბანკის საბჭოს წარდგინებით თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს პრეზიდენტი.
3. ეროვნული ბანკი თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია. კონსტიტუციის 69-ე მუხლით გათვალისწინებულ ზედამხედველობასა და კონტროლს ექვემდებარება ეროვნული ბანკის მხოლოდ ადმინისტრაციული და კაპიტალური ხარჯები. ეროვნული ბანკი ანგარიშვალდებულია პარლამენტის წინაშე

და ყოველწლიურად წარუდგენს მას თავისი საქმიანობის ანგარიშს.

4. ფულის ემისიის უფლება აქვს მხოლოდ ეროვნულ ბანკს. ფულის სახელწოდება და ერთეული განისაზღვრება ორგანული კანონით.
5. ეროვნული ბანკის უფლებამოსილება, საქმიანობის წესი და დამოუკიდებლობის გარანტია განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 69. სახელმწიფო აუდიტის სამსახური

1. საჯარო მმართველობის ეფექტიანობისა და ანგარიშვალდებულების ხელშესაწყობად საბიუჯეტო სახსრებისა და სხვა საჯარო რესურსების გამოყენებასა და ხარჯვას ზედამხედველობს სახელმწიფო აუდიტის სამსახური. იგი უფლებამოსილია აგრეთვე შეამოწმოს საფინანსო-სამეურნეო კონტროლის სხვა სახელმწიფო ორგანოთა საქმიანობა, წარუდგინოს პარლამენტს საგადასახადო კანონმდებლობის სრულყოფის წინადადებები.
2. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურს ხელმძღვანელობს გენერალური აუდიტორი, რომელსაც 5 წლის ვადით პარლამენტის თავმჯდომარის წარდგინებით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი.
3. სახელმწიფო აუდიტის სამსახური თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია.
4. სახელმწიფო აუდიტის სამსახური ანგარიშვალდებულია პარლამენტის წინაშე. წელიწადში ორჯერ, ბიუჯეტის შესრულების წინასწარი ანგარიშისა და სრული ანგარიშის წარდგენის დროს, სახელმწიფო აუდიტის სამსახური პარლამენტს წარუდგენს მოხსენებას მთავრობის ანგარიშთან დაკავშირებით, ხოლო წელიწადში ერთხელ – თავისი საქმიანობის ანგარიშს.
5. სახელმწიფო აუდიტის სამსახური უზრუნველყოფს საჯარო სახსრების მართვის კონტროლს პარლამენტის მიერ.
6. სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის უფლებამოსილება, სტრუქტურა, საქმიანობის წესი და დამოუკიდებლობის გარანტია განისაზღვრება ორგანული კანონით.

თავი მერვე
სახელმწიფოს თავდაცვა და უსაფრთხოება

მუხლი 70. თავდაცვის ძალები

1. თავდაცვითი ომი საქართველოს სუვერენული უფლებაა.
2. საქართველოს დაცვა საქართველოს ყოველი მოქალაქის ვალია. სამხედრო სამსახურის გავლის წესი განისაზღვრება კანონით.
3. ქვეყნის დამოუკიდებლობის, სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის დასაცავად, აგრეთვე კონსტიტუციით გათვალისწინებულ შემთხვევებში თავდაცვასა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული სხვა ამოცანებისა და საერთაშორისო ვალდებულებათა შესასრულებლად საქართველოს ჰყავს თავდაცვის ძალები.
4. თავდაცვის ძალების სახეობები და შემადგენლობა განისაზღვრება კანონით. თავდაცვის ძალების რაოდენობას მთავრობის წარდგინებით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ამტკიცებს პარლამენტი.
5. საომარი მდგომარეობის დროს დეკრეტით შეიძლება თავდაცვის ძალებში სახელმწიფო და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვაზე პასუხისმგებელი ორგანოების გაერთიანება.
6. თავდაცვის ძალები მოქმედებენ თავდაცვის მინისტრის ბრძანებით კანონით დადგენილი წესით, ხოლო საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს – პრემიერ-მინისტრის ბრძანებით.

მუხლი 71. საგანგებო და საომარი მდგომარეობა

1. საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმის ან მისი უშუალო საფრთხის შემთხვევაში საქართველოს პრეზიდენტი პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით აცხადებს საომარ მდგომარეობას, სათანადო პირობების არსებობისას დებს ზავს და ამ გადანყვეტილებებს დაუყოვნებლივ წარუდგენს პარლამენტს დასამტკიცებლად. გადანყვეტილება საომარი მდგომარეობის გამოცხადების შესახებ ძალაში შედის საომარი მდგომარეობის გამოცხადების მომენტიდან. პარლამენტი გადანყვეტილებას ამტკიცებს შეკრებისთანავე. თუ პარლამენტი გადანყვეტილებას არ დაამტკიცებს, იგი კენჭისყრისთანავე კარგავს იური-

დიულ ძალას.

2. მასობრივი არეულობის, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფის, სამხედრო გადატრიალების, შეიარაღებული ამბოხების, ტერორისტული აქტის, ბუნებრივი ან ტექნოგენური კატასტროფის ან ეპიდემიის დროს ან სხვა შემთხვევაში, როდესაც სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები მოკლებული არიან კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა ნორმალური განხორციელების შესაძლებლობას, საქართველოს პრეზიდენტი პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით აცხადებს საგანგებო მდგომარეობას ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ან მის რომელიმე ნაწილში და ამ გადაწყვეტილებას დაუყოვნებლივ წარუდგენს პარლამენტს დასამტკიცებლად. გადაწყვეტილება ძალაში შედის საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების მომენტიდან. პარლამენტი გადაწყვეტილებას ამტკიცებს შეკრებისთანავე, თუ პარლამენტი გადაწყვეტილებას არ დაამტკიცებს, იგი კენჭისყრისთანავე კარგავს იურიდიულ ძალას. საგანგებო უფლებამოსილებანი ვრცელდება მხოლოდ იმ ტერიტორიაზე, სადაც გამოცხადებულია საგანგებო მდგომარეობა.
3. საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის დროს საქართველოს პრეზიდენტი პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით გამოსცემს ორგანული კანონის ძალის მქონე დეკრეტებს, რომლებიც მოქმედებს შესაბამისად საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის გაუქმებამდე. ეროვნული ბანკის უფლებამოსილებასთან დაკავშირებული დეკრეტი გამოიცემა ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის თანხმობით. დეკრეტი ძალაში შედის გამოცემის მომენტიდან. დეკრეტი დაუყოვნებლივ წარედგინება პარლამენტს. პარლამენტი დეკრეტს ამტკიცებს შეკრებისთანავე. თუ პარლამენტი დეკრეტს არ დაამტკიცებს, იგი კენჭისყრისთანავე კარგავს იურიდიულ ძალას.
4. საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს საქართველოს პრეზიდენტს უფლება აქვს ქვეყანაში ან მის რომელიმე ნაწილში დეკრეტით შეზღუდოს კონსტიტუციის მე-13, მე-14, მე-15, მე-17, მე-18, მე-19, 21-ე და 26-ე მუხლებში ჩამოთვლილი უფლებები. საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს საქართველოს პრეზიდენტს უფლება აქვს ქვეყანაში ან მის რომელიმე ნაწილში დეკრეტით შეაჩეროს კონსტიტუციის მე-13 მუხლის მე-2-მე-6 პუნქტების, მე-14 მუხლის მე-2 პუნქ-

ტის, მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტის, მე-17 მუხლის მე-3, მე-5 და მე-6 პუნქტების, მე-18 მუხლის მე-2 პუნქტის და მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტის მოქმედება. საქართველოს პრეზიდენტი ამ პუნქტით გათვალისწინებულ დეკრეტს დაუყოვნებლივ წარუდგენს პარლამენტს დასამტკიცებლად. დეკრეტი უფლების შეზღუდვის შესახებ ძალაში შედის გამოცემისთანავე, ხოლო ნორმის შეჩერების შესახებ – პარლამენტის მიერ დამტკიცებისთანავე. დეკრეტი უფლების შეზღუდვის შესახებ მტკიცდება ამ მუხლის მე-3 პუნქტით დადგენილი წესით.

5. საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს საყოველთაო არჩევნები არ ტარდება. ქვეყნის რომელიმე ნაწილში საგანგებო მდგომარეობის შემოღების შემთხვევაში ქვეყნის დანარჩენ ტერიტორიაზე არჩევნების ჩატარების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს პარლამენტი.
6. გადაწყვეტილება საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გაუქმების შესახებ მიიღება შესაბამისი მდგომარეობის გამოცხადებისა და დამტკიცებისთვის დადგენილი წესით.
7. პარლამენტის გადაწყვეტილება ამ მუხლით გათვალისწინებულ საკითხებზე მიიღება პარლამენტის სრული შემადგენლობის უმრავლესობით.

მუხლი 72. თავდაცვის ძალების გამოყენება

1. გადაწყვეტილებას საომარი მდგომარეობის დროს თავდაცვის ძალების გამოყენების შესახებ იღებს პრემიერ-მინისტრი და ეს გადაწყვეტილება არ საჭიროებს დამტკიცებას პარლამენტის მიერ.
2. საგანგებო მდგომარეობის დროს თავდაცვის ძალების გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილებას პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით იღებს საქართველოს პრეზიდენტი და დაუყოვნებლივ შეაქვს იგი პარლამენტში დასამტკიცებლად. გადაწყვეტილება ძალაში შედის პარლამენტის მიერ დამტკიცებისთანავე. გადაწყვეტილებას ბუნებრივი ან ტექნოგენური კატასტროფის ან ეპიდემიის დროს თავდაცვის ძალების გამოყენების შესახებ იღებს პრემიერ-მინისტრი და ეს გადაწყვეტილება არ საჭიროებს დამტკიცებას პარლამენტის მიერ. პარლამენტი უფლებამოსილია მიიღოს გადაწყვეტილება ბუნებრივი ან ტექნოგენური კატასტროფის ან ეპიდემიის დროს თავდაცვის

- ძალების გამოყენების შეწყვეტის თაობაზე.
3. საერთაშორისო ვალდებულებათა შესასრულებლად თავდაცვის ძალების გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილებას მთავრობის წარდგინებით იღებს საქართველოს პრეზიდენტი და დაუყოვნებლივ შეაქვს იგი პარლამენტში დასამტკიცებლად. გადაწყვეტილება ძალაში შედის პარლამენტის მიერ დამტკიცებისთანავე.
 4. სახელმწიფოს თავდაცვის მიზნით განსაკუთრებულ და კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ქვეყანაში სხვა სახელმწიფოს სამხედრო ძალების შემოყვანის, გამოყენებისა და გადაადგილების შესახებ გადაწყვეტილებას მთავრობის წარდგინებით იღებს საქართველოს პრეზიდენტი. გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ წარედგინება პარლამენტს დასამტკიცებლად და ძალაში შედის პარლამენტის მიერ დამტკიცებისთანავე.
 5. პარლამენტის გადაწყვეტილება ამ მუხლით გათვალისწინებულ საკითხებზე მიიღება პარლამენტის სრული შემადგენლობის უმრავლესობით.

მუხლი 73. ეროვნული თავდაცვის საბჭო

1. საომარი მდგომარეობის დროს იქმნება სათათბირო ორგანო – ეროვნული თავდაცვის საბჭო, რომელსაც თავმჯდომარეობს საქართველოს პრეზიდენტი. ეროვნული თავდაცვის საბჭოს წევრები არიან: საქართველოს პრეზიდენტი, პრემიერ-მინისტრი, პარლამენტის თავმჯდომარე, თავდაცვის მინისტრი და თავდაცვის ძალების მეთაური. საქართველოს პრეზიდენტის გადაწყვეტილებით საბჭოს წევრებად შეიძლება მონვეულ იქნენ პარლამენტისა და მთავრობის ცალკეული წევრები. ეროვნული თავდაცვის საბჭო მოქმედებს საომარი მდგომარეობის გაუქმებამდე.
2. ეროვნული თავდაცვის საბჭოს უფლებამოსილება და საქმიანობის წესი განისაზღვრება კანონით.

თავი მეცხრე ადგილობრივი თვითმმართველობა

მუხლი 74. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები, საზღვრები, სამართლებრივი საფუძვლები

1. საქართველოს მოქალაქეები ადგილობრივი მნიშვნელობის საქმეებს აწესრიგებენ ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი და აღმასრულებელი ორგანოების მეშვეობით. წარმომადგენლობითი ორგანო აირჩევა საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით. აღმასრულებელი ორგანოები აღასრულებენ წარმომადგენლობითი ორგანოების გადანყვეტილებებს და ანგარიშვალდებული არიან მათ წინაშე.
2. თვითმმართველი ერთეული არის საჯარო სამართლის იურიდიული პირი. გადანყვეტილებას თვითმმართველი ერთეულის შექმნის, გაუქმების ან მისი საზღვრების შეცვლის თაობაზე შესაბამის თვითმმართველ ერთეულებთან კონსულტაციით მთავრობის წარდგინებით იღებს პარლამენტი.
3. ადგილობრივი თვითმმართველობა ხორციელდება ორგანული კანონით დადგენილი წესით.

მუხლი 75. თვითმმართველი ერთეულის უფლებამოსილებები

1. სახელმწიფო ხელისუფლებისა და თვითმმართველი ერთეულის უფლებამოსილებები გამიჯნულია.
2. თვითმმართველი ერთეული უფლებამოსილია კანონმდებლობის დაცვით თავისი ინიციატივით მიიღოს გადანყვეტილება ყველა იმ საკითხზე, რომელიც კანონით არ მიეკუთვნება სახელმწიფო ხელისუფლების ან ავტონომიური რესპუბლიკის განსაკუთრებულ უფლებამოსილებას და რომელზე გადანყვეტილების მიღებაც კანონით არ გამოირიცხება თვითმმართველი ერთეულის უფლებამოსილებიდან.
3. თვითმმართველი ერთეული საკუთარ უფლებამოსილებებს ახორციელებს დამოუკიდებლად და თავისი პასუხისმგებლობით, საქართველოს კანონმდებლობის ფარგლებში. ორგანული კანონით განსაზღვრული საკუთარი უფლებამოსილებები სრული და ექსკლუზიურია.
4. სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ თვითმმართველი ერ-

თეულისთვის უფლებამოსილების დელეგირება ხორციელდება საკანონმდებლო აქტის ან ხელშეკრულების საფუძველზე, შესაბამისი მატერიალური და ფინანსური რესურსების გადაცემით.

5. სახელმწიფო ხელისუფლება ახორციელებს სამართლებრივ ზედამხედველობას თვითმმართველი ერთეულის საქმიანობაზე. თვითმმართველი ერთეულის საქმიანობის ზედამხედველობა გადაწყვეტილებათა მიზანშეწონილობის უზრუნველყოფის მიზნით დასაშვებია მხოლოდ დელეგირებული უფლებამოსილების საფუძველზე მიღებულ გადაწყვეტილებებთან მიმართებით. სახელმწიფო ზედამხედველობა ხორციელდება ორგანული კანონით დადგენილი წესით, თანაზომიერების პრინციპის შესაბამისად.

მუხლი 76. ადგილობრივი თვითმმართველობის გარანტიები

1. თვითმმართველ ერთეულს აქვს საკუთარი ქონება და ფინანსები.
2. თვითმმართველი ერთეული ორგანული კანონის შესაბამისად დამოუკიდებლად ადგენს თავის ორგანიზაციულ მონყობას, ორგანული კანონისა და საჯარო სამსახურის მომწესრიგებელი კანონმდებლობის შესაბამისად დამოუკიდებლად იღებს საკადრო გადაწყვეტილებებს.
3. თვითმმართველ ერთეულს თავისი უფლებამოსილების განსახორციელებლად უფლება აქვს ორგანული კანონით დადგენილი წესით ითანამშრომლოს სხვა თვითმმართველ ერთეულთან. თვითმმართველ ერთეულს ორგანული კანონით დადგენილი წესით უფლება აქვს განეკრიანდეს თვითმმართველ ერთეულთა გაერთიანებებში.
4. სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები ადგილობრივ თვითმმართველობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე გადაწყვეტილებებს იღებენ თვითმმართველ ერთეულებთან კონსულტაციით. კონსულტაციის გამართვის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.
5. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს მიერ მისი უფლებამოსილების ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილება შესაბამისი თვითმმართველი ერთეულის ტერიტორიაზე შესასრულებლად სავალდებულოა.

თავი მეთექვსმეტი
კონსტიტუციის გადასინჯვა

მუხლი 77. კონსტიტუციის გადასინჯვის წესი

1. კონსტიტუცია გადასინჯება კონსტიტუციური კანონით, რომლის პროექტის წარდგენის უფლება აქვს პარლამენტის სრული შემადგენლობის ნახევარზე მეტს ან არანაკლებ 200000 ამომრჩეველს.
2. კონსტიტუციური კანონის პროექტი წარედგინება პარლამენტს, რომელიც აქვეყნებს მას საყოველთაო-სახალხო განხილვისათვის. პარლამენტში კანონპროექტის განხილვა იწყება მისი გამოქვეყნებიდან ერთი თვის შემდეგ.
3. კონსტიტუციური კანონი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედი. კონსტიტუციური კანონი საქართველოს პრეზიდენტს ხელმოსაწერად გადაეცემა მომდევნო მოწვევის პარლამენტის მიერ ერთი მოსმენით განხილვიდან და სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედის მიერ მისი უცვლელად დამტკიცებიდან 10 დღის ვადაში.
4. კონსტიტუციური კანონი საქართველოს პრეზიდენტს ხელმოსაწერად გადაეცემა კონსტიტუციის 46-ე მუხლით დადგენილ ვადაში, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეოთხედი.
5. კონსტიტუციური კანონი, რომელიც უკავშირდება ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას, მიიღება პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედის უმრავლესობით და საქართველოს პრეზიდენტს ხელმოსაწერად გადაეცემა კონსტიტუციის 46-ე მუხლით დადგენილ ვადაში.
6. კონსტიტუციურ კანონს კონსტიტუციის 46-ე მუხლით დადგენილი წესით ხელს აწერს და აქვეყნებს საქართველოს პრეზიდენტი.
7. საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადების შემთხვევაში კონსტიტუციური კანონის პროექტის განხილვა შეჩერდება ამ მდგომარეობის გაუქმებამდე.

თავი მეთერთმეტე
გარდამავალი დებულებები

**მუხლი 78. ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში
ინტეგრაცია**

კონსტიტუციურმა ორგანოებმა თავიანთი უფლებამოსილების ფარგლებში მიიღონ ყველა ზომა ევროპის კავშირსა და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციაში საქართველოს სრული ინტეგრაციის უზრუნველსაყოფად. (ამოქმედდეს საქართველოს პრეზიდენტის მომდევნო არჩევნებში არჩეული საქართველოს პრეზიდენტის მიერ ფიცის დადებისთანავე)

საქართველოს სახელმწიფოს მეთაური

ედუარდ შევარდნაძე

თბილისი,
1995 წლის 24 აგვისტო.
№786-რს

CONSTITUTION OF GEORGIA*

We, the citizens of Georgia – whose firm will it is to establish a democratic social order, economic freedom, and a legal and a social state; to secure universally recognised human rights and freedoms; and to enhance state independence and peaceful relations with other peoples – drawing on the centuries-old traditions of the statehood of the Georgian nation and the historical and legal legacy of the Constitution of Georgia of 1921, proclaim this Constitution before God and the nation.

Chapter One

General Provisions

Article 1. State sovereignty

1. Georgia is an independent, unified and indivisible state as confirmed by the Referendum of 31 March 1991 held in the entire territory of the country, including the Autonomous Soviet Socialist Republic of Abkhazia and the former Autonomous Region of South Ossetia, and by the Act of Restoration of State Independence of Georgia of 9 April 1991.
2. The territory of the state of Georgia was determined on 21 December 1991. The territorial integrity of Georgia and the inviolability of the state border are confirmed by the Constitution and laws of Georgia, and recognised by the world community of nations and by international organisations. The alienation of the territory of the state of Georgia shall be prohibited. The state border may be changed only by a bilateral agreement with a neighbouring state.

Article 2. State symbols

1. 'Georgia' is the name of the state of Georgia.
2. Tbilisi is the capital of Georgia.
3. The official language of Georgia shall be Georgian, and, in the Autonomous Republic of Abkhazia, also Abkhazian. The official language is protected by the organic law.

* as of 24 august 2018

4. The state flag, the coat of arms, and the anthem of Georgia are established by the organic law, which shall be revised in accordance with the procedure established for revising the Constitution.

Article 3. Democracy

1. Georgia is a democratic republic.
2. People are the source of state authority. People exercise power through their representatives, as well as through referendums and other forms of direct democracy.
3. No one shall have the right to seize power. The current term of a body elected in universal elections shall not be extended or reduced by the Constitution or law.
4. Political parties shall participate in the formation and exercise of the political will of the people. The activities of political parties shall be based on the principles of freedom, equality, transparency, and intra-party democracy.

Article 4. Legal state

1. Georgia is a legal state.
2. The State acknowledges and protects universally recognised human rights and freedoms as eternal and supreme human values. While exercising authority, the people and the State shall be bound by these rights and freedoms as directly applicable law. The Constitution shall not deny other universally recognised human rights and freedoms that are not explicitly referred to herein, but that inherently derive from the principles of the Constitution.
3. State authority shall be exercised based on the principle of the separation of powers.
4. State authority shall be exercised within the ambit of the Constitution and law. The Constitution of Georgia shall be the supreme law of the State. General rules for the adoption and issuance of legislative and other normative acts, and their hierarchy, shall be determined by the organic law.
5. The legislation of Georgia shall comply with the universally recognised principles and norms of international law. An international treaty of Georgia shall take precedence over domestic normative acts unless it comes into conflict with the Constitution or the Constitutional Agreement of Georgia.

Article 5. Social state

1. Georgia is a social state.
2. The State shall take care of strengthening the principles of social justice, social equality and social solidarity within the society.
3. The State shall take care of the equitable socio-economic and demographic development on the entire territory of the country. Special conditions for the development of high mountain regions shall be determined by law.
4. The State shall take care of human health care and social protection, ensuring the subsistence minimum and decent housing, and protecting the welfare of the family. The State shall promote the employment of citizens. Conditions for providing the subsistence minimum shall be determined by law.
5. The State shall take care of environmental protection and the rational use of natural resources.
6. The State shall take care of the protection of national values, identity and cultural heritage, and of the development of education, science and culture.
7. The State shall take care of the development of sports, establishing a healthy lifestyle, and engaging children and youth in physical education and sports.
8. The State shall take care of maintaining and developing connections with the homeland for Georgian compatriots residing abroad.

Article 6. Economic freedom

1. Economic freedom is recognised and guaranteed.
2. The State shall take care of developing a free and open economy, and free enterprise and competition.
3. Abolishing the universal right to private property shall be prohibited.

Article 7. Basis of territorial arrangement

1. The following shall fall within the exclusive competence of the supreme state authorities of Georgia:
 - a) legislation on human rights, Georgian citizenship, migration, entry into and exit from the country, and the temporary or permanent stay of aliens and stateless persons in Georgia;
 - b) criminal, penitentiary, civil, intellectual property, administrative, labour and procedural legislation; legislation pertaining to land, minerals, and other natural resources; pharmaceutical legislation; legislation on obtaining

the status of educational institution, and on accreditation, and academic degrees; and legislation on the National Academy of Sciences;

c) foreign policy and international relations; foreign trade, customs and tariff regimes;

d) state defence, military industry and arms trade; issues relating to war and truce; determining and introducing the legal regime of a state of emergency and martial law; the armed forces; courts and prosecution; state security; criminal police and investigation; the status, regime and protection of the state border; and a cordon sanitaire on the border;

e) state finances and state loans; the printing and emission of money; and legislation on banking, credit, insurance, tax and trade of national significance;

f) railways and motor roads of national significance; the integrated energy system and regime; communications; the status and protection of territorial waters, airspace, the continental shelf and the exclusive economic zone; aviation; the merchant fleet; ensigns; harbours of national significance; fishing in oceans and high seas; meteorology; environmental monitoring systems; standards and models; geodesy and cartography; determining the precise time; and state statistics.

2. The powers of the Autonomous Republic of Abkhazia and the Autonomous Republic of Ajara, and procedures for exercising such powers shall be determined by the constitutional laws of Georgia that are an integral part of the Constitution of Georgia.

3. The state territorial arrangement of Georgia shall be revised by a constitutional law of Georgia on the basis of the principle of the separation of powers after the complete restoration of the jurisdiction of Georgia over the entire territory of the country.

4. The citizens of Georgia shall regulate affairs of local importance through local self-government in accordance with the legislation of Georgia. The separation of the powers of state authority and self-governing units is based on the principle of subsidiarity. The State ensures that the financial resources of self-governing units correspond with their powers as determined by the organic law.

5. An exclusive economic zone shall be established in Anaklia on the basis of the organic law, where a special legal regime shall apply. Other exclusive economic zones with special legal regimes may also be established on the basis of the organic law.

Article 8. Relationship between the State and the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia

Along with freedom of belief and religion, the State shall recognise the outstanding role of the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia in the history of Georgia, and its independence from the State. The relationship between the state of Georgia and the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia shall be determined by a constitutional agreement, which shall be in full compliance with the universally recognised principles and norms of international law in the area of human rights and freedoms.

Chapter Two

Fundamental Human Rights

Article 9. Inviolability of human dignity

1. Human dignity shall be inviolable and shall be protected by the State.
2. Torture, inhuman or degrading treatment, and the use of inhuman or degrading punishment shall be prohibited.

Article 10. Rights to life and physical integrity

1. Human life shall be protected. The death penalty shall be prohibited.
2. The physical integrity of a person shall be protected.

Article 11. Right to equality

1. All persons are equal before the law. Any discrimination on the grounds of race, colour, sex, origin, ethnicity, language, religion, political or other views, social affiliation, property or titular status, place of residence, or on any other grounds shall be prohibited.
2. In accordance with universally recognised principles and norms of international law and the legislation of Georgia, citizens of Georgia, regardless of their ethnic and religious affiliation or language, shall have the right to maintain and develop their culture, and use their mother tongue in private and in public, without any discrimination.
3. The State shall provide equal rights and opportunities for men and women. The State shall take special measures to ensure the essential equality of men and women and to eliminate inequality.
4. The State shall create special conditions for persons with disabilities to

exercise their rights and interests.

Article 12. Right to free personal development

Everyone has the right to the free development of their personality.

Article 13. Human liberty

1. Human liberty shall be protected.
2. The deprivation or other restrictions of liberty shall only be permitted on the basis of a court decision.
3. An official authorised by law may arrest a person in cases defined by law. An arrestee shall be brought before a court of competent jurisdiction no later than 48 hours after being arrested. If the court does not adjudicate upon detention or any other restriction of liberty within the next 24 hours, the person shall be released immediately.
4. A person shall be informed of his/her rights and grounds for arrest immediately upon being arrested. A person may request the assistance of a lawyer immediately upon being arrested. This request must be satisfied.
5. The detention period for an accused person shall not exceed 9 months.
6. A violation of the requirements of this article shall be punished by law. A person whose liberty has been restricted unlawfully shall have the right to compensation.

Article 14. Freedom of movement

1. Everyone lawfully staying in Georgia shall have the right to move freely within the territory of the country, to choose a place of residence freely and to leave Georgia freely.
2. These rights may only be restricted in accordance with law, for ensuring national security or public safety, protecting health or administering justice, insofar as is necessary in a democratic society.
3. A citizen of Georgia shall be able to enter Georgia freely.

Article 15. Rights to personal and family privacy, personal space and privacy of communication

1. Personal and family life shall be inviolable. This right may be restricted only in accordance with law for ensuring national security or public safety, or for protecting the rights of others, insofar as is necessary in a democratic society.
2. Personal space and communication shall be inviolable. No one shall have

the right to enter a place of residence or other possessions, or to conduct a search, against the will of the possessor. These rights may be restricted only in accordance with law for ensuring national security or public safety, or for protecting the rights of others, insofar as is necessary in a democratic society, based on a court decision or without a court decision in cases of urgent necessity provided for by law. In cases of urgent necessity, a court shall be notified of the restriction of the right no later than 24 hours after the restriction, and the court shall approve the lawfulness of the restriction no later than 24 hours after the submission of the notification.

Article 16. Freedom of belief, religion and conscience

1. Everyone has freedom of belief, religion and conscience.
2. These rights may be restricted only in accordance with law for ensuring public safety, or for protecting health or the rights of others, insofar as is necessary in a democratic society.
3. No one shall be persecuted because of his/her belief, religion or conscience, or be coerced into expressing his/her opinion thereon.

Article 17. Rights to freedom of opinion, information, mass media and the internet

1. Freedom of opinion and the expression of opinion shall be protected. No one shall be persecuted because of his/her opinion or for expressing his/her opinion.
2. Every person has the right to receive and impart information freely.
3. Mass media shall be free. Censorship shall be inadmissible. Neither the State nor individuals shall have the right to monopolise mass media or the means of dissemination of information.
4. Everyone has the right to access and freely use the internet.
5. The restriction of these rights may be allowed only in accordance with law, insofar as is necessary in a democratic society for ensuring national security, public safety or territorial integrity, for the protection of the rights of others, for the prevention of the disclosure of information recognised as confidential, or for ensuring independence and impartiality of the judiciary.
6. The independence of the public broadcaster from state agencies and its freedom from political and substantial commercial influence shall be ensured by law.
7. The institutional and financial independence of the national regulatory body – established to protect media pluralism and the exercise of freedom

of expression in mass media, prevent the monopolisation of mass media or means of dissemination of information, and protect the rights of consumers and entrepreneurs in the field of broadcasting and electronic communications – shall be guaranteed by law.

Article 18. Rights to fair administrative proceedings, access to public information, informational self-determination, and compensation for damage inflicted by public authority

1. Everyone has the right to a fair hearing of his/her case by an administrative body within a reasonable time.
2. Everyone has the right to be familiarised with information about him/her, or other information, or an official document that exists in public institutions in accordance with the procedures established by law, unless this information or document contains commercial or professional secrets, or is acknowledged as a state secret by law or in accordance with the procedures established by law as necessary in a democratic society to ensure national security or public safety or to protect the interests of legal proceedings.
3. The information contained in official records pertaining to an individual's health, finances or other personal matters shall not be made available to anyone without the consent of the individual, except as provided for by law and as is necessary to ensure national security or public safety, or to protect public interests and health or the rights of others.
4. Everyone shall be entitled to full compensation, through a court, for damage unlawfully inflicted by the bodies of the state, the autonomous republics and local self-governments, or their employees, from state funds, the funds of the autonomous republics or the funds of local self-governments, respectively.

Article 19. Right to property

1. The right to own and inherit property shall be recognised and guaranteed.
2. This right may be restricted in cases defined by law and in accordance with the established procedure for the public interest.
3. The expropriation of property shall be admissible in cases of pressing social need as directly provided for by law, based on a court decision or in the case of urgent necessity established by the organic law, provided that preliminary, full and fair compensation is paid. Compensation shall be exempt from any taxes and fees.
4. As a resource of special importance, agricultural land may be owned only

by the State, a self-governing unit, a citizen of Georgia or an association of citizens of Georgia. Exceptional cases may be determined by the organic law, which shall be adopted by a majority of at least two thirds of the total number of the Members of Parliament.

Article 20. Freedom of creativity, cultural heritage

1. Freedom of creativity shall be guaranteed. The right to intellectual property shall be protected.
2. Interference in the creative process and censorship in the field of creative activities shall be inadmissible.
3. The dissemination of a creative work may be prohibited only based on a court decision where such dissemination violates the rights of others.
4. Everyone has the right to take care of protecting cultural heritage. Cultural heritage shall be protected by law.

Article 21. Freedom of assembly

1. Everyone, except those enlisted in the Defence Forces or bodies responsible for state and public security, shall have the right to assemble publicly and unarmed, without prior permission.
2. The law may establish the necessity of prior notification of authorities if an assembly is held on a public thoroughfare.
3. Authorities may terminate an assembly only if it assumes an unlawful character.

Article 22. Freedom of association

1. Freedom of association shall be guaranteed.
2. An association may only be dissolved by its own or a court decision in cases defined by law and in accordance with the established procedure.

Article 23. Freedom of political parties

1. Citizens of Georgia shall have the right to form a political party and participate in its activities in accordance with the organic law.
2. The political party membership of persons enlisted in the Defence Forces or bodies responsible for state and public security, and those appointed as judges, shall be ceased.
3. The establishment and activity of a political party that aims to overthrow or forcibly change the constitutional order of Georgia, infringe on the independence or violate the territorial integrity of the country, or that

propagates war or violence or incites national, ethnic, provincial, religious or social strife, shall be inadmissible. The establishment of a political party on a territorial principle shall be inadmissible.

4. The prohibition of a political party shall be admissible only by decision of the constitutional court, in cases defined by the organic law and in accordance with the established procedure.

Article 24. Electoral right

1. Every citizen of Georgia who has attained the age of 18 shall have the right to participate in referendums and elections of the bodies of the state, autonomous republics and local self-governments. The free expression of the will of a voter shall be guaranteed.

2. A citizen who, following a court judgment, is serving a sentence for a particularly serious crime in a penitentiary institution, or who has been recognised by a court decision as a beneficiary of support and admitted to an inpatient care facility, shall not have the right to participate in elections and referendums.

Article 25. Right to hold public office

1. Every citizen of Georgia shall have the right to hold any public office if the individual meets the requirements established by legislation. Conditions for civil service shall be determined by law.

2. The office of the President, the Prime Minister and the Chairperson of the Parliament of Georgia may not be held by a citizen of Georgia who is simultaneously the citizen of a foreign country.

Article 26. Freedom of labour, freedom of trade unions, right to strike and freedom of enterprise

1. Freedom of labour shall be guaranteed. Everyone has the right to freely choose their employment. The right to safe working conditions and other labour rights shall be protected by the organic law.

2. Everyone has the right to establish and join trade unions in accordance with the organic law.

3. The right to strike shall be recognised. The conditions and procedures for exercising this right shall be determined by the organic law.

4. Freedom of enterprise shall be guaranteed. Monopolistic activities shall be prohibited, except in cases permitted by law. Consumer rights shall be protected by law.

Article 27. Right to education and academic freedom

1. Everyone has the right to receive education and the right to choose the form of education they receive.
2. Pre-school education shall be guaranteed in accordance with the procedures established by law. Elementary and basic education shall be compulsory. General education shall be fully funded by the State, in accordance with the procedures established by law. Citizens shall have the right to state-funded vocational and higher education, in accordance with the procedures established by law.
3. Academic freedom and the autonomy of higher educational institutions shall be guaranteed.

Article 28. Right to the protection of health

1. The right of a citizen to affordable and quality health care services shall be guaranteed by law.
2. The State shall exercise control over all health care institutions and the quality of medical services, and shall regulate the production and circulation of pharmaceuticals.

Article 29. Right to environmental protection

1. Everyone has the right to live in a healthy environment and enjoy the natural environment and public space. Everyone has the right to receive full information about the state of the environment in a timely manner. Everyone has the right to care for the protection of the environment. The right to participate in the adoption of decisions related to the environment shall be ensured by law.
2. Environmental protection and the rational use of natural resources shall be ensured by law, taking into account the interests of current and future generations.

Article 30. Right to marry, rights of mothers and children

1. Marriage, as a union of a woman and a man for the purpose of founding a family shall be based on the equality of rights and the free will of spouses.
2. The rights of mothers and children shall be protected by law.

Article 31. Procedural rights

1. Every person has the right to apply to a court to defend his/her rights. The right to a fair and timely trial shall be ensured.

2. Every person shall be tried only by a court that has jurisdiction over the case.
3. The right to defence shall be guaranteed. Everyone has the right to defend his/her rights before a court in person or through a lawyer, or through a representative in cases defined by law. The unrestricted exercise of the rights of a lawyer, as well as the right of lawyers to self-organisation, shall be guaranteed by law.
4. The defendant shall have the right to request that his/her witnesses be called and interrogated under the same conditions as the witnesses of the prosecution.
5. A person shall be presumed innocent until proved guilty, in accordance with the procedures established by law and the court's judgment of conviction that has entered into legal force.
6. No one shall be obliged to prove his/her innocence. The burden of proof shall rest with the prosecution.
7. A decision to commit an accused for trial shall be based on a reasonable belief, and a judgment of conviction shall be based on incontrovertible evidence. Any suspicion that cannot be proved in accordance with the procedures established by law shall be resolved in the defendant's favour.
8. No one shall be convicted again for the same crime.
9. No one shall be held responsible for an action that did not constitute an offence at the time when it was committed. No law shall have retroactive force unless it reduces or abrogates responsibility.
10. Evidence obtained in violation of the law shall have no legal force.
11. No one shall be obliged to testify against himself/herself or against his/her relatives, as determined by law.

Article 32. Citizenship of Georgia

1. Georgia shall protect its citizen regardless of his/her location.
2. Citizenship of Georgia shall be acquired by birth or naturalisation. The procedures for acquiring and losing the citizenship of Georgia, the conditions and procedures for granting citizenship of Georgia to a foreign citizen and the conditions for holding citizenship of another state by a citizen of Georgia shall be determined by the organic law. **[Conditions defined in paragraph 2 shall become effective upon promulgation. (Promulgated on 2 April 2018)]**
3. The deprivation of citizenship shall be inadmissible.

-
4. The expulsion of a citizen of Georgia from Georgia shall be inadmissible.
 5. The transfer of a citizen of Georgia to a foreign state shall be inadmissible except in cases provided for by an international treaty. The decision to transfer a citizen may be appealed to the court.

Article 33. Rights of aliens and stateless persons

1. Citizens of other states and stateless persons living in Georgia shall have rights and obligations equal to those of citizens of Georgia except in cases provided for by the Constitution and law.
2. The State shall be entitled to impose, by law, restrictions on the political activities of citizens of other states and stateless persons.
3. Georgia shall grant asylum to citizens of other states and stateless persons in compliance with universally recognised norms of international law, in accordance with the procedures established by law.
4. The expulsion or extradition of persons from Georgia in violation of universally recognised principles and norms of international law shall be inadmissible.

Article 34. General principles for ensuring fundamental human rights

1. The fundamental human rights referred to in the Constitution, in terms of their contents, shall also apply to legal persons.
2. The exercise of fundamental human rights shall not violate the rights of others.
3. The restriction of a fundamental human right shall be commensurate with the significance of the legitimate aim that it serves.

Article 35. Public Defender of Georgia

1. Supervision of the protection of human rights within the territory of Georgia shall be exercised by the Public Defender of Georgia, who shall be elected for a term of 6 years by a majority of at least three fifths of the total number of the Members of Parliament. The same person shall not be elected as a Public Defender consecutively.
2. Hindering the activities of the Public Defender shall be punishable by law.
3. The arrest or detention of the Public Defender, or searches of his/her place of residence, place of work, vehicle or person, shall be permitted only with the consent of Parliament, except if the Public Defender is caught at

the crime scene, in which case Parliament shall be notified immediately. In such cases, the Public Defender shall be released immediately unless Parliament consents to the detention.

4. The powers of the Public Defender shall be defined by the organic law.

Chapter Three

Parliament of Georgia

Article 36. Status and authority of Parliament

1. The Parliament of Georgia is the supreme representative body of the country that exercises legislative power, defines the main directions of the country's domestic and foreign policies, controls the activities of the Government within the scope established by the Constitution, and exercises other powers.

2. The procedures for the functioning of Parliament shall be determined by the Rules of Procedure of Parliament, which is adopted by a majority of the total number of the Members of Parliament based on the initiative of a member, a committee or a faction of Parliament. The Rules of Procedure shall have the force of law and shall be signed and promulgated by the Chairperson of Parliament.

Article 37. Parliamentary elections

1. Following the full restoration of Georgia's jurisdiction throughout the entire territory of Georgia, two chambers shall be established within Parliament: the Council of the Republic and the Senate. The Council of the Republic shall be composed of members elected by a proportional system. The Senate shall be composed of members elected from the Autonomous Republic of Abkhazia, the Autonomous Republic of Ajara and other territorial units of Georgia, and five members appointed by the President of Georgia. The composition, powers, and procedures for the election of chambers shall be determined by the organic law.

2. Before the condition provided for by paragraph 1 of this article is created, Parliament shall be composed of 150 Members of Parliament elected in a single multi-mandate electoral district for a term of 4 years by a proportional system on the basis of universal, free, equal and direct suffrage, by secret ballot.

3. Regular parliamentary elections shall be held on the last Saturday of

October of the calendar year in which the term of Parliament expires. In case of the dissolution of Parliament, elections shall be held no earlier than the 45th day and no later than the 60th day after the dissolution of Parliament. If the election date coincides with a state of emergency or martial law, elections shall be held no earlier than the 45th day and no later than the 60th day after the state of emergency or martial law has been revoked.

4. Any citizen of Georgia having the electoral right, who has attained the age of 25 and who has lived in Georgia for at least 10 years, may be elected as a Member of Parliament. A person who has been sentenced to imprisonment by a court judgment shall not be elected as a Member of Parliament.

5. A political party that is registered in accordance with the procedures established by law shall have the right to participate in the parliamentary elections if it has a Member of Parliament who has been elected through the party's nomination by the date when the elections are scheduled, or if it is supported by the signatures of at least 25 000 voters, in accordance with the procedures established by the organic law.

6. The mandates of Members of Parliament shall be distributed only to those political parties that receive at least 5 % of valid votes cast in the elections. To determine the amount of mandates received by a political party, the amount of votes received by this party shall be multiplied by 150 and divided by the total number of votes received by all political parties that received at least 5 % of valid votes cast in the elections. The integer part of the number thus derived is the amount of mandates received by the political party. If the total amount of mandates received by political parties is fewer than 150, the political parties with the best results shall receive the undistributed mandates in a successive manner.

7. The procedure for the election of Parliament shall be determined by the organic law.

Article 38. First meeting of Parliament and termination of powers

The first meeting of the newly elected Parliament shall be held no later than the 10th day after the results of the parliamentary elections have been officially announced. The first meeting of Parliament is called by the President. Parliament shall be authorised to start work at the first meeting if the majority of the total number of the Members of Parliament is present at the meeting. Parliament shall acquire full authority once the powers of the two thirds of the Members of Parliament are acknowledged. The powers of

the previous Parliament shall be terminated from this moment.

Article 39. Member of the Parliament of Georgia

1. A Member of the Parliament of Georgia is a representative of all Georgia. He/she shall enjoy a free mandate and shall not be recalled.
2. The arrest or detention of a Member of Parliament, or searches of his/her place of residence, place of work, vehicle or person, shall be permitted only with the prior consent of Parliament, except when a Member of Parliament is caught at the crime scene, in which case Parliament shall be notified immediately. Unless Parliament consents to the detention within 48 hours, the arrested or detained Member of Parliament shall be released immediately.
3. A Member of Parliament shall have the right not to testify about facts disclosed to him/her in his/her capacity as a Member of Parliament. The seizure or extraction of written materials related to this issue shall be inadmissible. This right shall be retained by a Member of Parliament after his/her term of office expires. A Member of Parliament shall not be held liable for the views expressed inside or outside Parliament while performing his/her duties. The conditions of unhindered exercise of powers by a Member of Parliament shall be ensured. A Member of Parliament shall receive remuneration prescribed by a legislative act. Respective state bodies shall ensure the personal safety of a Member of Parliament based on his/her application. Hindering the exercise of powers of a Member of Parliament shall be punishable by law.
4. A Member of Parliament shall not have the right to hold any office in civil service or to be engaged in entrepreneurial activities. A Member of Parliament may be engaged in public activities. A Member of Parliament may be engaged in academic, pedagogical and artistic activities if these activities do not envisage performing administrative functions. Cases of conflict of interests shall be defined by the Rules of Procedure of Parliament.
5. Issues of the recognition or early termination of the powers of a Member of Parliament shall be decided on by Parliament. The decision of Parliament may be appealed to the Constitutional Court. The powers of a Member of Parliament shall be terminated early if he/she:
 - a) submits a personal application for terminating his/her powers to Parliament;
 - b) holds a position incompatible with his/her status or is engaged in

- incompatible activity;
- c) fails to attend without good reason more than half of the regular sittings during regular sessions;
 - d) has been convicted by a court judgment that has entered into legal force;
 - e) has been recognised as a beneficiary of support and admitted to a respective inpatient care facility by a court decision, or has been recognised as missing or declared dead by a court;
 - f) dies;
 - g) loses citizenship of Georgia;
 - h) is subject to the termination of his/her powers by a decision of the Constitutional Court.

Article 40. Chairperson and deputy chairpersons of the Parliament of Georgia

1. The Parliament of Georgia shall elect the Chairperson of the Parliament of Georgia for its term by a majority of the total number of its members by secret ballot, in accordance with the procedures established by the Rules of Procedure. The Chairperson of Parliament shall chair the work of Parliament, ensure the free expression of opinion, sign the acts adopted by Parliament, and exercise other powers determined by the Rules of Procedure. The Chairperson of Parliament shall fulfil full administrative functions in the House of Parliament in accordance with the procedures established by the Rules of Procedure.
2. The Parliament of Georgia shall elect a first deputy chairperson and deputy chairpersons for its term by a majority of the total number of its members in accordance with the procedures established by the Rules of Procedure.

Article 41. Parliamentary Bureau, committees and factions

1. To organise the work of Parliament, a Parliamentary Bureau shall be established and shall be composed of the chairperson and deputy chairpersons of Parliament and the chairpersons of the parliamentary committees and parliamentary factions.
2. Committees shall be created in Parliament to prepare legislative issues beforehand, facilitate the implementation of decisions and exercise control over the activities of the Government and other bodies accountable to Parliament.
3. Members of Parliament may join a parliamentary faction in accordance

with the procedures established by the Rules of Procedure. The number of faction members shall not be fewer than seven. Members of Parliament elected upon their nomination by one political party may form only one faction. The procedures for the forming and activity of factions and their rights shall be determined by the Rules of Procedure of Parliament.

Article 42. Investigative and other temporary commissions of Parliament

1. Investigative or other temporary commissions shall be created in Parliament in cases provided for by the Rules of Procedure, as well as on the initiative of at least one fifth of the Members of Parliament.

2. Decisions on creating a temporary commission shall be adopted by Parliament in accordance with the procedures established by the Rules of Procedure. Decisions on creating a temporary investigative commission shall be adopted with the support of one third of the total number of the Members of Parliament. Each parliamentary faction shall be represented in a temporary commission by at least one member. The representation of opposition factions in temporary commissions shall not be less than half of the total number of commission members.

3. At the request of the investigative commission, attendance at its session and the submission of all documents and information necessary to examine the issue shall be mandatory.

Article 43. Questions by a Member of Parliament and interpellations

1. A Member of Parliament shall be entitled to appeal with a question to the Government, another body accountable to Parliament, a member of the Government, state bodies of the authorities of territorial units at all levels, and state institutions. Providing a timely and full response to a question posed by a Member of Parliament is mandatory.

2. A parliamentary faction – a group of at least seven Members of Parliament – shall have the right to pose a question through interpellation to the Government, another body accountable to Parliament, or a member of the Government, who are obliged to answer questions at Parliament sittings. The answer may become a subject of discussion by Parliament.

Article 44. Sessions and sittings of Parliament

1. Parliament shall meet in its official capacity for a regular session twice a year. The autumn session shall open on the first Tuesday of September and close on the third Friday of December. The spring session shall open on the first Tuesday of February and close on the last Friday of June.
2. During the period between sessions, the President of Georgia shall convene an extraordinary session of Parliament at the request of the Chairperson of Parliament, at least one fourth of Members of Parliament or the Government. The President of Georgia shall also convene a special sitting in the course of a regular session. Unless an act summoning Parliament is issued within 48 hours of a written request to convene an extraordinary session, Parliament shall meet within the following 48 hours, in accordance with the Rules of Procedure of Parliament. A special sitting of Parliament shall be held only based on the agenda defined by the initiator and shall close once the agenda has been exhausted.
3. Parliament shall convene for an emergency session upon the declaration of a state of emergency or martial law by the President of Georgia. An emergency session shall continue until the state of emergency or martial law has been revoked.
4. Sittings of Parliament shall be public. By the decision of a majority of attending members, but with no less than one third of the total number of Members of Parliament, Parliament may declare a sitting or part of a sitting closed when discussing certain issues. The decision to close a sitting in whole or in part shall be discussed and made behind closed doors. The minutes of open sittings of Parliament shall be public.
5. Voting at a sitting of Parliament may be open or secret. Voting shall be open except in cases provided for by the Constitution or law.
6. A member of the Government, an official accountable to Parliament or the head of a body accountable to Parliament shall be entitled and, upon request, obliged to attend sittings of Parliament, parliamentary committees or commissions, in order to provide answers to questions raised during the sitting and to submit a report of activities performed. Parliament, a committee or a commission shall hear such an official immediately upon his/her request.

Article 45. Law making and procedures for decision-making

1. The Government, a Member of Parliament, a parliamentary faction, a parliamentary committee, the supreme representative bodies of the Autonomous Republics of Abkhazia and Ajara, and not less than 25 000 voters shall have the right of legislative initiative. Parliament shall give priority to the discussion of a draft law submitted by the Government at its request.
2. A law shall be considered adopted if it is supported by a majority of the Members of Parliament present but at least one third of the total number of the Members of Parliament, unless another procedure for the adoption of laws is determined by the Constitution. An organic law shall be considered adopted if it is supported by a majority of the total number of the Members of Parliament, unless another procedure for the adoption of organic laws is determined by the Constitution.
3. Other decisions of Parliament shall be considered adopted if they are supported by a majority of the Members of Parliament present but at least one third of the total number of the Members of Parliament, unless another procedure for the adoption of a decision is determined by the Constitution or law. A decision on approving a constitutional agreement shall be considered adopted if it is supported by at least three fifths of the total number of the Members of Parliament.

Article 46. Signature and promulgation of a law

1. A law passed by Parliament shall be submitted to the President of Georgia within 10 days.
2. The President of Georgia shall sign and promulgate the law or return it to Parliament with justified remarks within 2 weeks.
3. If the President of Georgia returns the law, Parliament shall put the President's remarks to a vote. The adoption of the remarks requires the same number of votes as for the initial adoption of the type of law in question. If the remarks are adopted, the final version of the law shall be submitted to the President of Georgia within 5 days, and the President of Georgia shall sign and promulgate the law within 5 days.
4. If Parliament rejects the President's remarks, the initial version of the law shall be put to a vote. An organic law or a law shall be considered adopted if it is supported by a majority of the total number of the Members of Parliament, except in the case of an organic law provided for by Article

19(4) of the Constitution, which shall be considered adopted if it is supported by at least two thirds of the total number of the Members of Parliament. A constitutional law shall be considered adopted if it is supported by at least three fourths of the total number of the Members of Parliament. Such a law shall be submitted to the President of Georgia within 3 days, and the President of Georgia shall sign and promulgate the law within 5 days.

5. A constitutional law on amending the Constitution that was adopted by a majority of at least two thirds of the total number of the Members of Parliament shall be signed and promulgated by the President of Georgia within 5 days of its submission, without the right to return it to Parliament with remarks.

6. If the President of Georgia does not promulgate the law, return it to Parliament with justified remarks within the time frame established by paragraph 2 of this article, or promulgate it within the time frame established by paragraphs 3, 4 or 5 of this article, then the Chairperson of Parliament shall sign and promulgate the law within 5 days after this time frame expires.

7. A law shall enter into force on the 15th day after its promulgation in the official body unless another date is established by the same law.

Article 47. International treaties

1. The Parliament of Georgia shall ratify, denounce and annul international treaties by a majority of the total number of its members. Parliament shall ratify, denounce and annul international treaties provided for by paragraph 2(c) of this article by a majority of at least three fourths of the total number of its members.

2. Besides those international treaties that envisage ratification, it shall also be mandatory to ratify international treaties that:

- a) provide for Georgia's accession to an international organisation or interstate union;
- b) are of a military nature;
- c) concern the territorial integrity of the State or changes to the state border;
- d) concern loans issued or taken by the State;
- e) require changes to domestic legislation or the adoption of laws that are necessary to fulfil international obligations.

3. Other international treaties shall be submitted to Parliament.

4. If a constitutional claim or submission has been lodged with the Constitutional Court, the respective international treaty shall not be ratified

until the Constitutional Court passes its judgment.

Article 48. Impeachment

1. No less than one third of the total number of the Members of Parliament shall have the right to raise the question of impeachment of the President of Georgia, a member of the Government, a judge of the Supreme Court, a General Prosecutor, a General Auditor or a member of the Board of the National Bank if the actions of the official in question violate the Constitution or contain signs of crime. Such cases shall be transferred to the Constitutional Court, which shall consider the case and submit its conclusion to Parliament within 1 month.
2. If the Constitutional Court's conclusion confirms a violation of the Constitution or signs of crime in the action of the official in question, Parliament shall discuss and vote on the impeachment of the official within 2 weeks from the submission of the conclusion.
3. The President of Georgia shall be considered impeached if this decision is supported by at least two thirds of the total number of the Members of Parliament. A member of the Government, a judge of the Supreme Court, a General Prosecutor, a General Auditor or a member of the Board of the National Bank shall be considered impeached if this decision is supported by a majority of the total number of the Members of Parliament.
4. If Parliament does not decide on impeachment within the time frame established by paragraph 2 of this article, initiating an impeachment procedure on the same grounds shall be inadmissible.
5. Officials listed in this article, except members of the Government, shall only be removed from office by means of impeachment.
6. The procedure of the impeachment of the President of Georgia shall be inadmissible during a state of emergency or martial law.

Chapter Four

President of Georgia

Article 49. Status of the President of Georgia

1. The President of Georgia is the Head of the state of Georgia and is the guarantor of the country's unity and national independence.
2. The President of Georgia is the Supreme Commander-in-Chief of the Defence Forces of Georgia.
3. The President of Georgia represents Georgia in foreign relations.

Article 50. Procedures for electing the President of Georgia

1. The President of Georgia shall be elected for a term of 5 years by the Electoral College, without debates and by open ballot. The same person may be elected President of Georgia only twice.
2. Any citizen of Georgia having the electoral right, who has attained the age of 40 and who has lived in Georgia for at least 15 years, may be elected President of Georgia.
3. The Electoral College shall consist of 300 members, and shall include all members of the Parliament of Georgia and of the supreme representative bodies of the Autonomous Republics of Abkhazia and Ajara. Other members of the Electoral College shall be nominated by the respective political parties from among the representative bodies of local self-governments on the basis of quotas defined by the Central Election Commission of Georgia in accordance with the organic law. The quotas are defined in compliance with the principle of proportional geographical representation and in accordance with the results of the elections of local self-governments held under the proportional system. The composition of the Electoral College shall be approved by the Central Election Commission of Georgia.
4. The election of the President of Georgia shall be held in the House of Parliament. No less than 30 members of the Electoral College shall have the right to nominate a candidate for the President of Georgia. One member of the Electoral College may support the nomination of only one candidate. One member of the Electoral College shall have the right to vote for only one candidate. In the first round of elections, a candidate who receives at least two thirds of the votes of the total number of the members of the Electoral College shall be considered elected. If the President of Georgia is not elected in the first round, the second round shall be held between the two

candidates who received the most votes in the first round. The candidate who receives the most votes in the second round shall be considered elected. The first or the second round of the elections shall be considered valid if more than half of the total number of the members of the Electoral College have participated. If the elections fail, or if the Electoral College does not elect the President of Georgia, a re-run of election of the President of Georgia shall be held within 30 days.

5. Presidential elections shall be held in October of the calendar year in which the term of office of the President of Georgia expires. In the case of the early termination of the term of office of the President of Georgia, the presidential elections shall be held within 45 days from the termination of the term of office. If the election date coincides with a state of emergency or martial law, the presidential elections shall be held within 45 days after this state has been revoked. If the date of the election of the President of Georgia falls within the same month as the parliamentary elections, or the month preceding the month of the parliamentary elections, the presidential elections shall be held within 45 days from the first meeting of the newly elected Parliament.

6. The election of the President of Georgia shall be appointed by Parliament, except for a re-run of election, which shall be appointed by the Chairperson of Parliament.

7. The procedures and conditions for the election of the President of Georgia shall be determined by the organic law.

Article 51. Oath, termination of the term of office, immunity, conflicts of interest and succession of the President of Georgia

1. Prior to assuming office, on the third Sunday after the election day, the newly elected President of Georgia shall address the people and take the following oath of office:

'I, the President of Georgia, do solemnly affirm before God and the nation that I will defend the Constitution of Georgia, the independence, unity and indivisibility of the country; that I will faithfully perform the duties of the President, will care for the security and welfare of the citizens of my country and for the revival and might of my nation and homeland.'

2. The term of office of the President of Georgia shall terminate and the term of office of the newly elected President of Georgia shall commence once the oath is taken by the newly elected President of Georgia.

3. The President of Georgia shall enjoy immunity. No one shall have the right to detain or bring criminal proceedings against the President of Georgia while in office.

4. The President of Georgia shall not have the right to hold any other office, to be engaged in entrepreneurial activities, or to receive a salary or other permanent remuneration for any other activity. The President of Georgia shall not be a member of a political party.

5. In the case of the inability of the President of Georgia to exercise powers, or in the case of the early termination of the President's term of office, the Chairperson of Parliament shall perform the duties of the President of Georgia.

Article 52. Powers of the President of Georgia

1. The President of Georgia shall:

- a) with the consent of the Government, exercise representative powers in foreign relations, negotiate with other states and international organisations, conclude international treaties, and accept the accreditation of ambassadors and other diplomatic representatives of other states and international organisations; upon nomination by the Government, appoint and dismiss ambassadors and other heads of diplomatic missions of Georgia;
- b) conclude a constitutional agreement with the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia on behalf of the state of Georgia;
- c) call the elections of Parliament and local self-government bodies in accordance with the Constitution and the procedures established by the organic law;
- d) upon nomination by the Government, appoint and dismiss the Commander of the Defence Forces of Georgia; appoint one member of the High Council of Justice; participate in the appointment of the Chairperson and members of the Central Election Commission of Georgia in cases defined by the organic law and in accordance with the established procedure; upon nomination by the Government, submit to Parliament candidates for the membership of the national regulatory bodies;
- e) decide on citizenship issues in accordance with the procedures established by the organic law;
- f) pardon convicts;
- g) in accordance with the procedures established by law, grant state awards and rewards; highest military ranks, special ranks and honorary titles; and

highest diplomatic ranks;

h) be entitled, upon recommendation by the Government and with the consent of Parliament, to suspend the activity of a representative body of a territorial unit, or to dissolve such a body, if its activities threaten the sovereignty or territorial integrity of the country, or the exercise of constitutional powers by state bodies;

i) exercise other powers determined by the Constitution.

2. The President of Georgia shall have the right to call a referendum on issues defined in the Constitution and law, at the request of the Parliament of Georgia, the Government of Georgia or no less than 200 000 voters, within 30 days after such a request is received. A referendum shall not be held in order to adopt or repeal a law, to grant amnesty or pardon, to ratify or denounce international treaties, or to decide issues that envisage the restriction of the fundamental constitutional human rights. Issues related to calling and holding referendums shall be defined by the organic law.

3. The President of Georgia shall have the right to address the people. The President shall annually submit a report on crucial state-related issues to Parliament.

Article 53. Countersignature

1. A legal act of the President of Georgia shall require the countersignature of the Prime Minister. A legal act that requires countersignature shall be promulgated and shall entail legal consequences only after it has been countersigned. Political responsibility for countersigned legal acts lies with the Government.

2. A countersignature shall not be required for legal acts of the President of Georgia related to:

a) calling parliamentary elections, dissolving Parliament, or convening sessions or sittings of Parliament;

b) concluding constitutional agreements;

c) signing and promulgating laws, or returning laws to Parliament with remarks;

d) appointing the Prime Minister; appointing a member of the High Council of Justice; appointing the Chairperson or a member of the Central Election Commission; nominating a member of the Board of the National Bank or appointing the President of the National Bank; or appointing a judge to the Constitutional Court;

- e) granting state awards and rewards, and honorary titles;
- f) deciding on citizenship issues;
- g) pardoning convicts;
- h) applications to the Constitutional Court or a court;
- i) organising the exercise of powers of the President of Georgia.

Chapter Five

Government of Georgia

Article 54. Government

1. The Government of Georgia is the supreme body of executive power that implements the domestic and foreign policies of the country.
2. The Government shall be accountable and responsible to the Parliament of Georgia.
3. The Government shall consist of a Prime Minister and ministers.
4. A Ministry shall be established to ensure the implementation of state policy and the exercise of governance in a particular field of activity of the Government. A Ministry shall be headed by a Minister.
5. One or several State Ministers may be represented in the Government. The office of a State Minister may be introduced by law in order to fulfil state objectives of particular importance.
6. A member of the Government shall not have the right to hold any other office except in a [political] party, to be engaged in entrepreneurial activities, or to receive remuneration for any other activity, except for academic and pedagogical activities.
7. In order to ensure the representation of the Government in administrative-territorial units, the Government shall be authorised to designate State Representatives. The powers of a State Representative shall be determined by law.
8. The structure and the procedure for the activity of the Government shall be determined by a law, the draft of which shall be submitted to Parliament by the Government.

Article 55. Prime Minister of Georgia

- 1 The Prime Minister of Georgia is the head of the Government.
2. The Prime Minister shall define the main directions of Government activities, organise Government activities, coordinate and control the

activities of ministers, and sign legal acts of the Government.

3. The Prime Minister shall represent Georgia in foreign relations and conclude international treaties on behalf of Georgia.

4. The Prime Minister shall appoint and dismiss ministers. He/she shall be authorised to assign the duties of the first Vice Prime Minister to one of the ministers and to assign the duties of the Vice Prime Minister to one or more ministers.

5. The Prime Minister shall be accountable for the activities of the Government before Parliament. He/she shall submit an annual report on the implementation of the Government Programme to Parliament, and shall also report on the implementation of particular parts of the Government Programme at the request of Parliament.

Article 56. Vote of confidence

1. Upon the recognition of the full authority of the newly elected Parliament, the Government shall relinquish its authority to Parliament and continue to perform its duties until a new Prime Minister is appointed. In case of the resignation of the Prime Minister, the authority of the Prime Minister is terminated upon his/her resignation. In case of the resignation of the Prime Minister or the termination of his/her authority otherwise, the Government shall continue to act until a new Prime Minister is appointed.

2. Within 2 weeks after the Government relinquishes its authority, as well as after the resignation of the Prime Minister or the termination of his/her authority otherwise, Parliament shall hold a vote of confidence in the Government proposed by a candidate for the office of Prime Minister nominated by the political party that secured the best results in the parliamentary elections. A Government programme shall be presented to Parliament together with the composition of the Government. A majority of the total number of the Members of Parliament is required to pass a vote of confidence.

3. If Parliament's vote of confidence in the Government is not passed within the established time frame, the President of Georgia shall dissolve Parliament no earlier than 2 weeks and no later than 3 weeks after the respective time frame has expired, and shall call extraordinary elections of Parliament.

4. The President of Georgia shall not dissolve Parliament and shall not call extraordinary elections of Parliament if, within 2 weeks from the expiry

of the time frame set forth in paragraph 2 of this article, Parliament passes by a majority of the total number of its members a vote of confidence in the Government proposed by a candidate for the office of Prime Minister nominated by more than one third of the total number of the Members of Parliament.

5. Within 2 days of a vote of confidence in the Government, the President of Georgia shall appoint a Prime Minister. The Prime Minister shall then appoint ministers within 2 days of his/her appointment. If the President does not appoint the Prime Minister within the established time frame, the Prime Minister shall be considered appointed.

Article 57. Vote of no confidence

1. Parliament shall be entitled to hold a vote of no confidence in the Government.

2. A vote of no confidence in the Government shall be held if the motion is proposed by more than one third of the total number of the Members of Parliament. Together with a no confidence motion, the initiators shall nominate a candidate for the office of Prime Minister, and the candidate for the office of Prime Minister shall propose a new composition of the government to Parliament. A Government programme shall be presented to Parliament together with the composition of the Government.

3. If Parliament passes a vote of confidence in a new Government by a majority of the total number of its members no earlier than 7 days and no later than 14 days after proposing the motion, a vote of no confidence shall be considered passed. Within 2 days after a vote of confidence in the new Government has been passed, the President of Georgia shall appoint a Prime Minister. The Prime Minister shall then appoint ministers within 2 days of his/her appointment. If the President of Georgia does not appoint the Prime Minister within the established time frame, the Prime Minister shall be considered appointed. The authority of the Government shall be terminated once a new Prime Minister is appointed.

4. If Parliament does not pass a vote of no confidence in the Government, it shall be inadmissible for the same Members of Parliament to propose a vote of no confidence within the next 6 months.

Article 58. Vote of confidence on the initiative of the Prime Minister

1. The Prime Minister shall have the right to present to Parliament an issue of confidence in the Government.

2. An issue of confidence shall be put to vote no earlier than the 7th day and no later than the 14th day after it has been presented. If the Government fails to achieve a vote of confidence from Parliament, the President of Georgia shall, no earlier than the 8th day and no later than the 14th day after the vote, dissolve Parliament and call extraordinary parliamentary elections.

3. The President of Georgia shall not dissolve Parliament if, within 7 days after voting against a vote of confidence in the Government, Parliament passes by a majority of the total number of its members a vote of confidence in the Government proposed by a candidate for the office of Prime Minister nominated by more than one third of the total number of the Members of Parliament. A Government programme shall be presented to Parliament together with the composition of the Government. Within 2 days of the vote of confidence in the new Government, the President of Georgia shall appoint the Prime Minister. The Prime Minister shall then appoint ministers within 2 days of his/her appointment. If the President of Georgia does not appoint the Prime Minister within the established time frame, the Prime Minister shall be considered appointed. The authority of the Government shall be terminated once a new Prime Minister is appointed.

Chapter Six

Judiciary and Prosecutor's Office

Article 59. Judiciary

1. Judicial power shall be independent and exercised by the Constitutional Court of Georgia and the common courts of Georgia.

2. The Constitutional Court of Georgia is a judicial body of constitutional control. The procedure for its creation and activity shall be determined by the organic law.

3. Justice shall be administered by common courts. Specialised courts may be created only within the system of common courts. A military court may be created during martial law and only within the system of common courts. The creation of extraordinary courts shall be inadmissible. In common courts, cases shall be heard by juries in cases defined by law and in accordance with the established procedure. The system of common courts, their authority and procedure for activity shall be determined by the organic law.

Article 60. Constitutional Court of Georgia

1. The Constitutional Court of Georgia shall exercise judicial power through constitutional proceedings.
2. The Constitutional Court shall consist of nine judges appointed for a term of 10 years, out of which three judges shall be appointed by the President of Georgia, three judges shall be elected by Parliament by a majority of at least three fifths of the total number of its members, and three judges shall be appointed by the Supreme Court. A judge of the Constitutional Court shall be a citizen of Georgia who has attained the age of 35, has obtained a higher legal education, has at least 10 years of specialised professional experience and a distinguished professional qualification. A judge of the Constitutional Court shall not have previously held this office.
3. The Constitutional Court shall elect a chairperson from among its members for a term of 5 years. A person who has already held the position of chairperson of the Constitutional Court shall not be re-elected.
4. The Constitutional Court of Georgia shall in accordance with the procedures established by the organic law:
 - a) review the constitutionality of a normative act with respect to the fundamental human rights enshrined in Chapter Two of the Constitution on the basis of a claim submitted by a natural person, a legal person or the Public Defender;
 - b) make decisions on the constitutionality of a normative act on the basis of a claim submitted by the President of Georgia, by at least one fifth of the Members of Parliament, or by the Government;
 - c) on the basis of a submission by a common court, review the constitutionality of a normative act to be applied by the common court when hearing a particular case, and which may contravene the Constitution according to a reasonable assumption of the court;
 - d) review disputes about the competences of a respective body on the basis of a claim submitted by the President of Georgia, Parliament, the Government, the High Council of Justice, the General Prosecutor, the Board of National Bank, the General Auditor, the Public Defender or the supreme representative or executive body of an autonomous republic;
 - e) review the constitutionality of international treaties on the basis of a claim submitted by the President of Georgia, the Government, or on the basis of a claim or submission by at least one fifth of the Members of Parliament;
 - f) review the constitutionality of activities of a political party, or of the

termination of powers of a member of the representative body elected upon nomination by this political party, on the basis of a claim submitted by the President of Georgia, the Government, or by at least one fifth of the Members of Parliament;

g) review the constitutionality of Parliament's decision to acknowledge or prematurely terminate the powers of a Member of Parliament, on the basis of a claim submitted by at least one fifth of the Members of Parliament or the respective individual;

h) review disputes related to norms regulating referendums or elections, and the constitutionality of referendums and elections held or to be held based on these norms, on the basis of a claim submitted by the President of Georgia, by at least one fifth of the Members of Parliament, or by the Public Defender;

i) review the constitutionality of a normative act with respect to Chapter Nine of the Constitution on the basis of a claim submitted by the representative body of a local self-government;

j) exercise other powers determined by the Constitution.

5. A judgment of the Constitutional Court shall be final. An act or a part thereof that has been recognised as unconstitutional shall cease to have legal effect as soon as the respective judgment of the Constitutional Court is made public, unless the relevant judgment envisages a later time frame for invalidating the act or a part thereof.

6. A legal norm regulating elections shall not be recognised as unconstitutional by the Constitutional Court within the respective election year, unless this norm has been adopted within 15 months before the month of the respective elections.

7. The appointment of judges of the Constitutional Court and the termination of their terms of office, as well as constitutional proceedings and other issues related to the activities of the Constitutional Court, shall be determined by the organic law.

Article 61. Supreme Court of Georgia

1. The Supreme Court of Georgia shall be the Court of Cassation.

2. The Supreme Court shall consist of at least 28 judges. Upon nomination by the High Council of Justice, the judges of the Supreme Court shall be elected for life, until they reach the age established by the organic law, by a majority of the total number of the Members of Parliament.

3. Upon nomination by the High Council of Justice, Parliament shall elect a Chairperson of the Supreme Court from among the members of the Supreme Court for a term of 10 years by a majority of the total number of the Members of Parliament. A person who has already held the position of chairperson of the Supreme Court shall not be re-elected.

Article 62. Judicial proceedings

1. A court shall award a judgment on behalf of Georgia. Judicial acts shall be binding. Failure to comply with a court judgment or interference with the execution of a court judgment shall be punishable by law.
2. Court judgments may be annulled, changed or suspended only by court, in accordance with the procedures established by law. Other procedures for releasing from a sentence and commuting the unserved part of a sentence shall be determined by law.
3. Court hearings shall be open. Closed hearings shall be permitted only in cases provided for by law. A court judgment shall be declared publicly.
4. Legal proceedings shall be conducted in the official language. An individual who does not have a command of the official language shall be provided with an interpreter.
5. Legal proceedings shall be conducted on the basis of equality of arms and the adversarial process.

Article 63. Judge

1. A judge shall be independent in his/her activity and shall only comply with the Constitution and law. Any pressure upon a judge or any interference in his/her activity in order to influence his/her decision-making shall be prohibited and punishable by law. No one shall have the right to demand an account concerning a particular case from a judge. All acts restricting the independence of a judge shall be null and void.
2. A judge shall enjoy immunity. Criminal proceedings against a judge, his/her arrest or detention, and searches of his/her place of residence, place of work, vehicle or person shall be permitted only with the consent of the High Council of Justice and, in the case of a judge of the Constitutional Court, with the consent of the Constitutional Court. An exception may be made if a judge is caught at the crime scene, in which case the High Council of Justice or the Constitutional Court, respectively, shall be notified immediately. Unless the High Council of Justice or the Constitutional Court, respectively, consents to the detention, the detained judge shall be released immediately.

3. The State shall ensure the security of a judge and his/her family.
4. The office of a judge shall be incompatible with any other office and remunerative activities, except for academic and pedagogical activities. A judge shall not be a member of a political party or participate in a political activity.
5. A judge of the common courts may be removed from consideration of a case, dismissed or moved to another position only in cases defined by the organic law. The irremovability of a judge shall be guaranteed by the organic law. The reorganisation or liquidation of the court shall not be the basis for dismissing a judge appointed for life.
6. A judge of the common courts shall be a citizen of Georgia who has attained the age of 30, has a relevant higher legal education and at least 5 years of specialised professional experience. Additional qualification requirements for judges of the common courts shall be defined by the organic law. Judges of the common courts shall be appointed for life until they reach the age established by the organic law. Judges of the common courts shall be selected based on their conscientiousness and competence. The decision to appoint a judge shall be made by a majority of at least two thirds of the total number of the members of the High Council of Justice. The procedures for appointing and dismissing judges shall be determined by the organic law.

Article 64. High Council of Justice

1. The High Council of Justice of Georgia – a body of the common courts system – shall be established to ensure the independence and efficiency of the common courts, to appoint and dismiss judges and to perform other tasks.
2. The High Council of Justice shall consist of 14 members appointed for a term of 4 years, and the Chairperson of the Supreme Court. More than half of the members of the High Council of Justice shall be members elected from among the judges by the self-governing body of judges of the common courts. In addition to the members elected by the self-governing body of judges of the common courts, and the Chairperson of the Supreme Court, the High Council of Justice shall have one member appointed by the President of Georgia and members elected by a majority of at least three fifths of the total number of the Members of Parliament. The Chairperson of the High Council of Justice shall be elected for 4 years, but not more than the

term defined by his/her term of office as a member of the High Council of Justice. The Chairperson of the High Council of Justice shall be elected by the High Council of Justice from among its judge members in accordance with the procedures established by the organic law. The Secretary of the High Council of Justice shall be elected for 4 years by the self-governing body of judges of the common courts from among the members of the High Council of Justice that have been elected by the self-governing body of judges of the common courts.

3. The High Council of Justice shall be accountable to the self-governing body of judges of the common courts. The procedure for accountability shall be determined by the organic law.

4. The competences of the High Council of Justice and the procedures for its establishment and activity shall be determined by the organic law.

Article 65. Prosecutor's Office

1. The Prosecutor's Office of Georgia shall be independent in its activity and shall only comply with the Constitution and law.

2. The Prosecutor's Office shall be led by the General Prosecutor, who is elected for a term of 6 years upon nomination by the Prosecutors' Council by a majority of the total number of the Members of Parliament, in accordance with the procedures established by the organic law.

3. The Prosecutors' Council shall be established to ensure the independence, transparency and efficiency of the Prosecutor's Office. The Council shall consist of 15 members elected in accordance with the procedures established by the organic law. The Chairperson of the Prosecutors' Council shall be elected by Council members for a term of 2 years.

4. The Prosecutor's Office shall submit a report on its activities to Parliament on an annual basis.

5. The competences, structure and procedure for the activity of the Prosecutor's Office shall be determined by the organic law.

Chapter Seven

Public Finances and Control

Article 66. State Budget

1. The Parliament of Georgia shall annually adopt the Law on the State Budget by a majority of the total number of its members.

2. Only the Government of Georgia shall have the right to present a draft State Budget to Parliament after the Basic Data and Directions have been examined with the committees of Parliament. The Government shall submit to Parliament a draft State Budget for the following year no later than 3 months before the end of a budget year. Together with a draft State Budget, the Government shall submit a progress report on the execution of the State Budget for the current year. The Government shall submit a report on the execution of the previous year's State Budget to Parliament for approval no later than 5 months after the end of the budget year.
3. Amending a draft law on the State Budget shall be inadmissible without the consent of the Government. The Government may request that Parliament meets additional state expenses if it indicates the sources used to cover those expenses.
4. Parliament may adopt a law on increasing the expenditures or on reducing the revenues of a State Budget, or on introducing new financial obligations for the State for the current budget year, only with the consent of the Government. Laws related to the following budget year may be adopted with the consent of the Government or within the scope of the document on Basic Data and Directions of the country submitted by the Government to Parliament.
5. If Parliament does not adopt a State Budget by the beginning of a new budget year, expenses shall be covered in accordance with the procedures established by law, based on the State Budget of the previous year.
6. A reduction of the funds allocated for Parliament in the State Budget, as compared to the amount budgeted for the previous year, shall be possible only with the prior consent of Parliament. Parliament shall decide independently how to distribute the funds allocated for Parliament in the State Budget.
7. The Law on the State Budget shall be signed and promulgated by the President of Georgia in accordance with Article 46 of the Constitution. The remarks of the President on the Law on the State Budget may be accepted by Parliament only with the consent of the Government.
8. The procedures for drafting and adopting a State Budget shall be determined by law.

Article 67. Taxes and fees, economic policy

1. The payment of taxes and fees shall be mandatory in the amount and

in accordance with the procedures established by law. Only the law shall determine the structure and the procedures for introducing taxes and fees, as well as their rates and the scope of those rates. Tax exemptions shall only be permitted by law. Tax controls shall be exercised only by the tax authorities defined by law.

2. The fundamental principles of economic policy for ensuring long-term and stable economic growth shall be defined by the organic law. In cases of special necessity, the breaching of and deviation from the limits set by macroeconomic parameters, as well as measures to be taken to return to those parameters, shall be determined by the organic law.

Article 68. National Bank

1. The National Bank of Georgia shall conduct monetary policy to ensure price stability and maintain the stable operation of the financial sector. The National Bank shall be the bank of banks, the banker and the fiscal agent of the Government.

2. The Board of the National Bank is the supreme body of the National Bank of Georgia. Members of the Board of the National Bank shall be elected by a majority of the total number of the Members of Parliament for a term of 7 years upon nomination by the President of Georgia. The President of Georgia shall appoint the President of the National Bank from among the members of the Board of the National Bank and dismiss him/her upon nomination by the Board of the National Bank.

3. The National Bank shall be independent in its activity. Only the administrative and capital expenditure of the National Bank shall be subject to supervision and control provided for by Article 69 of the Constitution. The National Bank shall be accountable to Parliament and shall annually submit an activity report to it.

4. Only the National Bank shall have the right to money emission. The name and unit of currency shall be determined by the organic law.

5. The competences, procedure for the activity and guarantees for the independence of the National Bank, shall be determined by the organic law.

Article 69. State Audit Office

1. The use and expenditure of budgetary funds and other public resources shall be supervised by the State Audit Office, with the purpose of facilitating the efficiency and accountability of public governance. It shall also be entitled to scrutinise the activities of other state bodies of fiscal and economic

-
- control and to submit proposals on improving tax legislation to Parliament.
2. The State Audit Office is led by the General Auditor, who shall be elected by a majority of the total number of the Members of Parliament for a term of 5 years upon nomination by the Chairperson of Parliament.
 3. The State Audit Office shall be independent in its activity.
 4. The State Audit Office shall be accountable to Parliament. Twice a year, together with the submission of preliminary and full reports on the execution of the State Budget, the State Audit Office shall submit to Parliament its conclusions on the Government report. Once a year, it shall submit to Parliament its own activity report.
 5. The State Audit Office shall ensure the control of public funds by Parliament.
 6. The competences, structure, procedure for the activity and guarantees for the independence of the State Audit Office shall be determined by the organic law.

Chapter Eight

State Defence and Security

Article 70. Defence Forces

1. Defensive war shall be a sovereign right of Georgia.
2. The defence of Georgia shall be every citizen's duty. The procedure for performing military service shall be determined by law.
3. For the defence of state independence, sovereignty and territorial integrity, as well as for the fulfilment of other tasks related to defence and security as provided for by the Constitution and international obligations, Georgia shall have the Defence Forces.
4. The types and composition of the Defence Forces shall be defined by law. The quantity of the Defence Forces shall be approved by a majority of the total number of the Members of Parliament upon recommendation by the Government.
5. During martial law, the merging of bodies responsible for state and public security with the Defence Forces shall be provided by a decree.
6. The Defence Forces shall act by the orders of the Minister of Defence in accordance with the procedures established by law and, during a state of emergency or martial law, by the orders of the Prime Minister.

Article 71. State of emergency and martial law

1. In cases of armed attack, or a direct threat of armed attack on Georgia, the President of Georgia shall, upon recommendation by the Prime Minister, declare martial law, sign a truce (provided that the appropriate conditions are in place), and shall immediately present these decisions to Parliament for approval. The decision to declare martial law shall enter into force upon its announcement. Parliament approves the decision upon its assembly. If Parliament does not approve the decision following a vote, it shall become null and void.
2. In cases of mass unrest, the violation of the country's territorial integrity, a military coup d'état, armed insurrection, a terrorist act, natural or technogenic disasters or epidemics, or any other situation in which state bodies lack the capacity to fulfil their constitutional duties normally, the President of Georgia shall, upon recommendation by the Prime Minister, declare a state of emergency across the entire territory of the country or in any part of it, and shall immediately present this decision to Parliament for approval. The decision shall enter into force upon the announcement of the state of emergency. Parliament approves the decision upon its assembly. If Parliament does not approve the decision following a vote, it shall become null and void. Emergency powers shall only apply to the territory for which the state of emergency is declared.
3. During martial law or a state of emergency, the President of Georgia shall, upon recommendation by the Prime Minister, issue decrees that have the force of the organic law, and which shall be in force until the martial law or the state of emergency has been revoked. A decree related to the authority of the National Bank shall be issued with the consent of the President of the National Bank. A decree shall enter into force upon its issuance. A decree shall be submitted to Parliament immediately. Parliament approves the decision upon its assembly. If Parliament does not approve the decision following a vote, it shall become null and void.
4. During a state of emergency or martial law, the President of Georgia shall have the right to restrict by decree the rights listed in Articles 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21 and 26 of the Constitution across the entire territory of Georgia or in any part of it. During a state of emergency or martial law, the President of Georgia shall have the right to suspend by decree Articles 13(2)-(6), 14(2), 15(2), 17(3), (5) and (6), 18(2), 19(3) of the Constitution across the entire territory of Georgia or in any part of it. The President of Georgia shall

immediately submit the decree provided for by this paragraph to Parliament for approval. A decree on the restriction of a right shall enter into force upon its issuance, whereas a decree on the suspension of a norm shall enter into force upon approval by Parliament. A decree on the restriction of a right shall be approved in accordance with the procedure established by paragraph 3 of this article.

5. Universal elections shall not be held during a state of emergency or martial law. If a state of emergency is declared in a certain part of the country, a decision on whether to conduct elections in the rest of the territory of the country shall be made by Parliament.

6. A decision on revoking a state of emergency or martial law shall be adopted in accordance with the procedures established for declaring and approving a state of emergency or martial law.

7. Decisions by Parliament on issues provided for by this article shall be adopted by a majority of the total number of its members.

Article 72. Use of the Defence Forces

1. Decisions on the use of the Defence Forces during martial law shall be made by the Prime Minister and shall not require Parliament's approval.

2. During a state of emergency, the President of Georgia shall take decisions on the use of the Defence Forces upon recommendation by the Prime Minister, and shall immediately submit the decisions to Parliament for approval. Decisions shall enter into force upon their approval by Parliament. During natural or technogenic disasters or epidemics, the Prime Minister shall take decisions on the use of the Defence Forces, and these decisions shall not require Parliament's approval. During natural or technogenic disasters or epidemics, Parliament shall be authorised to take decisions on the termination of the use of the Defence Forces.

3. Upon recommendation by the Government, the President shall take decisions on the use of the Defence Forces in order to meet the country's international obligations, and shall immediately submit such decisions to Parliament for approval. Decisions shall enter into force upon approval by Parliament.

4. For the purposes of state defence, in special cases, as well as in cases provided for by law, the President of Georgia shall, upon recommendation by the Government, take decisions about the entry, use and movement

of military forces of another state in the country. Decisions shall be immediately submitted to Parliament for approval and shall enter into force upon approval by Parliament.

5. Decisions by Parliament on issues provided for by this article shall be made by a majority of the total number of its members.

Article 73. National Defence Council

1. During martial law, a consultative body – the National Defence Council – shall be created and shall be chaired by the President of Georgia. The National Defence Council shall be composed of the President of Georgia, the Prime Minister, the Chairperson of Parliament, the Minister of Defence and the Commander of the Defence Forces. By the decision of the President of Georgia, individual members of Parliament and of the Government may be invited to become members of the Council. The National Defence Council shall act until the martial law has been revoked.

2. The competences and procedure for the activity of the National Defence Council shall be determined by law.

Chapter Nine

Local Self-Government

Article 74. Bodies, boundaries, legal basis of local self-government

1. Citizens of Georgia shall regulate issues of local importance through representative and executive bodies of local self-government. Representative bodies shall be elected on the basis of universal, equal and direct suffrage by secret ballot. Executive bodies shall execute the decisions of the representative bodies and shall be accountable to them.

2. A self-governing unit is a legal entity under public law. Decisions on the creation, abolishment or changing the boundaries of a self-governing unit shall be taken by Parliament upon recommendation by the Government and in consultation with relevant self-governing units.

3. Local self-governance shall be carried out in accordance with the procedures established by the organic law.

Article 75. Powers of self-governing units

1. The powers of the state authorities and the self-governing units shall be separated.

2. Self-governing units shall be authorised to take decisions, on their own initiative and in compliance with legislation, on all matters that do not fall within the exclusive powers of the State or of the autonomous republics, and which are not excluded from the powers of self-governing units by law.
3. A self-governing unit shall exercise its powers independently and be responsible for doing so within the ambit of the legislation of Georgia. A self-governing unit's powers, as defined by the organic law, shall be full and exclusive.
4. The State shall delegate powers to a self-governing unit on the basis of a legislative act or agreement by transferring the appropriate material and financial resources.
5. The state authorities shall exercise legal supervision over the activities of a self-governing unit. To ensure that relevant decisions are made, the supervision of the activities of a self-governing unit shall be permissible only with respect to decisions made on the basis of delegated powers. State supervision shall be exercised in accordance with the procedures established by the organic law and in accordance with the principle of proportionality.

Article 76. Guarantees of local self-government

1. A self-governing unit shall have its own property and finances.
2. A self-governing unit shall define its organisational arrangement independently and in accordance with the organic law, and shall take decisions on staff-related issues independently, in accordance with the organic law and legislation regulating civil service.
3. A self-governing unit shall be entitled to co-operate with other self-governing units to exercise its powers, in accordance with the procedures established by the organic law. A self-governing unit shall be entitled to join unions of self-governing units, in accordance with the procedures established by the organic law.
4. The state authorities shall take decisions on issues related to local self-government in consultation with self-governing units. The procedure for consultations shall be determined by the organic law.
5. Decisions made by the bodies of local self-government within the scope of their competence shall be binding in the territory of respective self-governing units.

Chapter Ten

Revision of the Constitution

Article 77. Procedure for the revision of the Constitution

1. The Constitution shall be revised by a constitutional law. More than half of the total number of the Members of Parliament, or no less than 200 000 voters, shall be entitled to submit a draft constitutional law.
2. A draft constitutional law shall be submitted to Parliament, which shall make the draft public for nation-wide public discussions. Parliament shall begin deliberations on the draft law 1 month after its publication.
3. A constitutional law shall be considered adopted if it is supported by at least two thirds of the total number of the Members of Parliament. The constitutional law shall be submitted to the President of Georgia for signature within 10 days following its approval, in one hearing, without amendments by at least two thirds of the total number of the members of the next Parliament.
4. If supported by at least three fourths of the total number of the Members of Parliament, the constitutional law shall be submitted to the President of Georgia for signature within the time frame established by Article 46 of the Constitution.
5. A constitutional law related to the restoration of territorial integrity shall be adopted by a majority of at least two thirds of the total number of the Members of Parliament and shall be submitted to the President of Georgia for signature within the time frame established by Article 46 of the Constitution.
6. The President of Georgia shall sign and promulgate a constitutional law in accordance with the procedures established by Article 46 of the Constitution.
7. In case of the declaration of a state of emergency or martial law, deliberations on a draft constitutional law shall be suspended until the state of emergency or martial law has been revoked.

Chapter Eleven

Transitional Provisions

Article 78. Integration into European and Euro-Atlantic structures

The constitutional bodies shall take all measures within the scope of their competences to ensure the full integration of Georgia into the European Union and the North Atlantic Treaty Organization.

(Shall become effective once the President of Georgia elected in the next presidential elections takes the oath of office)

Head of State of Georgia

Eduard Shevardnadze

Tbilisi,
24 August 1995.
No786-რს

საქართველოს დამფუძნებელი კრება, – არჩეული პირდაპირი, თანასწორი, საყოველთაო, ფარული და პროპორციული საარჩევნო სისტემით ორივე სქესის მოქალაქეთა მიერ, – თავის პირველსავე სხდომაზე, 1919 წელს, მარტის 12-ს, ქვეყნისა და ისტორიის წინაშე აღიარებს, რომ ის სავსებით იღებს და ადასტურებს საქართველოს ეროვნულ საბჭოს მიერ 1918 წლის მაისის 26-ს, ნაშუადღევს 5 საათსა და 10 წუთს ტფილისში გამოცხადებულს საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდეგ აქტს:

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი:

„მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს ყოველ მხრით მტრისაგან შევიწროებული საქართველო თვისი ნებით შეუერთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისაგან დაეცვა.

რუსეთის დიდი რევოლუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულიად დაიშალა და რუსის ჯარმაც დასტოვა ამიერ-კავკასია.

დარჩენენ-რა თვისი ძალღონის ამარად, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერ-კავკასიამ თვით იღვეს თავსა საკუთარი საქმეების გაძლოლა და პატრონობა და შესაფერი ორგანოებიც შექმნეს; მაგრამ გარეშე ძალთა ზედგავლენით ამიერ-კავკასიის ერთა შემაერთებელი კავშირი დაირღვა და მით ამიერ-კავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.

ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმნას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაირჩინოს და დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

ამისდა თანახმად საქართველოს ეროვნული საბჭო, 1917 წელს, ნოემბრის 22-ს არჩეული საქართველოს ეროვნულ ყრილობის მიერ დღეს აცხადებს:

- 1) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.
- 2) დამოუკიდებელი საქართველოს პოლიტიკური ფორმა დემოკრატიული რესპუბლიკა არის.
- 3) საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალი სახელმწიფოა.
- 4) საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილშეზობლური განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით-კი მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან და ერებთან.
- 5) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალ მდგომარეობისა და სქესისა.
- 6) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს.
- 7) დამფუძნებელი კრების შეკრებამდე მთელი საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით, და დროებითი მთავრობა, რომელიც პასუხისმგებელია საბჭოს წინაშე.

დამატება I.

აქტი საქართველოს დამოუკიდებლობისა

მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა როგორც თავისუფალი და დამოუკიდებელი სახელმწიფო.

მე-XVIII საუკუნის მიწურულში მტერთაგან მიერ ყოველის მხრით გარსშემორტყმული და მეტად შევიწროებული საქართველო რუსეთს შეუერთდა იმ პირობით, რომ რუსეთი მას გარეშე მტერთაგან დაიცავდა.

რუსეთის დიდი რევოლუციის განვითარების დროს ისეთი მდგომარეობა შეიქმნა, რომლის შედეგად ბრძოლის მთელი ფრონტის დარღვევა და რუსის ჯარის მიერ ამიერ-კავკასიის მიტოვება იყო. საკუთარ ძალების ამარა შთენილმა საქართველომ და მასთან ერ-

თად მთელმა ამიერ-კავკასიამ თვით მოჰკიდეს ხელი საკუთარ ბედის მონყოფას და საჭირო ორგანოებიც შეჰქმნეს; ხოლო გარეშე ძალთა გავლენამ კავშირი, რომელიც ამიერ-კავკასიის ხალხებს აერთებდა, დაარღვია და მისი პოლიტიკური მთლიანობა დაშალა. ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა საქართველოს საკუთარ სახელმწიფოს შექმნის აუცილებელ საჭიროებას გადაჭრით უკარნახებს, რათა მტრულ ძალთა დამონებისაგან თავი გადაირჩინოს და თავისუფალ განვითარებას მძლავრი საძირკველი ჩაუყაროს.

ითვალისწინებს რა ზემოდჩამოთვლილს პირობებს საქართველოს ეროვნული საბჭო, ამორჩეული საქართველოს ეროვნულ კრების მიერ 22 გიორგობისთვის 1917 წ., დღეს საქვეყნოდ აცხადებს:

1 - დღეიდან ქართველი ერი სუვერენულ უფლებებით აღჭურვილი ერია და საქართველო - სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფო.

2 - დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკურ წყობილების სახე დემოკრატიული რესპუბლიკა არის.

3 - საერთაშორისო კონფლიქტების დროს საქართველო ნეიტრალურია.

4 - საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ესწრაფვის ყოველ ხალხთან და განსაკუთრებით მეზობელ ერებთან მეგობრული განწყობილება იქონიოს.

5 - საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის მიწა-წყალზე ყოველი მოქალაქის, განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სქესისა და სოციალური მდგომარეობისა, პოლიტიკურსა და მოქალაქურს უფლებებს უზრუნველჰყოფს.

6 - საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა მის ტერიტორიაზედ მცხოვრებს ყოველს ერს თავისუფალი განვითარების ფართო ასპარეზს მიანიჭებს.

7 - დამფუძნებელ კრების მონვევამდე ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით შევსებული ეროვნული საბჭო და ეროვნულ საბჭოს წინაშე პასუხისმგებელი დროებითი მთავრობა სრულიად საქართველოს მმართველობის სათავეში სდგანან.

საქართველოს ბაგრატიდთა დიდი სამეფოს დანაწილების შემდეგ, სხვადასხვა სახელმწიფოებმა და სამთავროებმა, რომელთაგანაც საქართველო შესდგებოდა, უცვლელად დაიცვეს როგორც მთლიანობა სარწმუნოებისა და საერთო ცივილიზაცია, აგრეთვე ის საერთო პოლიტიკური მისწრაფება, რომელიც მათ ევროპისაკენ მიიზიდავდა. საქართველოს ნაწილებმა ბევრი ფიქრისა, ცდისა და ყოყმანის შემდეგ რუსეთთან დასდვეს მთელი რიგი პოლიტიკურ ხელშეკრულებებისა, რომელთა შორის უპირველესი და უმთავრესი 1783 წლის ხელშეკრულება იყო და რომლის ძალითაც აღმოსავლეთი საქართველო რუსეთის იმპერიის პროტექტორატში შედიოდა. სხვა ხელშეკრულობათა მიზანიც იგივე იყო – ავტონომია საქართველოს ქვეყნებისა შინაგან საქმეებში და რუსეთის პროტექტორატი მათ საგარეო განწყობილებებში; ხოლო ეს რეჟიმი, განტიციებული რუსეთის იმპერატორთა საჯარო დაპირებით, მეტათ ხანმოკლე იყო. რუსეთის იმპერიის ცალმხრივმა აქტებმა 1801 წლიდან 1861 წლამდე რუსეთთან საქართველოს შეერთებით საქართველოს ნაწილების ავტონომია, დამყარებული საერთაშორისო ხელშეკრულებაზედ, მოსპეს ისე, რომ პოლიტიკური ხელშეკრულებანი, დადებულნი რუსეთისა და საქართველოს ქვეყნებს შორის, ფორმალურად გაუქმებულნი არ იყვნენ. დღიდან საქართველოს ანექსიისა ქართველ პატრიოტთა ოცნებას თავისუფალი და დამოუკიდებელი საქართველო შეადგენდა. ამ მიმართულების მრავალრიცხოვანი გამომჟღავნება მე-XIX საუკუნეში ყოველ ეჭვს გარეშე ჰყოფს საქართველოს დამოუკიდებლობისაკენ მისწრაფებას. მე-XX საუკუნის დასაწყისშივე შესდგა პარიზში ქართველთა კომიტეტი, რომლის ორგანო „საქართველო“ განთავისუფლებულ და დამოუკიდებელ საქართველოს იდეას ემსახურებოდა. რუსეთის 1905-6 წლების კონსტიტუციის ხანამ მოქმედება რამდენადმე გააადვილა და ყოველგან – სახალხო კრებებზე, ქალაქის თვითმმართველობებში, თავად-აზნაურების ორგანიზაციებში თუ სხვაგან, აგრეთვე როგორც სახელმწიფო სათათბიროს ტრიბუნიდან საქართველოს ავტონომიას მოითხოვდნენ. 1907 წელს ქართველმა ერმა შააგის მშვიდობიანობის კონფერენციას პეტიციით მიმართა და სთხოვდა საქართველოს კანონიერი უფლე-

ბები აღდგინა. ეჭვს გარეშეა, რომ ქართველი ერი მთლიანად განუყოფელ საქართველოს აღდგენას მოითხოვდა; თვით რუსეთის საჯარო სამართალიც, რადგან მან მიანიჭა რუსეთის იმპერატორს საქართველოს ხელმწიფის ტიტული და მისი ღერბი, მხოლოდ ერთ საქართველოს არსებობას გულისხმობდა.

II.

1917 წლის რევოლუციამ საქართველოს პოლიტიკური ცხოვრება, ისევე როგორც მთელ რუსეთში, ძირიანად შესცვალა. შეუდრეკელი სურვილი დარღვეულ მაგრამ გარდაუსვლელი უფლებების აღდგენისა მთელ საქართველოში საყოველთაო იყო. უკვე 1917 წლის მარტში სამღვდლოების და მორწმუნეთა კრებულმა რუსეთის სინოდალურ ეკლესიასთან 1811 წლიდან ძალით შეერთებული საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია აღადგინა და ივერიის ეკლესიამ რუსეთის ბატონობის დროს მოსპობილ თავისი კანონიური პრეროგატივებით სარგებლობა დაიწყო. ქართული ავტოკეფალური ეკლესია დღეს მხოლოდ ხალხის მიერ ამორჩეულ ყოველ ქართველთა კათალიკოსს – პატრიარქს ემორჩილება. ამრიგადვე რუსეთის ავტოკრატიის მიერ მოსპობილი საქართველოს პოლიტიკური უფლებანი კვლავ ცხოვრებას უბრუნდებოდნენ. 1917 წლის მარტში ამიერ-კავკასიის განსაკუთრებულ, მართებლობის უფლებით მოსილ კომიტეტის შექმნით საქართველოს ავტონომიის აღდგენისკენ უკვე ერთი პრაქტიკული ნაბიჯი იყო გადადგმული – საქართველოს ჰმართავდა არა პეტროგრადი, არამედ საკუთარი დედაქალაქი თბილისი ზემოდ ხსენებულ განსაკუთრებულ კომიტეტის სახით, რომელშიაც ხალხის ნდობით მოსილი პოლიტიკური მოღვაწენი შედიოდნენ.

III.

ამიერ-კავკასიის ხალხები ბოლშევიკების 1917 წლის გიორგობისთვის რევოლუციას არ მიუდგნენ და მათი მთავრობა, უკვე რევოლუციის პირველ ხანებშივე დეცენტრალისტური, ფაქტიურად დამოუკიდებელი შეიქმნა. როდესაც რუსეთის დამფუძნებელი კრება გარეკეს, თბილისში ამიერ-კავკასიის სეიმი დაარსდა და ამ სეიმმა 22 აპრილს 1918 წელს ამ ქვეყნის სრული დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, რაც უცხო ქვეყნებსაც ამცნო. ამასთანავე ამიერ-კავ-

კასიის სხვა და სხვა ნაწილები პოლიტიკურ ერთეულების შექმნას შეუდგნენ. საქართველოს ეროვნული საბჭო შეიკრიბა (გიორგობისთვის 1917 წელს) და დააარსა ეროვნული საბჭო, რომელსაც საქართველოს ეროვნულ საქმეების ხელმძღვანელობა დაევალა. საქართველოს ეროვნული საბჭო ამიერ-კავკასიის სეიმს და მთავრობას მჭიდროდ ეკავშირებოდა. ამიერ-კავკასიის სეიმის ქართული სექცია საქართველოს ეროვნულ საბჭოს სრულუფლებიანი წევრი იყო.

IV.

ამიერ-კავკასიის დამოუკიდებლობის აქტის ფორმალური გამოცხადების დროს (22 აპრილს 1918 წელს) ნაგულისხმები იყო არსებობა საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოსი, რომელიც ამიერ-კავკასიის დანარჩენ ხალხებთან კონფედერატიულ კავშირში შედიოდა. ამ კავშირის უმთავრეს დებულებებს უკვე იმუშავებდნენ. ამ დროს შექმნილმა პირობებმა საქართველოს და ამიერ-კავკასიის დანარჩენ ხალხებისათვის ცხადჰყვეს, რომ საჭირო იყო შეცვლა მიღებულ პოლიტიკურ გეზისა და ამიერ-კავკასიის შემადგენელ ელემენტებისაგან შემზადება ისეთი ორგანიზაციისა, რომელიც მომავალში ამიერ-კავკასიას და შეიძლება მთელ კავკასიასაც კონფედერაციად გარდაჰქმნიდა. ოსმალეთის ჯარმა, წინააღმდეგ თვით ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულობისა, ბათუმისა, ყარსისა და არდაღანის პროვინციები, რუსეთის სომხეთი და აზერბეიჯანი დაიპყრო. ამ მოვლენამ ამიერ-კავკასიის სეიმი იძულებულ ჰყო ამიერ-კავკასიის სეიმის დაშლა ერთხმად დაედგინა. ამ გარეგან ძალთა და ზემოდმოყვანილ პირობათა გავლენით საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ საქართველოს სრული დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. ეს აქტი 1918 წელს 26 მაისს მოხდა.

V.

ამ მომენტში, ისევე როგორც უკვე 22 აპრილის დეკლარაციის დროს, საქართველოში და საერთოდ ამიერ-კავკასიაში აღარ არსებობდა არც ერთი ისეთი მთავრობა, დანესებულება ან ორგანიზაცია, რომელსაც რუსეთთან, ანუ დიდი რუსეთის ბოლშევიკურ რესპუბლიკასთან, რომლის შეიარაღებული ძალებიც ამიერ-კავ-

კასიიდან საესეებით გაყვანილ იქმნენ, რაიმე დამოკიდებულება
 ჰქონოდეს.

ზემოდხსენებულიდან ორი უმთავრესი დასკვნა გამომდინარე-
 ობს: ერთი – უკვე კარგა ხანმა გავლო მას შემდეგ, რაც რუსეთის
 სახელმწიფო ამიერ-კავკასიას სრულიად მოშორდა; ამიერ-კავკასია
 რუსეთის ნაწილს აღარ შეადგენდა და მასთან არაფრით აღარ იყო
 დაკავშირებული. მეორე – ამიერ-კავკასია res nullius-ს არაფრით
 არ ემსგავსებოდა, პირიქით, ამის სრულიად საწინააღმდეგო მოვ-
 ლენა მოხდა: რუსეთის ყოფილმა პროვინციამ – ამიერ-კავკასიამ
 დამოუკიდებელი სახელმწიფო შექმნა და შემდეგში ამ ქვეყნის
 ერთმა ნაწილმა – საქართველომ თავის სახელმწიფოს დამოუკიდე-
 ბლობა გამოაცხადა. საქართველოს მაგალითს რუსეთის სასომ-
 ხეთი და აზერბეიჯანი მიჰყვენენ, რაც საზოგადოებრივ აზრის და
 ამიერ-კავკასიის პარლამენტის მიერ მიღებულ ფედერალისტურ
 კონცეფციას ეთანხმებოდა.

VI.

ამრიგად საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების დროს
 საქართველოში რუსეთის სახელმწიფო აღარ იყო და ამიტომ ეს
 დეკლარაცია რუსეთის წინააღმდეგ არ მომხდარა. საქართველოში
 მისი დამოუკიდებლობის დეკლარაციამდე უკვე განმტკიცებული
 სახელმწიფო რეჟიმი არსებობდა და ეს რუსეთის სახელმწიფო არ
 იყო. რუსეთის დამფუძნებელ კრებისათვის შემუშავებულ საარჩევ-
 ნო კანონის მიხედვით ამორჩეულმა საქართველოს ეროვნულ ცხოვ-
 რების ორგანომ – საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ, გარდაიქმნა
 რა იგი საქართველოს წარმომადგენელთა კრებულად, საქართვე-
 ლოს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა და საქართველოს რესპუბ-
 ლიკის მთავრობა შექმნა. დამყარებული ასეთს მტკიცე საფუძ-
 ველზედ საქართველოს მთავრობა ცნობილ უნდა იქმნას, როგორც
 ეროვნული მთავრობა, რომლის ავტორიტეტი და უფლება ყოველ
 ეჭვს გარეშეა, ისევე როგორც საქართველოს ეროვნული საბჭო
 უნაკლო და ნამდვილი წარმომადგენლობა არის.

VII.

რეზიუმე ზემოდმოყვანილისა შემდეგია: შეერთებული რუსეთთან საქართველოს მეფეთა მიერ საერთაშორისო ხელშეკრულებათა დადებით საქართველო, რომელიც არასოდეს არ ყოფილა რუსეთის იარაღის ძალით დაპყრობილი, განაგრძობდა თვით რუსეთის ერთ საუკუნის ბატონობის დროსაც კი ეროვნულ ცოცხალ ორგანიზმის არსებობას და მხოლოდ ხელსაყრელ დროს ელოდა, რათა აღედგინა თავისი გარდაუსვლელი ეროვნული უფლებანი და საკუთარი პოლიტიკური და ეროვნული მისწრაფებანი განეხორციელებინა.

დიდი ომის განმავლობაში ბრესტ-ლიტოვსკის ზავამდის, რუსეთის ერთგულ საქართველოს აღარ შეეძლო უმოქმედოდ დარჩენილიყო იმ დროს, როდესაც რუსეთის მთავრობამ თავისი მოქმედებით მტერს საზღვრები გაუღო და ხელშეკრულებით საქართველოს პროვინციები დაუთმო. მას შემდეგ, რაც ამიერ-კავკასიიდან რუსეთის სახელმწიფო სრულიად გაჰქრა და საქართველომ დაინახა, რომ საკუთარ ძალების ამარა არის მიტოვებული, ჯერ ამიერ-კავკასიის დამოუკიდებელ სახელმწიფოს განმტკიცებაში მიიღო მონაწილეობა და შემდეგ გარემოებათა ძალით რუსეთთან (რომლის მთავრობამაც გარდა ყველა ამ მოსაზრებისა ოფიციალურ დეკრეტებით მიიღო პრინციპები – რომელთა მიხედვით ყოველ ერს აქვს სრული უფლება ამოირჩიოს ისეთი პოლიტიკური რეჟიმი, როგორც მას სურს და თვით რუსეთსაც კი გამოეყოს თუ ამას მოისურვებს) ყოველ ხელშეკრულებათაგან სრულიად განთავისუფლებული საკუთარ სახელმწიფოს შექმნას შეუდგა.

ამრიგად ქართველ ერს, აღიდგინა რა რუსეთის ბატონობის მიერ დარღვეული უფლებანი, სურს თავისუფლად შექმნას თავისი სახელმწიფო და მოაწყოს თავისი საერთაშორისო დამოკიდებულება, რათა შესძლოს როგორც მის, აგრეთვე კავკასიის საკეთილდღეოთ ხანგრძლივად და უზრუნველყოფით ისარგებლოს თავის აღდგენილი უფლებებით.

Independence of Georgia

At its first sitting on 12 March 1919, the Constituent Assembly of Georgia, elected by citizens of both sexes according to the direct, equal, universal, secret and propotional electoral system, recognises before the nation and history that it fully adopts and approves the following Act of Independence of Georgia that was proclaimed in Tfilisi by the National Council of Georgia on 26 May 1918, at 5:10 pm:

Act of Independence of Georgia

For many centuries Georgia had existed as an independent and free state.

At the end of the 18th century, imperilled by her enemies from all sides, Georgia voluntarily allied herself with Russia, on condition that the latter protected her from the enemies without.

In the course of the Great Russian Revolution, internal conditions arose in Russia that resulted in the full disorganisation of the entire military front and the abandonment of Transcaucasia by the Russian Army.

Thus, left to her own devices, Georgia and, together with her, all Transcaucasia took into their hands the direction of their affairs, and created the necessary bodies for this purpose as well. But under pressure from external forces the links which tied the Transcaucasian nations were broken and the political unity of Transcaucasia was thus dissolved.

The present state of the Georgian nation makes it imperative that Georgia create a statehood organisation of her own, so that she may avoid conquest from an external force, and lay a firm foundation for independent development. Accordingly, the National Council of Georgia, elected by the National Assembly of Georgia on 22 November 1917, declares:

- 1) Henceforth, the Georgian people shall enjoy sovereign rights, and Georgia shall be a full-fledged independent state.
- 2) Independent Georgia's political form shall be a democratic republic.
- 3) In international wars, Georgia shall always be a neutral state.
- 4) The Democratic Republic of Georgia intends to establish good-neighbourly relations with all parties to international relations, especially with bordering states and nations.
- 5) The Democratic Republic of Georgia shall ensure within her borders the civil and political rights of all of her citizens equally, regardless of their nationality, religion, social status and sex.
- 6) The Democratic Republic of Georgia shall offer a wide field for

development to all nationalities that inhabit her territory.

7) Until the Constituent Assembly meets, the National Council, with the addition of representatives of minorities, and the Provisional Government responsible to the National Council, shall head the administration and governance of all Georgia.

Annex I.

Act of Independence of Georgia

For many centuries Georgia had existed as a free and independent state.

At the end of the 18th century, ringed and extremely imperilled by its enemies from all sides, Georgia allied itself with Russia, on condition that the latter protected it from the enemies without.

In the course of the development of the Great Russian Revolution, the condition arose that resulted in the disorganisation of the entire military front and the abandonment of Transcaucasia by the Russian Army.

Left to its own devices, Georgia and, together with it, all Transcaucasia took their destiny into their own hands and created the necessary bodies; but the influence of external forces broke the links which tied the Transcaucasian nations and dissolved their political unity.

The present state of the Georgian nation necessitates that Georgia create a state of its own to save itself from enslavement by enemy forces and to lay a strong foundation for free development.

Having regard to the above listed circumstances, the National Council of Georgia, elected by the National Assembly of Georgia on 22 Giorgobistve [Month of Saint George, November] 1917, publicly declares today:

- 1 – From this day on, the Georgian nation is a nation enjoying sovereign rights, and Georgia is a full-fledged independent state.
- 2 – Independent Georgia's form of political order is a democratic republic.
- 3 – In international conflicts Georgia will remain neutral.
- 4 – The Democratic Republic of Georgia will seek to establish friendly relations with all peoples, especially with neighbouring nations.
- 5 – The Democratic Republic of Georgia will ensure political and civil rights for all citizens on its territory, regardless of their nationality, religion, sex and social status.
- 6 – The Democratic Republic of Georgia will ensure a wide field for the free development of all nationalities residing in its territory.

7 – Until the convocation of the Constituent Assembly, the National Council, with the addition of representatives of minorities, and the Provisional Government responsible to the National Council, will be at the head of the administration of all Georgia.

Annex II.

Following the split of the great Bagratid Kingdom, various states and principalities that were part of Georgia unchangeably protected the integrity of religion and common civilisation, as well as their common political aspiration towards Europe. After many thoughts, attempts and hesitation, the parts of Georgia entered into a series of political treaties with Russia, including the foremost and most important treaty of 1783, by virtue of which Eastern Georgia was a protectorate of the Russian Empire. The aim of the other treaties was the same – the autonomy of Georgia in internal affairs and Russia's protectorate in foreign relations; however, this regime, supported with the public promises of the Emperors of Russia, lasted for a short time only. The unilateral acts adopted by the Russian Empire from 1801 to 1861, annexing Georgia to Russia, abolished the autonomy of the parts of Georgia, which was based on an international treaty, without the political treaties between the countries of Russia and Georgia having been formally abrogated. From the day of the annexation of Georgia, the Georgian patriots' dream was to live in a free and independent Georgia. The numerous manifestations of this tendency in the 19th century leave no doubts about Georgia's aspirations to independence. At the outset of the 20th century, the Georgians formed a committee in Paris, whose body "Sakartvelo" [Georgia] served the idea of an emancipated and independent Georgia. The period of the Constitution of Russia of 1905-1906 made it somewhat easier to act, and demands for the autonomy of Georgia could be heard everywhere – public assemblies, city self-governments, organisations of Tavadis and Aznauris [princes and nobles] and other places, as well as from the tribune of the State Duma. In 1907, the Georgian nation petitioned the Hague Peace Conference for the restoration of the legal rights of Georgia. The Georgian nation was undoubtedly demanding the restoration of a whole and indivisible Georgia; even the public law of Russia, which conferred the title of Ruler of Georgia on the Emperor of Russia, and Georgia's coat of arms, envisaged the existence of one whole Georgia.

II.

The 1917 Revolution changed the political life of Georgia as well as the whole Russia. It was everyone's wish throughout Georgia to have their violated but inalienable rights restored. As early as March 1917, the assembly of the clergy and believers restored the autocephaly of the Church of Georgia that was annexed by force to the Russian Synodal Church from 1811, and the Iberian Church began to use its legal prerogatives that ceased during Russian rule. Today, the Georgian Autocephalous Church obeys the Catholicos-Patriarch of All Georgians elected by the people only. Thus, the political rights of Georgia that were forfeited under Russia's autocracy returned to life. In March 1917, the establishment of a Special Transcaucasian Committee that was authorised to govern was already a practical step towards restoring Georgia's autonomy – Georgia was ruled not by Petrograd but by its capital, Tbilisi, through the above mentioned Special Committee composed of political figures empowered by the people.

III.

The peoples of Transcaucasia did not support the Bolsheviks' Revolution in Giorgobistve [November] 1917, and their government became decentralised, practically independent, in the early period of the Revolution.

After the Constituent Assembly of Russia had been dissolved, the Transcaucasian Sejm was established in Tbilisi. The Sejm declared the full independence of this country on 22 April 1918, which was notified to foreign countries too.

At the same time, the various parts of Transcaucasia began to form political units. The National Council of Georgia assembled in Giorgobistve [November] of 1917 and established a National Council that was assigned to be in charge of the national affairs of Georgia.

The National Council of Georgia worked in close cooperation with the Transcaucasian Sejm and the Government.

The Georgian section of the Transcaucasian Sejm was a full-fledged member of the National Council of Georgia.

IV.

The official proclamation of the Act of Transcaucasian Independence (on 22 April 1918) implied the existence of Georgia as an independent state that was part of a Confederative Union together with other peoples of Transcaucasia. The development of the regulations of this Union was already in progress. The circumstance created at that time revealed to Georgia and the other peoples of Transcaucasia the need to change the adopted political policy and form an organisation from the constituent elements of Transcaucasia that could in the future transform Transcaucasia and perhaps the entire Caucasus into a confederation. The Ottoman Army, in violation of the Treaty of Brest-Litovsk, conquered the Batum, Kars and Ardahan Provinces, and Russia's Armenia and Azerbaijan. Because of this, the Transcaucasian Sejm was bound to unanimously decide to dissolve itself. Influenced by these external forces and the above mentioned circumstances, the National Council of Georgia declared the full independence of Georgia. This act was made on 26 May 1918.

V.

At present, at the time of the declaration on 22 April, there was no government, institution or organisation in Georgia and Transcaucasia in general, which were in any case dependent on Russia, or the great Bolshevik Republic of Russia, whose armed forces had been completely withdrawn from Transcaucasia.

Two main conclusions are drawn based on the above said:

First, a long time has already passed since the state of Russia left Transcaucasia; Transcaucasia was no longer part of Russia and there was nothing connecting Transcaucasia with Russia. Second, Transcaucasia was nothing like *res nullius*; an event, totally contrary to this, occurred: the former province of Russia, Transcaucasia, created an independent state and then one part of this country, Georgia, declared its independence. Georgia's example was followed by Russia's Armenia and Azerbaijan, which was in accordance with the federalist concept adopted by the Transcaucasian Parliament on the basis of public opinion.

VI.

Thus, when the independence of Georgia was declared, the state of Russia was not present in Georgia and, therefore, this declaration was not made against Russia. Before the independence of Georgia was declared, an established state regime had already existed, but that was not the state of Russia. The National Council of Georgia, a body in charge of the national affairs of Georgia that was elected according to the election law drafted for the Constituent Assembly of Russia, having been reorganised into an Assembly of Representatives of Georgia, declared the independence of Georgia and formed a government of the Republic of Georgia. On such firm basis, the Government of Georgia must be recognised as a national government whose authority and power are beyond all doubts, just as the National Council of Georgia is correct and valid representation.

VII.

The summary of the above is as follows: Annexed to Russia upon the entry of the Kings of Georgia into international treaties, Georgia, which had never been conquered by Russia by force of arms, continued to exist as a national living organism even during Russia's century-old rule and only waited for a favourable time to have its inalienable national rights restored and to fulfil its political and national aspirations.

During the Great War, prior to the Brest-Litovsk Peace Treaty, Georgia, which was loyal to Russia, could no longer remain inactive, when the Government of Russia, by its action, opened its borders to the enemy and ceded the provinces of Georgia by entering into a treaty. After the state of Russia completely vanished from Transcaucasia and Georgia realised that it was left to its own devices, Georgia first took part in the strengthening of the Transcaucasian independent state and then, by force of circumstances and being free of all treaties with Russia (whose government, in addition to all the above considerations, adopted principles under a separate decree, based on which every nation had every right to choose the political regime they wished, or even withdraw from Russia if they wished to), began to form a state of its own.

Thus, the Georgian nation, having restored the rights violated by Russian rule, wishes to freely create a state of its own and to establish international relations on its own in order to be able to continuously and securely enjoy the restored rights for the benefit of itself and the Caucasus.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი

(საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს 1991 წლის 9 აპრილის საგანგებო სხდომა – საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს უწყებები, 1991 წ., №4, მუხ. 291)

საქართველოს სახელმწიფოებრიობა, რომელიც საუკუნეთა სიღრმეში იღებს სათავეს, ქართველმა ერმა მე-19 საუკუნეში დაკარგა რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს ანექსიისა და სახელმწიფოებრიობის გაუქმების შედეგად. ქართველი ხალხი არასოდეს შეპყვებია თავისუფლების დაკარგვას. 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებლობის აქტის გამოცხადებით აღდგა საქართველოს გაუქმებული სახელმწიფოებრიობა. შეიქმნა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა მრავალპარტიულობის საფუძველზე არჩეული ხელისუფლების წარმომადგენლობითი ორგანოებითა და კონსტიტუციით.

1921 წლის თებერვალ-მარტში საბჭოთა რუსეთმა უხეშად დაარღვია საქართველო-რუსეთის 1920 წლის 7 მაისის სამშვიდობო ხელშეკრულება და შეიარაღებული აგრესიის გზით მოახდინა თავის მიერვე ცნობილი საქართველოს სახელმწიფოს ოკუპაცია, რასაც შემდგომში მოჰყვა მისი ფაქტობრივი ანექსია.

საქართველო საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში ნებაყოფლობით არ შესულა, ხოლო მისი სახელმწიფოებრიობა დღესაც არსებობს, დამოუკიდებლობის აქტი და კონსტიტუცია დღესაც იურიდიული ძალის მქონეა, ვინაიდან დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას კაპიტულაციაზე ხელი არ მოუწერია და განაგრძობდა მოღვაწეობას ემიგრაციაში.

საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში საქართველოს იძულებითი ყოფნის მთელი პერიოდი აღინიშნა სისხლიანი ტერორითა და რეპრესიებით, რისი უკანასკნელი გამოვლინებაც იყო 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედია. ფარული ომი საქართველოს წინააღმდეგ დღესაც გრძელდება. მისი მიზანია დააბრკოლოს საქართველოს სწრაფვა თავისუფლებისა და დემოკრატიისაკენ.

1990 წლის 28 ოქტომბერს მრავალპარტიული, დემოკრატიული გზით არჩეული საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო, ეყრდნობა რა 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმით გამოხატულ საქართველოს მოსახლეობის ერთსულოვან ნებას, **აღდგენს და საქ-**

ვეყნოდ აცხადებს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას საქართველოს დამოუკიდებლობის 1918 წლის 26 მაისის აქტის საფუძველზე.

საქართველოს სუვერენული რესპუბლიკის ტერიტორია ერთიანია და განუყოფელი. მის ტერიტორიაზე უზენაესია მხოლოდ საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუცია და ხელისუფლება. ყოველი მოქმედება, მიმართული საქართველოს რესპუბლიკის ხელისუფლების უზენაესობის შეზღუდვის ან ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევისაკენ, ჩაითვლება სუვერენული სახელმწიფოს საშინაო საქმეებში ჩარევად და აგრესიად, საერთაშორისო სამართლის ნორმების უხეშ დარღვევად.

საერთაშორისო სამართლის პრიმატი საქართველოს რესპუბლიკის კანონების მიმართ და მისი ნორმების პირდაპირი მოქმედება საქართველოს ტერიტორიაზე ცხადდება საქართველოს რესპუბლიკის ერთ-ერთ ძირითად კონსტიტუციურ პრინციპად.

საქართველოს რესპუბლიკა, ისწრაფვის რა დაიკავოს ღირსეული ადგილი მსოფლიოს სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში, აღიარებს და თანაბრად უზრუნველყოფს საერთაშორისო სამართლით გათვალისწინებულ ადამიანის, ეროვნული, ეთნიკური, რელიგიური და ენობრივი ჯგუფების ყველა ძირითად უფლებასა და თავისუფლებას, როგორც ამას მოითხოვს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, საერთაშორისო პაქტები და კონვენციები.

საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო აცხადებს, რომ მტკიცედ დაიცავს სხვა სახელმწიფოებთან პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული თანამშრომლობის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებს.

საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა სრულად შეესაბამება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდებას, ჰელსინკისა და ვენის აქტებს, რომლებიც აღიარებენ და განამტკიცებენ ყველა ხალხის უფლებას დამოუკიდებლად განაგოს თავისი ქვეყნის პოლიტიკური ბედი.

საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო იმედოვნებს, რომ სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობა არ დარჩება გულგრილი ქართველი ხალხის კანონიერი და სამართლიანი ნაბიჯისადმი და აღიარებს საქართველოს აღორძინებულ სახელმწი-

ფოებრივ დამოუკიდებლობას, რაც საქართველოს რესპუბლიკის
უშიშროების ერთ-ერთი ყველაზე მტკიცე გარანტია იქნება.

*ხელმოწერილია საქართველოს რესპუბლიკის
უზენაესი საბჭოს და მთავრობის წევრების მიერ*

თბილისი,
1991 წლის 9 აპრილი
12 საათი და 30 წუთი

Act of Restoration of State Independence of Georgia

(The emergency session of 9 April 1991 of the Supreme Council of the Republic of Georgia – Gazette of the Supreme Council of the Republic of Georgia, 1991, No 4, Art. 291)

The statehood of Georgia that dates back to ancient times was lost by the Georgian nation in the 19th century following the annexation of Georgia by the Russian Empire, which suppressed Georgian statehood. The Georgian people have never accepted the loss of freedom. The suppressed statehood was restored on 26 May 1918 by the proclamation of the Act of Independence. The Democratic Republic of Georgia was established, with the bodies necessary to represent state authority, elected on a multi-party basis and with the Constitution.

In February-March 1921, Soviet Russia violated the peace agreement of 7 May 1920 between Georgia and Russia, and in an act of aggression, occupied the state of Georgia, previously recognised by Russia. This was subsequently followed by the *de facto* annexation of Georgia.

Georgia did not join the Soviet Union voluntarily, and its independent statehood has persisted to this day, and the Act of Independence and the Constitution still have legal force, because the Government of the Democratic Republic never signed an agreement relinquishing its independence, and continued to work in exile.

The entire period during which Georgia was forced to be a member of the Soviet Union was marked by bloody terror and repressions, the most recent manifestation of which was the tragedy of 9 April 1989. The covert war against Georgia is still ongoing, its aim to hold back Georgia's aspirations for freedom and democracy.

The Supreme Council of the Republic of Georgia, elected on the basis of a multi-party system and democratic principles on 28 October 1990, drawing on the unanimous will of the population of Georgia, as expressed in the referendum of 31 March 1991, **hereby establishes and proclaims the restoration of the independent state of Georgia based on the Act of Independence of Georgia of 26 May 1918.**

The territory of the sovereign Republic of Georgia is indivisible and inalienable. Only the Constitution and the state authorities of the Republic of Georgia shall be supreme in its territory. Every action aimed at the

limitation of the supremacy of the state authorities of the Republic of Georgia or the violation of its territorial integrity shall be regarded as interference in the domestic affairs of a sovereign state, aggression and a violation of the norms of international law.

The primacy of international law over the laws of the Republic of Georgia and the direct effect of its norms in the territory of Georgia has been declared as one of the basic constitutional principles of the Republic of Georgia.

The Republic of Georgia, striving for a dignified position in the world community of nations, recognises and ensures equally all the fundamental rights and freedoms of individuals, including national, ethnic, religious and linguistic groups, envisaged by international law, as required by the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights, and international pacts and conventions.

The Supreme Council of the Republic of Georgia declares that it will strictly adhere to universally recognised principles of political, economic and cultural cooperation with other states.

The restoration of state independence of the Republic of Georgia fully complies with the Charter of the United Nations, the Helsinki and Vienna Acts, which recognise and enshrine therein the right of every nation to decide on the political fate of its own country.

The Supreme Council of the Republic of Georgia expresses the hope that the international community of nations will not remain indifferent to the legitimate and fair act of the Georgian people and will recognise the restored state independence of Georgia, which will serve as one of the most reliable guarantees for the security of the Republic of Georgia.

*Signed by members of the Supreme Council and members of the
Government of the Republic of Georgia*

**Tbilisi, 9 April 1991
12.30 pm**

საქართველოს

კონსტიტუცია

მიღებული საქართველოს დამუშავებული კრების მიერ 1921 წლის
თებერვლის 21.

თბილისი
საბჭოთა ს. ი. სტრუქტურა
1921 წ.

საქართველოს კონსტიტუცია

მიღებული საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის
თებერვალის 21.

თავი პირველი. ზოგადი დებულებანი

მუხლი 1.

საქართველო არის თავისუფალი, დამოუკიდებელი და განუყოფელი სახელმწიფო.

მუდმივი და უცვლელი ფორმა პოლიტიკური წყობილებისა არის დემოკრატიული რესპუბლიკა.

მუხლი 2.

საქართველოს დედა ქალაქი არის ტფილისი.

მუხლი 3.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი ენა არის ქართული ენა.

მუხლი 4.

საქართველოს რესპუბლიკის დროშა არის – შვინდის ფერი ალამი შავი და თეთრი ზოლითა.

საქართველოს რესპუბლიკის ლერბი არის თეთრი გიორგი შვიდი მნათობით.

მუხლი 5.

ყოველ კანონსა და სავალდებულო დადგენილებას მხოლოდ მაშინ აქვს ძალა, უკეთუ გამოცხადებულია სათანადო წესით.

მუხლი 6.

სახელმწიფო ტერიტორიის გაცემა, დანაწილება და გაყიდვა შეუ-

ძლებელია.

სახელმწიფო ტერიტორიის გაფართოება ან სადავო საზღვრების შესწორება შეიძლება მხოლოდ კანონმდებლობითის წესით.

მუხლი 7.

ადმინისტრაციული დაყოფა და თვითმართველ ერთეულთა საზღვრების დანესება და შეცვლა სწარმოებს მხოლოდ კანონმდებლობითის წესით.

მუხლი 8.

კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. არ შეიძლება გამოქვეყნებულ იქნეს კანონი, დეკრეტი, ბრძანება ან განკარგულება, რომელიც კონსტიტუციის დებულებათა და მათი დედა აზრის წინააღმდეგია.

კონსტიტუციის შესრულება და მისი პრინციპების განხორციელება კანონმდებლობასა და მართვა-გამგეობაში სახელმწიფოს ყოველი ხელისუფლების მოვალეობას შეადგენს.

მუხლი 9.

კონსტიტუციის მიღებამდე გამოცემული და გამოქვეყნებული კანონი და დეკრეტი ძალაში რჩება, უკეთუ კონსტიტუციასა და მის პრინციპებს არ ეწინააღმდეგება.

მუხლი 10.

ეს კონსტიტუცია ძალაშია მუდმივ და შეუწყვეტლივ, იმ შემთხვევის გარდა, რომელიც ამავე კონსტიტუციას აქვს გათვალისწინებული.

მუხლი 11.

დამტკიცებისა და მიღების შემდეგ კონსტიტუციას აქვეყნებს დამფუძნებელი კრება თავის წევრთა ხელმოწერით.

თავი მეორე. მოქალაქეობა

მუხლი 12.

საქართველოს მოქალაქეობა მოიპოვება წარმოშობით, ქორწინებით და ნატურალიზაციით.

მუხლი 13.

საქართველოს მოქალაქეს არ შეუძლია იყოს იმავე დროს სხვა სახელმწიფოს მოქალაქედ.

მუხლი 14.

საქართველოს მოქალაქეს შეუძლია უარი განაცხადოს საქართველოს მოქალაქეობაზე მხოლოდ თავის სახელმწიფოებრივ მოვალეობის შესრულების შემდეგ.

მუხლი 15.

მოქალაქეობის მოპოვებისა და დაკარგვის პირობებს დანვრილებით კანონი განსაზღვრავს.

თავი მესამე. მოქალაქის უფლებანი

მუხლი 16.

მოქალაქენი კანონის წინაშე ყველანი თანასწორნი არიან.

მუხლი 17.

წოდებრივი განსხვავება არ არსებობს.

მუხლი 18.

ხარისხის მინიჭება გარდა აკადემიურისა აკრძალულია.
ორდენი გაუქმებულია.

საომარ მოქმედების დროს თავის გამოჩენისათვის შეიძლება მიეცეს წარჩინების ნიშანი.

მუხლი 19.

სიკვდილით დასჯა გაუქმებულია.

მუხლი 20.

არ შეიძლება დასჯილ იქნეს ვინმე სხვაფრივ, თუ არ სასამართლოს წესით; გამონაკლისია კანონით განსაზღვრული დისციპლინარული წესი.

მუხლი 21.

ყოველი მოქალაქე გასამართლებულ უნდა იქნეს საერთო წესით.

მუხლი 22.

პიროვნება ხელშეუხებელია; არ შეიძლება შეპყრობილ ან სხვაფრივ თავისუფლებას მოკლებულ და პირადად გაჩხრეკილ იქნეს ვინმე, თუ არ სასამართლოს ან საგამომძიებლო ორგანოს დასაბუთებული ბრძანების ძალით.

მუხლი 23.

ადმინისტრაციას შეუძლია თვისი უფლებით შეიპყროს ვინმე შემდეგ შემთხვევაში:

- ა) როცა ბოროტმოქმედს ზედ დანაშაულის ადგილას მიასწრებს;
- ბ) როცა დანაშაულის ადგილას დაზარალებული, ან დამსწრე ვინმე ბოროტმოქმედს ხელს დაადებს;
- გ) როცა მას, ვიზედაც ეჭვია მიტანილი, რაიმე გასამტყუნებელი ნივთი აღმოაჩნდება, ან როცა მის ტანზე, ან მის ბინაზე დანაშაულის აშკარა ნიშანი და კვალი აღმოჩნდება.

მუხლი 24.

დამნაშავის დაკავება შეუძლია კერძო პირსაც, თუ დანაშაულის ადგილას მიასწრებს და ამასთანავე ადმინისტრაციის მისვლამდის მისი მიმალვა მოსალოდნელია.

მუხლი 25.

როგორც სასამართლოს ორგანოთა, ისე ადმინისტრაციის ბრძანებით შეპყრობილი, 24 საათის განმავლობაში უახლოეს სასამართლოში უნდა იქნეს წარდგენილი; თუ სასამართლო ისეა დაშორებული, რომ 24 საათში დამნაშავის წარდგენა შეუძლებელია, ეს ვადა განგრძობილ უნდა იქნეს ადგილობრივ გარემოების მიხედვით, მხოლოდ არა უმეტეს 48 საათისა.

მუხლი 26.

სასამართლო ვალდებულია წარდგენილ პირს დაუყოვნებლივ, ყოველ შემთხვევაში არა უგვიანეს 24 საათისა, დაჰკითხოს; ხოლო შემდეგ წერილობითი ბრძანება გასცეს ან მისი შეპყრობის განგრძობისა, ან დაუყოვნებლივ განთავისუფლებისათვის.

მუხლი 27.

სასამართლოს სათანადო ორგანოები ვალდებული არიან, უკეთურაიმე გზითა და საშვალეებით ემცნოთ, რომ ვინმე ზემოაღნიშნულ წესთა დარღვევითაა შეპყრობილი, დაუყოვნებლივ გამოიძიონ საქმე და წერილობითი ბრძანება გასცენ ან მისი განთავისუფლებისა ან შეპყრობის განგრძობისა.

მუხლი 28.

ყოველი მოქალაქის ბინა შეუვალია: მხოლოდ სასამართლოს დადგენილებით შეიძლება მისი გაჩხრეკა კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში.

მუხლი 29.

კერძო მინერ-მოწერა ხელშეუხებელია; მისი ამოხმა და გადასინჯვა შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს დადგენილებით.

მუხლი 30.

ყოველი მოქალაქე მიმოსვლასა და ბინადრობის არჩევაში სრულიად თავისუფალია; ამ უფლების შეზღუდვა მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიძლება.

მუხლი 31.

ყოველი მოქალაქე სინდისის სრული თავისუფლებით სარგებლობს.

მოქალაქის დევნა და მის პოლიტიკურ თუ სამოქალაქო უფლებათა შეზღუდვა სარწმუნოების ან რწმენის გამო არ შეიძლება. ყველას შეუძლია აღიაროს ის სარწმუნოება, რომელიც სურს, ან სარწმუნოება გამოიცვალოს, ან და არც ერთ კულტს არ ეკუთვნოდეს.

სარწმუნოებისა და რწმენის მომიჯნავეებით მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური მოვალეობის ასრულებაზე უარის თქმა არავის შეუძლია, გარდა იმ შემთხვევისა, რომელიც ცალკე კანონით იქნება განსაზღვრული.

სარწმუნოებრივი ხასიათის აქტებს არავითარი გავლენა არა აქვს მოქალაქეობრივ უფლებასა და მდგომარეობაზე.

მუხლი 32.

ყოველ მოქალაქეს უფლება აქვს სიტყვით, ბეჭდვით ან სხვა რამ ლონისძიებით თავისი აზრები გამოსთქვას და გაავრცელოს მთავრობის წინასწარ ნებადაურთველად. ყოველი დანაშაულისათვის, რომელსაც იგი ასეთ შემთხვევაში ჩაიდენს, პასუხს აგებს მხოლოდ სასამართლოს წინაშე.

მუხლი 33.

საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეთ უფლება აქვთ მთავრობის ნებადაურთველად შეიკრიბნენ საჯაროდ და უიარალოთ, როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ.

მუხლი 34.

თუ კრებამ დანაშაულის ხასიათი მიიღო, ადმინისტრაციას შეუძლია დახუროს იგი.

მუხლი 35.

საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეებს უფლება აქვთ მთავრობის წინასწარ ნებადაურთველად დააარსონ საპროფესიო და სხვა ყოველგვარი კავშირი, თუ მისი მიზანი კანონით არ არის აკრძალული; კავშირის გაუქმება მხოლოდ სასამართლოს

დადგენილებით შეიძლება.

მუხლი 36.

გონებრივი, სავაჭრო და სამეურნეო-სამრეწველო პროფესიის თავისუფალი განვითარება უზრუნველყოფილია რესპუბლიკის კანონებით.

მუხლი 37.

პირადი და კოლექტიური პეტიციის უფლება უზრუნველყოფილია.

მუხლი 38.

მუშათა გაფიცვა თავისუფალია.

მუხლი 39.

ორივე სქესის მოქალაქე თანასწორია, როგორც პოლიტიკურ, ისე სამოქალაქო, ეკონომიურ და საოჯახო უფლებით.

მუხლი 40.

ქორწინება ემყარება უფლებრივ თანასწორობასა და ნებაყოფლობას; ქორწინების ფორმასა და წესებს კანონი განსაზღვრავს.

ქორწინების გარეშე და ქორწინებაში შობილი უფლებითა და მოვალეობით თანასწორნი არიან, დედას უფლება აქვს იძიოს და დაამტკიცოს, ვინ არის მამა მის მიერ ქორწინების გარეშე შობილისა; აგრეთვე ქორწინების გარეშე შობილს უფლება აქვს იძიოს თავისი მამა.

მუხლი 41.

პოლიტიკური დევნილი, რესპუბლიკის ტერიტორიაზე შემოხიზნული, სხვა სახელმწიფოს არ გადაეცემა.

მუხლი 42.

მოქალაქის უფლებათა დარღვევისათვის, როგორც თანამდებობის, ისე კერძო პირი მიეცემა პასუხისგებაში, სისხლის სამართლის კანონების თანახმად.

მუხლი 43.

ამბოხებისა ან ომის დროს, პარლამენტს უფლება აქვს დროებით შეაჩეროს მთელს რესპუბლიკაში, ან რომელსამე მის ნაწილში იმ უფლებათა გარანტია, რომელიც აღნიშნულია შემდეგ მუხლებში: 19, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, და 38, ომის დროს – კი 21 მუხლში აღნიშნული გარანტიაც იმ პირობით, რომ სამხედრო სამართალში მიცემა შესაძლებელია მხოლოდ მომქმედი ჯარის მიერ დაკავებულ ტერიტორიაზე.

თუ პარლამენტი შეკრებილი არ არის, მთავრობას შეუძლია თავის პასუხისმგებლობით შეაჩეროს ზემოაღნიშნულ გარანტიათა მოქმედება, მხოლოდ დაუყოვნებლივ უნდა მოინვიოს პარლამენტი და თავის დადგენილება წარუდგინოს.

მუხლი 44.

დიდი ეპიდემიის დროს მთავრობას უფლება აქვს შეაჩეროს დროებით 22, 25, 26 და 30 მუხლებში აღნიშნულ უფლებათა გარანტია, რამდენადაც ამას ეპიდემიასთან ბრძოლა მოითხოვს.

მუხლი 45.

კონსტიტუციაში ჩამოთვლილი გარანტია და უფლება არ უარყოფს სხვა გარანტიასა და უფლებას, რომელიც იქ არ არის მოხსენებული, მაგრამ თავისთავად გამომდინარეობს კონსტიტუციის მიერ აღიარებული პრინციპებისაგან.

**თავი მეოთხე.
პარლამენტი**

მუხლი 46.

საქართველოს რესპუბლიკის წარმომადგენლობითი ორგანო არის „საქართველოს პარლამენტი“, რომელიც შესდგება საყოველთაო, თანასწორი, პირდაპირი, ფარული და პროპორციული წესისამებრ არჩეულ დეპუტატებისაგან. არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვს საქვის განურჩევლად ყოველ სრულუფლებიან მოქალაქეს, რომელსაც ოცი წელი შესრულებია.

პარლამენტი აირჩევა სამი წლის ვადით.

მუხლი 47.

პარლამენტის არჩევნების წესს განსაზღვრავს ცალკე კანონი.

მუხლი 48.

პარლამენტის წევრი პასუხისგებაში არ მიეცემა იმ აზრისა და შეხედულებისათვის, რომელსაც გამოსთქვამს თავის მოვალეობის ასრულების დროს.

პარლამენტის წევრის პიროვნება ხელშეუხებელია; არ შეიძლება შეპყრობილ ან სამართალში მიცემულ იქნეს იგი, ვიდრე პარლამენტის წევრად ითვლება, თუ თვით პარლამენტმა ამის ნება არ დართო. გამონაკლისია ისეთი შემთხვევა, როცა დანაშაულის ჩადენაზე მიასწრებენ.

ეს შემთხვევა დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს;

შეპყრობილი ან სამართალში მიცემული პარლამენტის წევრი განთავისუფლებულ უნდა იქნეს, თუ პარლამენტი ამას მოითხოვს.

მუხლი 49.

პარლამენტის წევრს უფლება აქვს ჩვენება არ მისცეს იმ ფაქტების გამო, რომელიც მას გაანდევს, როგორც დეპუტატს. ეს უფლება არ ეკარგება მაშინაც, როცა დეპუტატად აღარ ითვლება.

მუხლი 50.

პარლამენტის წევრებს მიეცემათ კანონით განსაზღვრული გასამრჯელო.

მუხლი 51.

პარლამენტის წევრობისა, მოხელეობისა და პროფესიის შეუთავსებლობის საკითხს განსაზღვრავს კანონი.

მუხლი 52.

ხელმწიფება ეკუთვნის მთელს ერს. პარლამენტი ამ კონსტიტუცი-

ის ფარგლებში ახორციელებს ერის ხელმწიფებას.

მუხლი 53.

პარლამენტი გამოსცემს კანონსა, დეკრეტსა და დადგენილებას; მათი გამოქვეყნების წესი ცალკე კანონით იქნება განსაზღვრული.

მუხლი 54.

პარლამენტის უფლებაა:

- ა) კანონმდებლობა;
- ბ) უმაღლესი გამგებლობა რესპუბლიკის ჯარისა და საზოგადოდ ყოველი შეიარაღებული ძალისა;
- გ) ომის გამოცხადება;
- დ) დამტკიცება საზავო, სავაჭრო და ამგვარ ხელშეკრულობისა უცხო სახელმწიფოებთან;
- ე) ამნისტია;
- ვ) ბიუჯეტის დამტკიცება;
- ზ) საშინაო და საგარეო სესხის აღება;
- წ) თანამდებობის პირთა არჩევა, კონსტიტუციით ან კანონით მისა და მიკუთვნებული, და
- თ) საერთო კონტროლი აღმასრულებელი ხელისუფლებისა.

მუხლი 55.

პარლამენტის სხდომა საჯაროა; მაგრამ პარლამენტს შეუძლია განსაკუთრებული დადგენილებით თავის სხდომა, ან ნაწილი სხდომისა ფარულად გამოაცხადოს.

მუხლი 56.

პარლამენტი თვითონ გაარჩევს თავის ნევრთა არჩევნების კანონიერებას და გადასწყვეტს ყოველსავე დავას ამ საგანზე.

მუხლი 57.

პარლამენტი ყოველ საკითხს სწყვეტს ხმის მარტივი უმრავლესობით, თუ რეგლამენტით ან კანონით სხვა წესი არ არის მიღებული.

მუხლი 58.

პარლამენტის გახსნა მხოლოდ მაშინ შეიძლება, თუ დეპუტატთა საერთო რიცხვის ნახევარზე მეტი გამოცხადდა.

მუხლი 59.

პარლამენტის წევრთ უფლება აქვთ მთავრობის მიმართ შეკითხვის შეტანისა და კითხვის მიცემისა. წესი შეკითხვის შეტანისა და კითხვის მიცემისა განისაზღვრება კანონით ან რეგლამენტით.

პარლამენტს უფლება აქვს დანიშნოს საგამომძიებლო (საანკეტო) კომისია.

მუხლი 60.

პარლამენტი თვითონ განსაზღვრავს რეგლამენტს და თავის მოქმედების წესს.

მუხლი 61.

პარლამენტი იკრიბება ყოველწლივ ნოემბრის პირველ კვირა დღეს. ახალი პარლამენტის არჩევნები ინიშნება შემოდგომაზე, ერთსა და იმავე დროს მთელს რესპუბლიკაში, იმ ვარაუდით, რომ ახლად არჩეული დეპუტატები დაესწრნენ პარლამენტის გახსნას.

მუხლი 62.

პარლამენტის მუშაობის დროებით შეწყვეტა შეიძლება მოხდეს მხოლოდ პარლამენტის გადაწყვეტილებით.

როცა პარლამენტის მუშაობა შეწყვეტილია, მისი მონვევის უფლება განსაკუთრებულ შემთხვევისათვის აქვს მთავრობას, ან პარლამენტის პრეზიდიუმს.

პარლამენტის შეკრება სავალდებულოა, თუ ამას დეპუტატთა ერთი მეოთხედი მოითხოვს.

მუხლი 63.

ინიციატივის უფლება ეკუთვნის:

- ა) პარლამენტის ყოველ წევრს, და
- ბ) 5, 000 ამომრჩეველს.

მუხლი 64.

თუ ოცდაათი ათასმა ამომრჩეველმა წერილობით მოითხოვა, პარლამენტი ვალდებულია ახლად მიღებული კანონი სარეფერენდუმით ხალხს წარუდგინოს.

რეფერენდუმის წესს განსაზღვრავს კანონი.

მუხლი 65.

პარლამენტი ყოველწლივ ირჩევს პრეზიდიუმს.

თავი მეხუთე.

აღმასრულებელი ხელისუფლება

მუხლი 66.

უმაღლესი მართველობის აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის რესპუბლიკის მთავრობას.

მუხლი 67.

მთავრობას უყავს თავმჯდომარე, რომელსაც ირჩევს პარლამენტი ერთი წლის ვადით. ერთი და იგივე პირი შეიძლება არჩეულ იქნეს ზედი ზედ მხოლოდ ორჯერ.

მუხლი 68.

მთავრობის დანარჩენ წევრებს – მინისტრებს იწვევს მთავრობის თავმჯდომარე რესპუბლიკის იმ მოქალაქეთაგან, რომელთაც პარლამენტის არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვთ.

მუხლი 69.

მთავრობის წევრს არ შეუძლია იმავე დროს რაიმე სხვა თანამდებობა ეჭიროს, ან რომელსამე პროფესიას მისდევდეს: შეუძლია იყოს მხოლოდ პარლამენტის წევრი და ადგილობრივი თვითმმართველობის ხმოსანი.

მუხლი 70.

მთავრობის თავმჯდომარეს ენიჭება რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლობა; იგი ნიშნავს ელჩებს სხვა სახელმწიფოებში და უცხოეთის ელჩები წარმოიგზავნებიან მასთან.

განსაკუთრებულ გარემოებაში, უკეთეს მთავრობის დადგენილების გამოტანა დაბრკოლებულია თავმჯდომარეს შეუძლია გამოიხეიოს რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა მოხსენდეს პარლამენტს.

თავმჯდომარე გამოსცემს ბრძანებასა და განკარგულებას კანონის აღსრულებისათვის, მაგრამ უფლება არა აქვს კანონის მოქმედება შეაჩეროს, ან მისი შესრულება დააბრკოლოს.

მთავრობის თავმჯდომარეს უფლება აქვს თავის განკარგულებით დანიშნოს რევიზია მართველობის ამა თუ იმ დარგისა, ადგილის ან მოვლენისა კანონში აღნიშნულ წესისამებრ.

თავმჯდომარეს არა აქვს არავითარი განსაკუთრებული უფლება, იმის გარდა რაც, ამ კონსტიტუციით არის მისდა მიკუთვნებული.

მუხლი 71.

მთავრობის თავმჯდომარეს ჰყავს მოადგილე, რომელიც ასრულებს მის მოვალეობას მთავრობაში.

მუხლი 72.

მთავრობის საერთო უფლება და მოვალეობაა:

- ა) რესპუბლიკის საქმეთა უმაღლესი მართვა-გამგეობა, თანახმად კანონისა;
- ბ) თვალ-ყურის დევნა და აღსრულება კონსტიტუციისა და კანონებისა;
- გ) წარდგენა პარლამენტის წინაშე თავის კანონპროექტისა,

აგრეთვე დასკვნისა იმ კანონპროექტის შესახებ, რომელიც პარლამენტისა ან ხალხის ინიციატივით არის შემოსული;

- დ) დაცვა რესპუბლიკის საგარეო ინტერესებისა;
- ე) უზრუნველყოფა რესპუბლიკისა გარეშე განსაცდელისაგან და დაცვა მისი დამოუკიდებლობისა;
- ვ) ზრუნვა შინაური წესიერებისა და უშიშროების დაცვისათვის. მოულოდნელ შემთხვევაში, თუ საჭიროებამ მოითხოვა, მთავრობას უფლება აქვს თავის დადგენილებით გამოიყვანოს შეიარაღებული ძალა, ვადით არა უმეტეს 21 დღისა. უკეთუ მეტის ვადით დასჭირდა, პარლამენტისაგან უნდა მიიღოს ნებართვა.
- ზ) განაგოს ფინანსები, სჭრას ფული თანახმად კანონისა, და ყოველ წლივ წარუდგინოს პარლამენტს შემოსავალ-გასავლის სავარაუდო აღრიცხვა (ბიუჯეტი);
- ც) ანგარიში აძლიოს პარლამენტს თავის მოქმედებისა და წელიწადში ერთხელ მაინც წარუდგინოს მოხსენება საქართველოს შინაგან და საგარეო მდგომარეობის შესახებ; წარუდგინოს აგრეთვე განსაკუთრებული მოხსენება, უკეთუ პარლამენტმა მოითხოვა, და
- თ) შეასრულოს ყოველივე, რაც კანონს ან პარლამენტს მისთვის დაუვალებია.

მუხლი 73.

რესპუბლიკის დანარჩენ საქმეთა მართვა-გამგეობა განაწილებულია მთავრობის წევრთა შორის. თვითეული მათგანი დამოუკიდებლად და პარლამენტის წინაშე საკუთარი პასუხისმგებლობით განაგებს მისთვის მინდობილ უწყებას და უნდა გადადგეს, როცა პარლამენტის პირდაპირი დადგენილებით დაჰკარგავს მის ნდობას.

მინისტრს უფლება აქვს პარლამენტში ხმის მიცემისა მხოლოდ მაშინ, როცა დეპუტატად ირიცხება.

მთავრობის თავმჯდომარე პასუხისმგებელია პარლამენტის წინაშე საერთო პოლიტიკისათვის, ვალდებულია დაემორჩილოს პარლამენტის დადგენილებას და აასრულოს იგი და ამის მიხედვით, თუ საჭიროა გამოსცვალოს ცალკე მინისტრი ან გარდაქმნას მთელი კაბინეტი.

მუხლი 74.

მთავრობის ყოველ წევრს უფლება აქვს პარლამენტისა და მისი კომისიის სხდომას დაესწროს. თუ მინისტრმა მოითხოვა, პარლამენტი და მისი კომისია ვალდებულია მოუსმინოს. თავის მხრით პარლამენტისა და კომისიის მოთხოვნით მინისტრიც ვალდებულია სხდომაზე გამოცხადდეს და ახსნა-განმარტება მისცეს.

მუხლი 75.

კონსტიტუციის დარღვევისათვის მთავრობის თავმჯდომარე და მთავრობის წევრები პასუხისმგებელი არიან სასამართლოს წინაშე. მათი პასუხისგებაში მიცემა შეუძლია მხოლოდ პარლამენტს. მათი გასამართლება საერთო წესით სწარმოებს.

თავი მეექვსე. სასამართლო

მუხლი 76.

საქართველოს რესპუბლიკის მთელ ტერიტორიაზე არსებობს ერთი უმაღლესი სასამართლო – სენატი, რომელსაც ირჩევს პარლამენტი. სენატი მოვალეა:

- ა) თვალყური ადევნოს კანონის დაცვასა, და
- ბ) განაგოს სასამართლო ნაწილი, როგორც საკასაციო სასამართლომ.

მუხლი 77.

სამოქალაქო, სისხლისა და ადმინისტრაციული სამართლის საქმეთა სწარმოებლად არსებობს მუდმივი სასამართლოები.

სასამართლოს ორგანიზაცია, იურისდიქცია და კომპეტენცია განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 78.

სასამართლო დამოუკიდებელია და მხოლოდ კანონს ემორჩილება. მართლმსაჯულება სწარმოებს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელით.

მუხლი 79.

სასამართლოს არც ერთი განაჩენი არ შეიძლება გაუქმებულ, შეცვლილ, ან შეჩერებულ იქნეს კანონმდებელი, აღმასრულებელი ან ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ.

მუხლი 80.

სასამართლოს სხდომა საჯაროა; მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში, როდესაც ამას მოითხოვს ზნეობისა და საზოგადო მშვიდობიანობის დაცვის ინტერესი, სხდომა შეიძლება კარდახურულ იქნეს თვით სასამართლოს დადგენილებით.

მუხლი 81.

მძიმე სისხლის სამართლის, და აგრეთვე, პოლიტიკურის და ზეჭვითი დანაშაულისათვის არსებობს ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი.

მუხლი 82.

მოსამართლე აირჩევა ვადით. არჩევის წესი და პირობა, რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს მსაჯული, კანონით განისაზღვრება.

მუხლი 83.

არ შეიძლება სასამართლოს წევრის ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაყვანა მისი სურვილის წინააღმდეგ, გარეშე სასამართლოს დადგენილებისა.

თანამდებობიდან მისი დროებით გადაყენება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა სამართალში ან გამოძიებაში არის მიცემული.

სრულიად დათხოვნა – კი შეიძლება სასამართლოს განაჩენის ძალით.

თავი მეშვიდე.
სახელმწიფო ფინანსები

მუხლი 84.

არცერთი სახელმწიფო გადასახადი არ შეიძლება დაწესებულ ან აკრეფილ იქნეს, თუ წინასწარ პარლამენტის მიერ არ იქნა დადს-ტურებული.

შენიშვნა: ადგილობრივი თვითმართელობის გადასახადთა დაწესების უფლებას ცალკე კანონი განსაზღვრავს.

მუხლი 85.

სახელმწიფო გადასახადისაგან ვერაეინ განთავისუფლდება, თუ არ კანონის ძალით.

მუხლი 86.

თუ არ კანონის ძალით არავითარი პენსია, ჯილდო და საზოგადოთ ხარჯი არ შეიძლება გაღებულ იქნეს სახელმწიფო ხაზინიდან.

მუხლი 87.

პარლამენტის ნებადაურთველად არ შეიძლება აღებულ იქნეს სახელმწიფო სესხი და ან რაიმე ფინანსიური ვალდებულება.

მუხლი 88.

სახელმწიფოს ყოველი შემოსავალ-გასავალი ბიუჯეტში უნდა იქნეს აღნიშნული. ბიუჯეტი ყოველწლივ უნდა წარედგინოს პარლამენტს დასამტკიცებლად.

მუხლი 89.

თუ ბიუჯეტის დამტკიცება პარლამენტმა ვერ მოასწრო საანგარიშო წლის დამდეგამდე, მთავრობას უფლება ეძლევა სახელმწიფო ხარჯები ახალი ბიუჯეტის დამტკიცებამდე წინა წლის ბიუჯეტის მიხედვით დაჰფაროს პარლამენტის ნებართვით.

მუხლი 90.

ხარჯის გადატანა ბიუჯეტის ერთი პარაგრაფიდან მეორეში არ შეიძლება პარლამენტის ნებადაურთველად.

თავი მერვე. სახელმწიფო კონტროლი

მუხლი 91.

სახელმწიფო კონტროლს ექვემდებარება:

- ა) სახელმწიფო ბიუჯეტის სისწორით ასრულება;
- ბ) სახელმწიფოს ყოველნაირი შემოსავალი და გასავალი;
- გ) მთავრობის და სხვა და სხვა უწყების ხარჯთაღრიცხვა და ანგარიში, და
- დ) ადგილობრივი თვითმართელობის ფინანსები კანონის თანახმად.

მუხლი 92.

სახელმწიფო კონტროლიორს ირჩევს პარლამენტი. იგი არ ითვლება მინისტრთა კაბინეტის წევრად, მაგრამ აღჭურვილია მინისტრის უფლებით და პასუხის მგებელია მხოლოდ პარლამენტის წინაშე. იგი ყოველწლიურად ანგარიშს უდგენს პარლამენტს.

მუხლი 93.

კონტროლის ორგანიზაცია და მოქმედების წესი განსაზღვრულია კანონით.

თავი მეცხრე. სახელმწიფო თავდაცვა

მუხლი 94.

ყოველი მოქალაქე რესპუბლიკისა ვალდებულია პირადად მოიხადოს სამხედრო ბეგარა კანონის თანახმად.

მუხლი 95.

სამხედრო ძალთა დანიშნულება არის დაცვა რესპუბლიკისა და მისი ტერიტორიისა.

მუხლი 96.

სამხედრო ბეგარის ვადა და სამხედრო ძალთა ყოველი მოწყობის წესი განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 97.

სამხედრო ბეგარის მოსახდელად გასაწვევ ახალგაზრდათა რაოდენობას ყოველწლივ პარლამენტი ამტკიცებს.

თავი მეათე.

ადგილობრივი თვითმართველობა

მუხლი 98.

ადგილობრივი თვითმართველობა არის იმავე დროს ორგანო ადგილობრივი მართველობისა და განაგებს ადგილობრივ გამგეობის კულტურულ განმანათლებელ და სამეურნეო საქმეებს თავის ტერიტორიის ფარგლებში.

მუხლი 99.

ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანიზაცია, უფლება-მოვალეობა და მართვა-გამგეობის წესი განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 100.

ადგილობრივ თვითმართველობას უფლება აქვს გამოსცეს სავალდებულო დადგენილება თანახმად კანონისა.

მუხლი 101.

ადგილობრივი თვითმართველობა ირჩევა საყოველთაო, პირდაპირი, თანასწორი, ფარული და პროპორციული საარჩევნო წესით.

მუხლი 102.

ადგილობრივ თვითმართველობის დადგენილება და განკარგულება შეიძლება გაუქმებულ იქნეს მხოლოდ სასამართლოს წესით.

მუხლი 103.

მთავრობის ცენტრალ ორგანოებს უფლება აქვთ შეაჩერონ ადგილობრივი თვითმართველობის დადგენილება და განკარგულება, თუ იგი ეწინააღმდეგება კანონს ხოლო ვალდებულნი არიან საქმე დაუყოვნებლივ სასამართლოს გადასცენ. წესი და პირობა შეჩერებისა განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 104.

ადგილობრივი თვითმართველობა მართვა-გამგეობის საქმეში ემორჩილება მთავრობის ცენტრალ ორგანოებს.

მუხლი 105.

იმ საგნებს, რომლის შესახებაც ადგილობრივი თვითმართველობის დადგენილება დამტკიცებულ უნდა იქნეს ცენტრალ ხელისუფლების მიერ, განსაზღვრავს კანონი.

მუხლი 106.

ადგილობრივ თვითმართველობას ენიჭება საბიუჯეტო უფლება, ცალკე კანონით განსაზღვრული.

თავი მეთერთმეტე. ავტონომიური მმართველობა

მუხლი 107.

საქართველოს რესპუბლიკის განუყოფელ ნაწილებს – აფხაზეთს სოხუმის ოლქი, სამუსლიმანო საქართველოს (ბათომის მხარე) და ზაქათალას ზაქათალის ოლქი, ენიჭებათ ადგილობრივ საქმეებში ავტონომიური მმართველობა.

მუხლი 108.

წინა მუხლში მოხსენებულ ავტონომიურ მმართველობათა დებულებანი შემუშავებულ იქნება ცალკე კანონით.

თავი მეთორმეტე. სწავლა-განათლება და სკოლა

მუხლი 109.

ხელოვნება, მეცნიერება და მათი სწავლება თავისუფალია; სახელმწიფოს მოვალეობაა მფარველობა გაუწიოს და ხელი შეუწყოს მათ განვითარებას.

მუხლი 110.

პირველდანიებითი სწავლა საყოველთაო, უსასყიდლო და სავალდებულოა. საზოგადო სკოლების სისტემა ერთს ორგანიულ მთლიანობას წარმოადგენს, სადაც პირველდანიებითი სკოლა საფუძველია საშუალო და უმაღლესი სკოლისა.

სწავლა-განათლება ყველა საფეხურის სკოლებში საეროა.

მუხლი 111.

სახელმწიფო მიზნით ისახავს: პირველდანიებით სკოლაში უღარიბეს ბავშვებს საზრდო, ჩასაცმელ-დასახური და სასწავლო ნივთები უფასოდ მიეცეს. ამ მიზნის განსახორციელებლად სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობანი თავის შემოსავლის ერთ ნაწილს გადასდებენ ყოველ წლიურად.

მუხლი 112.

კერძო თაოსნობით დაარსებული სკოლა ემორჩილება საერთო სასკოლო კანონს.

**თავი მეცამეტე.
სოციალ-ეკონომიური უფლებანი**

მუხლი 113.

რესპუბლიკა ზრუნავს თავის მოქალაქეთა ღირსეული არსებობისათვის.

მუხლი 114.

საკუთრების იძულებითი ჩამორთმევა ან კერძო ინიციატივის შეზღუდვა შეიძლება მხოლოდ სახელმწიფოებრივი, საზოგადოებრივი და კულტურული საჭიროებისათვის ცალკე კანონში განსაზღვრული წესით. ჩამორთმეულ ქონებაში მიეცემა სათანადო საფასური თუ კანონში სხვა გვარად არ არის განსაზღვრული.

მუხლი 115.

რესპუბლიკას აქვს საკუთარი სააღებ-მიმცემო და სამრეწველო მეურნეობა, რომლის გაფართოება და ერთი მთლიანი საზოგადოებრივი მეურნეობის შექმნა მისი მთავარი მიზანია.

რესპუბლიკა ხელს უწყობს ადგილობრივ თვითმართვლობის ორგანოთა ასეთსავე მეურნეობის გაფართოვებას და გაძლიერებას.

რესპუბლიკას შეუძლია კანონმდებლობის გზით გაასაზოგადოოს ის სავაჭრო-სამრეწველო და სასოფლო სამეურნეო დარგი და წარმოება, რომელიც ამისთვის გამოსადეგია.

მუხლი 116.

წვრილი მწარმოებლის – სოფლის მეურნის, ხელოსანის, შინამრეწველის – შრომის ნაყოფის დაცვა კერძო პირთა ექსპლოატაციისაგან სახელმწიფოს განსაკუთრებული საზრუნავი საგანია.

რესპუბლიკის განსაკუთრებული საზრუნავია აგრეთვე სოფლის მეურნეობის აყვავება; მინის დამუშავება და გამოყენება შეადგენს მინის მფლობელის მოვალეობას საზოგადოების წინაშე.

მუხლი 117.

შრომა საფუძველია რესპუბლიკის არსებობისა და მისი უზრუნველყოფა რესპუბლიკის განსაკუთრებული მოვალეობაა.

მუხლი 118.

რესპუბლიკის კანონმდებლობით ადგილობრივ თვითმართელობას ევალება დააარსოს შრომის ბირთა, საშვამავლო კანტორა და სხვა ამგვარი დაწესებულება, რომელიც აღწესსხავს უმუშევართ და შუამავლობას გაუწევს სამუშაოს შოვნაში.

ასეთ დაწესებულების ხელმძღვანელ ორგანოში მუშათა კავშირის წარმომადგენელთა რიცხვი ნახევარზე ნაკლები არ უნდა იყოს.

მუხლი 119.

უმუშევრად დარჩენილ მოქალაქეს მიეცემა დახმარება სამუშაოს აღმოჩენით ან დაზღვევის სახით.

მუხლი 120.

მოხუცებულობით, დაავადებით თუ სხვა მიზეზით შრომის უნარს მოკლებული მოქალაქე, რომლისთვისაც ზრუნვა კანონით ან ჩვეულებით დავალებული არა აქვს მემკვიდრეს, მზრუნველს, მწარმოებელს ან სხვა კერძოსა თუ საზოგადოებრივ დაწესებულებას, და რომელსაც არსებობის სახსარი არ მოეპოვება, მიიღებს დახმარებას სახელმწიფო ხაზინიდან დაზღვევით ან სხვა სახით. ასევე დაეხმარება ხაზინა, უკეთუ მემკვიდრეს ან მზრუნველს შრომის უნარდაკარგულის რჩენა არ შეუძლია.

მუხლი 121.

დაქირავებული მუშა, რომელიც მოხუცებულობით, დაშავებით ან სხვა მიზეზით დაჰკარგავს სავსებით ან ნაწილობრივ შრომის უნარს, მიიღებს დახმარებას დაზღვევის სახით თავის ხელფასის კვალობაზე. დასაზღვევი თანხა უნდა შესდგეს დამქირავებელზე შეწერილ საგანგებო გადასახადისაგან.

მუხლი 122.

გარდა საგანგებო ან ამ მიზნით შენერილი გადასახადისა ზემოაღნიშნულ მოვალეობათა ასასრულებლათ რესპუბლიკის შემოსავლიდან უნდა გადაიდოს ყოველ წლიურად განსაზღვრული ნაწილი.

მუხლი 123.

ნორმალი სამუშაო დრო დაქირავებულთათვის არ უნდა აღემატებოდეს კვირაში 48 საათს; ამასთანავე კვირაში ერთხელ მუშა უნდა ისვენებდეს განუწყვეტლივ 42 საათს. გამონაკლისს სამუშაო დროის შესახებ განსაზღვრავს კანონი.

სასოფლო მეურნეობისა და სხვა სასეზონო წარმოებაში სამუშაო დროის შეფარდება განსაკუთრებულ პირობებთან განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 124.

წარმოებაში 16 წლამდის ყმანვილის შრომა აკრძალულია; 16-18 წლის მოზარდთათვის სამუშაო დრო განისაზღვრება 6 საათით დღეში; მოზარდთა და საზოგადოთ ქალთათვის ღამით მუშაობა აკრძალულია.

მუხლი 125.

რესპუბლიკის საზრუნავი საგანია განსაზღვროს მინიმუმი ხელფასი და შრომის ნორმალი პირობანი წარმოებაში.

არსდება შრომის ინსპექცია და სანიტარული ზედამხედველობა, რომელიც დამოუკიდებელი უნდა იყოს დამქირავებელთაგან.

მუხლი 126.

განსაკუთრებული კანონი დაიცავს ქალთა შრომას წარმოებაში. აკრძალულია ქალის მუშაობა დედობისათვის მავნე წარმოებაში; მუშა ქალი მშობიარობის დროს არა ნაკლებ ორი თვისა თავისუფალია მუშაობისაგან ჯამაგირის მოუსპობლად; დამქირავებელს ევალება თუთუმნოვარ ბავშვთა მოსაველეად შესაფერ გარემოებაში ამყოფოს მუშა ქალები.

მუხლი 127.

შრომის დამცველ კანონების დარღვევისათვის დამნაშავენი პასუხს აგებენ სისხლის სამართლის წესით.

მუხლი 128.

რესპუბლიკას და ადგილობრივ მმართველობას ევალება დედობის და ბავშვების დაცვისათვის მზრუნველობა.

**თავი მეთოთხმეტე.
ეროვნულ უმცირესობათა უფლებანი.**

მუხლი 129.

არ შეიძლება შეიზღუდოს საქართველოს რესპუბლიკის რომელიმე ეროვნული უმცირესობის თავისუფალი სოციალ-ეკონომიური და კულტურული განვითარება, განსაკუთრებით მისი დედა-ენით სწავლა-აღზრდა და ეროვნულ-კულტურულ საქმეთა შინაური მართვა-გამგეობა.

ყველას აქვს უფლება სწეროს, ჰბეჭდოს და ილაპარაკოს დედა-ენაზე.

მუხლი 130.

ეროვნულ უმცირესობისაგან შემდგარი ადგილობრივ თვითმართველობის ერთეულებს (თემი, ერობა, ქალაქი) უფლება აქვთ შეერთდნენ და დააარსონ ეროვნული კავშირი თავის კულტურულ-განმანათლებელი საქმეების უკეთ მოსაწყობად და გასაძლიერებლად კონსტიტუციისა და კანონის ფარგალში.

ეროვნულ უმცირესობას, რომელსაც ასეთი თვითმართველობის ორგანოები არ მოეპოვება, შეუძლია ამის გარეშეც შეადგინოს ეროვნული კავშირი ამ მუხლში აღნიშნული უფლებითა და კომპეტენციით.

ეროვნულ კავშირში შესვლა ხდება სალაპარაკო ენის მიხედვით.

ეროვნულ უმცირესობათა კულტურულ-განმანათლებელ საქმიანობებში

ბათა დასაკმაყოფილებლად სახელმწიფო და თვითმართველობათა ბიუჯეტიდან გადაიდება ფინანსიური საშუალებები პროპორციულად მცხოვრებთა რაოდენობისა.

მუხლი 131.

არ შეიძლება შეიზღუდოს ვისიმე პოლიტიკური და მოქალაქეობრივი უფლება ეროვნულ კავშირში მონაწილეობისთვის.

მუხლი 132.

ყოველ ეროვნულ კავშირს შეუძლია აღძრას და დაიცვას სასამართლოს წინაშე ის საქმე, რომელიც ეხება კონსტიტუციითა და კანონით მინიჭებულ ეროვნულ უმცირესობის უფლების დარღვევას.

მუხლი 133.

საქართველოს რესპუბლიკის ყოველ მოქალაქეს თანასწორი უფლება აქვს მიიღოს სახელმწიფო, სამოქალაქო, სამხედრო და საქალაქო თუ საეროხო სამსახური.

მუხლი 134.

ეროვნულად ნარევი ადგილობრივი მმართველობა ვალდებულია სწავლა-განათლებისათვის გადადებული თანხით დააარსოს საკმაო რიცხვი სკოლების და კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებისა მოქალაქეთა ეროვნულ შედგენილობის პროპორციის მიხედვით.

მუხლი 135.

ეროვნულ უმცირესობის სკოლაში სწავლება სწარმოებს ბავშვის სალაპარაკო ენაზე.

მუხლი 136.

ადგილობრივ მმართველობის ფარგლებში, სადაც ერთი რომელიმე ეროვნული უმცირესობა აღემატება ყველა მოქალაქეთა 20%-ს, ამ ეროვნულ უმცირესობის მოთხოვნით მსჯელობა და საქმის წარმოება, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დაწესებულებაში შემოღებულ უნდა იქნეს სახელმწიფო ენასთან ერთად მის დედა-ენაზედაც.

მუხლი 137.

არა ქართველ დეპუტატს, რომელმაც სახელმწიფო ენა საკმაოდ არ იცის, შეუძლია პარლამენტში სიტყვა წარმოსთქვას დედა-ენით, რომლის სწორ თარგმანს წინასწარ წარუდგენს პარლამენტის პრეზიდენტი.

დანვრილებით წესს განსაზღვრავს კანონი.

თავი მეთხუთმეტი. სახელმწიფო მოხელენი

მუხლი 138.

საქართველოს მოქალაქე შეიძლება მიღებულ იქნეს ყოველ თანამდებობაზე, თუ კანონის მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს.

მუხლი 139.

მოხელე ან თანამდებობის პირი შეიძლება გადაყენებულ ან დისციპლინარულ წესით დასჯილ იქნეს იმ დანესებულების ან უფროსის განკარგულებით, ვისგანაც იყო მიღებული; ხოლო სამსახურიდან სრულიად დათხოვნის წესს განსაზღვრავს კანონი.

მუხლი 140.

თვითეული მოხელეს აქვს უფლება პენსიის მიღებისა. მოხელისა და მისი ოჯახის წევრთა მიერ პენსიის მიღების პირობას განსაზღვრავს კანონი.

მუხლი 141.

თვითეული მოხელე პასუხისმგებელია სასამართლოს წინაშე საერთო წესისამებრ.

მოქალაქეს უფლება აქვს პასუხისგებაში მისცეს ყოველი მოხელე საზოგადო წესით მისი დანაშაულისათვის.

მოქალაქეს უფლება აქვს მოსთხოვოს მოხელის უკანონო მოქმედებით მიყენებული ზარალის ანაზღაურება სახელმწიფოს.

**თავი მეთექვსმეტე.
სახელმწიფო და ეკლესია**

მუხლი 142.

სახელმწიფო და ეკლესია განცალკევებულნი და დამოუკიდებელნი არიან.

მუხლი 143.

არც ერთ სარწმუნოებას არა აქვს უპირატესობა.

მუხლი 144.

ხარჯის გაღება სახელმწიფოს ხაზინიდან და ადგილობრივ თვითმართველობათა თანხიდან სარწმუნოებრივ საქმეთა საქმეობისათვის აკრძალულია.

**თავი მეჩვიდმეტე.
კონსტიტუციის გადასინჯვა**

მუხლი 145.

კონსტიტუციის საზოგადო ან ნაწილობრივი გადასინჯვის ინიციატივის უფლება აქვს:

- ა) პარლამენტის წევრთა ნახევრის არა ნაკლებსა, და
- ბ) 50 000 ამომრჩეველსა.

მუხლი 146.

წინადადება კონსტიტუციის საზოგადო ან ნაწილობრივი გადასინჯვისა პარლამენტის დღიურ წესრიგში დაისმის განსახილველად არა უადრეს ექვსი თვისა შეტანის დღიდან.

მუხლი 147.

კონსტიტუციის საზოგადო ან ნაწილობრივი გადასინჯვის პროექტი მიღებულ უნდა იქნეს პარლამენტის ყველა წევრთა ორი მესამედის უმრავლესობით. იგი ძალაში შედის მხოლოდ ხალხის უმრავლესობის მიერ დადასტურების შემდეგ.

მუხლი 148.

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის მართვა-გამგეობის ფორმის გაუქმება არ შეიძლება გახდეს კონსტიტუციის გადასინჯვის წინადადების საგნად.

მუხლი 149.

პირველ პარლამენტის შეკრებამდე მის მაგივრობას გასწევს დამფუძნებელი კრება.

Constitution of Georgia

Adopted by the Constituent Assembly on the 21st of February, 1921

Chapter I

General Provisions

Article 1

Georgia is a free, independent and inseparable State.
The permanent and unchanged form of the political system is a Democratic Republic.

Article 2

The capital of Georgia is Tbilisi.

Article 3

The state language of Georgia is the Georgian language.

Article 4

The flag of the Republic of Georgia is a deep red banner with black and white stripes.

The Coat of Arms of the Republic of Georgia is Tetri Giorgi ('White George' (St. George)) with seven celestial bodies.

Article 5

All laws and mandatory resolutions shall be valid only when announced in a proper manner.

Article 6

The territory of the State may not be alienated, divided or sold.
The territory of the State may be expanded and/or disputed boundaries may be adjusted only in a lawful manner.

Article 7

Administrative division, and setting and changing the boundaries of self-governing units, may be done only in a lawful manner.

Article 8

The Constitution is the supreme law of the State. No law, decree, order or writ that contradicts the constitutional provisions and their spirit may be published.

Compliance with the Constitution and the realisation of its principles in legislation and administration shall be the duty of all state authorities.

Article 9

Any law and decree issued and published before the Constitution was adopted shall remain in force unless they contradict the Constitution and its principles.

Article 10

The Constitution is valid constantly and continuously, except where provided for in the same Constitution.

Article 11

Upon the approval and adoption of the Constitution, the Constituent Assembly shall publish it with the signatures of its members.

Chapter II

Citizenship

Article 12

The citizenship of Georgia is obtained by origin, marriage and naturalisation.

Article 13

A citizen of Georgia shall not be a citizen of any other state at the same time.

Article 14

A citizen of Georgia may renounce citizenship only after he/she has fulfilled his/her public duties.

Article 15

The conditions for obtaining and losing citizenship shall be determined in detail by law.

Chapter III

Rights of a Citizen

Article 16

All citizens are equal before the law.

Article 17

There is no distinction of title.

Article 18

No degree, except for an academic degree, may be conferred. The Order of Honour shall be revoked. A badge of merit may be conferred for proving oneself in a military action.

Article 19

The death penalty shall be abolished.

Article 20

No one may be punished except through legal proceedings, with the exception of a disciplinary procedure defined by law.

Article 21

All citizens shall be subject to common law procedure.

Article 22

A person is inviolable; no one may be detained or otherwise deprived of liberty or personally searched, except by virtue of a reasoned order of court or investigative body.

Article 23

The administration may, at its own discretion, detain a person in the following cases:

- a) when a perpetrator is caught at the very scene of the crime;

b) when a victim or a witness identifies the perpetrator at the scene of the crime;

c) when an item proving guilt is found with a person who is a suspect, or when obvious elements and traces of a crime are found on his/her body or in his/her residence.

Article 24

An offender may also be arrested by a private person if he/she is caught at the scene of the crime and, at the same time, it is expected that he/she may abscond before the administration arrives.

Article 25

A person detained by order of either the judicial authorities or the administration must be brought before the nearest court within 24 hours; if the court is located so far away that it is not possible to bring the offender before it within 24 hours, this period should be extended on the basis of a current situation, but by no more than 48 hours.

Article 26

The court must immediately, but in any case, not later than within 24 hours, examine a person brought before it; following the examination, it must issue a written order to either keep the person in custody or release him/her immediately.

Article 27

The judicial authorities shall, if they are informed in any way and by any means that a person has been detained in violation of the aforementioned procedures, immediately investigate the case and issue a written order either to release the person or to keep him/her in custody.

Article 28

The residence of a citizen is inviolable: it may be searched only under a court order in cases provided for by the law.

Article 29

Private correspondence is inviolable: it may be seized and examined only under a court order.

Article 30

Every citizen has full freedom of movement and residence; this right may be restricted only by a decision of a court.

Article 31

Every citizen enjoys full freedom of conscience.
A citizen may not be persecuted or his/her political or civil rights may not be restricted because of his/her religion or belief. Everyone has the right to practise the religion he/she wishes to, change religion, or not belong to any religion.
No one can refuse to fulfil his/her political and civil duties by reason of religion and belief, except where defined by a separate law.
Acts of a religious nature shall have no influence on civil rights and civil status.

Article 32

Every citizen has the right to express his/her opinions and to propagate them verbally, in a printed way or by any other means, without prior permission from the government. For any offence a person commits in such a case, he/she shall be liable to a court of law only.

Article 33

Citizens of the Republic of Georgia have the right of public assembly without arms, indoors as well as outdoors, without permission from the government.

Article 34

If a meeting acquires a criminal character, the administration may dissolve it.

Article 35

Citizens of the Republic of Georgia have the right, without permission from the government, to found professional and all other types of unions, provided their objective is not prohibited by the law; a union may be dissolved by a court order only.

Article 36

The free development of intellectual, commercial, and agricultural and industrial professions is guaranteed by the laws of the Republic.

Article 37

The right of individual and collective petition is guaranteed.

Article 38

Workers have the freedom to strike.

Article 39

A citizen of either sex is equal in terms of political, as well as civil, economic and family rights.

Article 40

Marriage is based on the equality of rights and on voluntariness; the form and rules of marriage are defined by law. Persons born in and out of wedlock are equal in rights and duties. A mother has the right to seek for and prove who the father of her child born out of wedlock is, and a person born out of wedlock has the right to seek for his/her father.

Article 41

No political refugee, who has found shelter in the territory of the Republic, shall be extradited.

Article 42

Any official, as well as private person shall be brought to justice, in accordance with criminal law, for violating the rights of a citizen.

Article 43

During rioting or war, Parliament may temporarily suspend, over the whole Republic or in any part thereof, the guarantee of the rights specified in Articles 19, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33 and 38 herein; and during war, the guarantee specified in Article 21 as well, provided that a court martial is possible only within a territory occupied by an active army.

If Parliament is not in session, the Government may, on its own responsibility, suspend the validity of the above guarantees, but it must

immediately call Parliament and submit an ordinance thereto.

Article 44

During a large epidemic, the Government may temporarily suspend the guarantees of the rights specified in Articles 22, 25, 26 and 30 herein, as is necessary to fight the epidemic.

Article 45

The guarantees and the rights specified in the Constitution do not rule out any other guarantees and rights not specified therein but which follow from the principles recognised by the Constitution.

Chapter IV

Parliament

Article 46

The representative body of the Republic of Georgia is the Parliament of Georgia, which is composed of deputies elected by way of universal, equal, direct, secret and proportional voting. Every citizen with full rights, without distinction of sex, who has attained the age of 20 years, has the right to vote in elections.

The Parliament is elected for a term of three years.

Article 47

The procedure for Parliamentary elections shall be defined by a separate law.

Article 48

A Member of Parliament shall not be brought to justice for opinions and views he/she expresses during the performance of his/her duties.

The person of a Member of Parliament is inviolable; he/she may not be detained or brought to justice while he/she is considered to be a Member of Parliament, unless permitted by Parliament itself. An exception is where he/she is caught at the scene of a crime. Such a case must immediately be notified to Parliament.

A Member of Parliament who has been detained or brought to justice

must be released, if required by Parliament.

Article 49

A Member of Parliament may refuse to testify regarding facts that were disclosed to him/her in his/her capacity as deputy. He/she shall not lose this right even after he/she is not considered to be a deputy.

Article 50

Members of Parliament shall be awarded a remuneration determined by law.

Article 51

The issue of incompatibility of being a Member of Parliament, an officer, and a member of a profession, shall be determined by law.

Article 52

Power belongs to the entire Nation, and Parliament exercises power over the Nation within the scope of the Constitution.

Article 53

Parliament may issue laws, decrees and resolutions; the procedure for their publication shall be defined by a separate law.

Article 54

The rights of Parliament are as follows:

- a) to pass legislation;
- b) to oversee the supreme administration of the Republican army, and generally of all the armed forces;
- c) to declare war;
- d) to ratify peace treaties, and commercial and similar treaties concluded with foreign states;
- e) to grant amnesty;
- f) to approve the budget;
- g) to obtain internal and external loans;
- h) to elect such officials as it is empowered to elect under the Constitution

or according to law; and

i) to exercise general control over the executive authority.

Article 55

A session of Parliament is public, but Parliament may, by special resolution, declare a session, or part thereof, as closed.

Article 56

Parliament shall, on its own, decide on the lawfulness of the election of its members, and resolve any disputes in relation thereto.

Article 57

Parliament shall resolve each matter by a simple majority of votes, unless another procedure is adopted under parliamentary regulations or the law.

Article 58

A session of Parliament may be opened only when more than a half of the total number of deputies are present.

Article 59

Members of Parliament have the right to submit a question and to raise a question to the Government; the procedure for submitting a question and raising a question shall be defined by the law or parliamentary regulations. Parliament may appoint an investigative and inquiry commission.

Article 60

Parliament shall define parliamentary regulations and its own rules of procedure.

Article 61

Parliament shall meet annually on the first Sunday of November. New parliamentary elections shall be called in autumn, at the same time throughout the Republic, on the assumption that the newly elected members are present at the opening session of Parliament.

Article 62

Parliament may temporarily suspend its operation only by a decision of Parliament.

While the operation of Parliament is suspended, the right to convene it in an emergency shall be vested in the Government, or in the Presidium of the Parliament.

Parliament shall meet if one quarter of the number of deputies requires it to do so.

Article 63

The right of initiative belongs to:

- a) each Member of Parliament, and/or
- b) 5, 000 voters.

Article 64

If required by 30,000 voters in writing, Parliament shall present a newly adopted law to the people for a referendum.

The procedure for holding a referendum is defined by law.

Article 65

Parliament shall elect the Presidium of the Parliament every year.

Chapter V

Executive Power

Article 66

The executive power of supreme administration belongs to the Government of the Republic.

Article 67

The Government has a Chairperson elected by Parliament for a term of one year. The same person may be elected only twice in succession.

Article 68

Other members of the Government – the ministers – are selected by the Chairperson of the Government from among the citizens of the Republic that have the right to vote in parliamentary elections.

Article 69

A member of the Government may not at the same time hold any other office or follow a profession; he/she may only be a Member of Parliament, and a voter in local self-government.

Article 70

The Chairperson of the Government shall be vested with the power of supreme representation of the Republic. He/she shall appoint ambassadors to other states, and foreign ambassadors shall be directed to him/her.

In an emergency situation, when the Government is unable to pass an ordinance, the Chairperson may call back the armed forces of the Republic, which action shall immediately be notified to Parliament.

The Chairperson shall issue an order and a decree for the enforcement of law, but he/she shall have no right to suspend the effect of the law or prevent its enforcement.

The Chairperson of the Government may order, on the basis of a decree, an inspection of any branch of administration, or place or event, in accordance with the procedure specified under law.

The Chairperson shall have no other specific rights except for those conferred on him/her by the Constitution.

Article 71

The Chairperson of the Government shall have a deputy, who shall perform his/her duties in the Government.

Article 72

The general rights and duties of the Government are as follows:

- a) the supreme administration of the affairs of the Republic, in accordance with law;
- b) the supervision and enforcement of the Constitution and laws;
- c) the submission to Parliament of a draft law, and of an opinion on a draft law submitted to the Government at the initiative of Parliament or the people;
- d) the protection of the foreign interests of the Republic;
- e) the safeguarding of the Republic from external dangers and the

protection of the Republic's independence;

f) the observance of internal order and the provision of security.

In unexpected circumstances, where need be, the Government has the right, on the basis of an ordinance, to mobilise the armed forces, but for not more than 21 days. If a longer period is required, the Government shall obtain permission from Parliament.

g) the management of finances, the minting of money in accordance with law, and the annual submission to Parliament of the expected accounting of revenues and expenses of the budget;

h) accountability to Parliament for its actions, and submission thereto, at least once a year, of a report on the internal and external situation of Georgia; and the submission of a special report if required by Parliament; and

i) the execution of all that assigned to it by law or Parliament.

Article 73

The administration of the other affairs of the Republic shall be distributed among members of the Government. Each of them shall manage the agency entrusted to him/her independently, and shall be personally responsible to Parliament. He/she shall resign if he/she loses the trust of Parliament, on the basis of a direct resolution of Parliament.

A minister shall have the right to vote in Parliament only when he/she is a deputy.

The Chairperson of Government is responsible to Parliament for general political activities, and he/she is obliged to submit to a resolution of Parliament and to execute it, and accordingly, if necessary, to change an individual minister or reorganise the entire cabinet.

Article 74

Each member of Government has the right to be present at a session of Parliament and/or its commission. If requested by a minister, Parliament and its commission are obliged to listen to said minister. If so required by Parliament and/or its commission, a minister shall also appear at a session and provide an explanation.

Article 75

The Chairperson of the Government and members of the Government are liable in a court of law for the violation of the Constitution. Only Parliament may institute legal proceedings against them. They shall be brought to justice in accordance with the common law.

Chapter VI

Judiciary

Article 76

There is one Supreme Court throughout the whole territory of the Republic of Georgia called the Senate, which is elected by Parliament. The Senate shall be responsible for:

- a) the supervision of compliance with the law; and
- b) the administration of a part of the judiciary in the capacity of a court of cassation.

Article 77

There are permanent courts to hear civil, criminal and administrative cases.

The organisation, jurisdiction and competence of a court shall be determined by law.

Article 78

The judiciary is independent and is only answerable to the law. Justice is administered on behalf of the Democratic Republic of Georgia.

Article 79

No judgment of a court shall be revoked, changed or suspended by any legislative, executive or administrative body.

Article 80

A court hearing is public; only in an emergency, and where necessary in the interests of securing moral norms and public peace, a court hearing may be closed by a decision of the court.

Article 81

The prosecution of serious criminal offences, as well as political offences, and offences related to printing, shall be carried out under a jury system.

Article 82

A judge shall be elected for a fixed term. The procedure and conditions for election, which the judge shall comply with, shall be defined by law.

Article 83

A court member may not be transferred from one place to another against his/her will, without a court decision. He/she may only be temporarily dismissed from post when he/she has been brought to justice or is under investigation. He/she may be finally removed from office by virtue of a court judgment.

Chapter VII

State Finances

Article 84

No tax whatsoever may be imposed or collected, unless approved by Parliament in advance.

Note: The right to impose local self-government taxes shall be established by a separate law.

Article 85

No one shall be exempted from state taxes, unless by virtue of a law.

Article 86

Unless by virtue of a law, no pension, reward, or generally no expense whatsoever may be paid out from the state treasury.

Article 87

No state loan and/or any other financial obligation may be obtained without the permission of Parliament.

Article 88

All revenues and expenditures of the State must be recorded in the budget.

The budget must be submitted annually to Parliament for approval.

Article 89

If Parliament fails to approve the budget before the beginning of the accounting year, with the permission of Parliament, the Government shall be authorised to pay for the public expenses, until the new budget is approved, according to the budget of the previous year.

Article 90

No expenses may be transferred from one paragraph of the budget to another without the permission of Parliament.

Chapter VIII

State Control

Article 91

The following shall be subject to state control:

- a) the execution of the state budget with accuracy;
- b) all revenues and expenditures of the State;
- c) the accounting and balance sheets of the Government and different agencies;
- d) the finances of local self-governments under the law.

Article 92

A State Controller shall be selected by Parliament. He/she shall not be considered a member of the Cabinet of Ministers, but shall be vested with the rights of a minister and shall be accountable only to Parliament. He/she shall submit an annual report to Parliament.

Article 93

The organisation and rules of procedure of state control shall be determined by law.

Chapter IX

National Defence

Article 94

Each citizen of the Republic is obliged to personally do military service in accordance with the law.

Article 95

The purpose of the military forces is to protect the Republic and its territory.

Article 96

The period of the military service and each deployment of military forces shall be determined by law.

Article 97

The number of young recruits obliged to do military service shall be approved annually by Parliament.

Chapter X

Local Self-Government

Article 98

Local self-government, at the same time a local government body, administers the cultural, educational, and economic matters within the scope of its territory.

Article 99

The organisation of local self-government, and its rights and duties, and the procedures for its administration, shall be defined by law.

Article 100

Local self-government shall have the right to issue a mandatory ordinance under law.

Article 101

Local self-government shall be elected in accordance with universal, direct, equal, secret and proportional voting procedures.

Article 102

An ordinance and a decree of a local self-government may only be revoked by a judicial procedure.

Article 103

Central government bodies have the right to suspend an ordinance and a decree of local self-government if it contradicts the law, and they shall immediately refer the case to a court. The procedures and conditions of the suspension shall be defined by law.

Article 104

Local self-government shall be subordinate to central government bodies in the administration process.

Article 105

Matters concerning which ordinances of local self-government require the approval of a central authority shall be determined by law.

Article 106

Local self-governments shall be vested with the right to make their own budgets, which shall be defined by a separate law.

Chapter XI

Autonomous Governance

Article 107

The integral parts of the Republic of Georgia: Abkhazia, the Sokhumi region, the Muslim part of Georgia (Batumi province) and Zakatala, the Zakatala region, shall be granted local autonomous governance.

Article 108

Statutes of the autonomous governance mentioned in the previous article

shall be prepared under a separate law.

Chapter XII

Education and School

Article 109

Education in arts and sciences shall be free. It is the duty of the State to protect such education and to promote its development.

Article 110

Elementary schooling shall be universal, free of charge, and compulsory. The public school system shall constitute an organic unity, where primary school shall serve as a basis for secondary and higher schools. Education at schools of all stages of education shall be secular.

Article 111

The State shall aim to provide the poorest children at elementary schools with free meals, clothes and school materials, and for this purpose the State and local self-governments shall annually set aside a portion of their revenues.

Article 112

A privately established school shall be subject to common school law.

Chapter XIII

Social and Economic Rights

Article 113

The Republic shall be responsible for the dignified existence of its citizens.

Article 114

The confiscation of property or the restriction of private initiatives may be carried out only for state, public and cultural needs and under procedures defined in a separate law. Appropriate compensation shall be paid for property confiscated, unless otherwise specified in the separate law.

Article 115

The Republic has its own commercial and industrial economy. Its expansion, and the establishment of a whole and unified system of public economy, is the main objective of the Republic.

The Republic shall facilitate the expansion and strengthening of similar economic systems of local self-government bodies.

The Republic may, by virtue of legislation, nationalise the commercial, industrial, and agricultural sectors and production that are suitable for this purpose.

Article 116

The protection of a product of labour of a small manufacturer, such as an agricultural labourer or a house worker, from exploitation by private persons shall be a subject of special care by the State.

The prosperity of the agriculture sector shall also be a subject of special care by the Republic. The cultivation and use of the land is the duty of a landowner towards society.

Article 117

Labour shall be a basis for the existence of the Republic, and its provision shall be a special duty of the Republic.

Article 118

Under the laws of the Republic, local self-governments shall establish labour exchanges, job matching services, and other similar institutions, which shall register the unemployed, and facilitate their employment.

The number of representatives of the workers' union in the management body of such an institution shall be no less than one half.

Article 119

A citizen who has been left unemployed shall be provided with assistance, either in the form of finding a job for him/her or in the form social insurance assistance.

Article 120

A citizen who is unable to work due to old age, illness or other reasons,

where no descendant, guardian, manufacturer, or any other private or public institution, is obliged by law or custom to take care of him/her, and who has no means of subsistence, shall receive assistance from the state treasury in the form of social insurance or in another form. Assistance from the treasury shall also be provided to disabled persons, whose descendants or guardians cannot afford to support them.

Article 121

A hired worker who loses, fully or partially, the ability to work due to old age, injury or other reasons shall receive assistance in the form of social insurance based on his/her salary. The sum to be paid as social insurance shall consist of a special tax imposed on the employer.

Article 122

In addition to the special tax or other tax imposed for this purpose, a certain portion of the revenue of the Republic must be set aside annually for the fulfilment of the above obligations.

Article 123

Normal working time for hired workers must not exceed 48 hours per week; in addition, a worker must be granted a rest period of 42 consecutive hours once in a week. Any exceptions regarding the working time shall be defined by law.

In agricultural and other seasonal production, the proportion of working time subject to special conditions shall be defined by law.

Article 124

It shall be prohibited for a young person under 16 years of age to undertake labour in the production industry. The working time for minors of 16 to 18 years of age shall be fixed at 6 hours per day. It shall be prohibited for minors and women in general to undertake labour at night.

Article 125

A subject of concern for the Republic shall be to determine a minimum salary and normal working conditions in industry.

A labour inspectorate and sanitary surveillance shall be established, which shall be independent from employers.

Article 126

Female labour in industry shall be protected by a special law. A woman shall not work in an industry which is harmful for maternity. During the birth-giving period, a female worker shall be exempted from work for at least two months without suspending her salary. Employers shall create for female workers work environment suitable for taking care of breastfed children.

Article 127

Violators of labour protection laws shall be liable to criminal prosecution.

Article 128

The Republic and local self-governments are obliged to ensure the protection of mothers and children.

Chapter XIV

Rights of Ethnic Minorities

Article 129

The free social, economic, and cultural development of ethnic minorities in the Republic of Georgia shall not be restricted, especially with regard to their education, and the internal administration of their own national and cultural affairs in their mother tongue.

All citizens shall have the right to write, print and speak in his/her mother tongue.

Article 130

Local self-governing units (community, municipality, or town) composed of an ethnic minority shall have the right to unite and form a national union for the better organisation and management of their cultural and educational affairs within the scope of the Constitution and the law.

An ethnic minority which has no such self-government bodies may form a national union even without having such self-government bodies, with the rights and competence specified in this article.

Joining a national union shall be possible on the basis of the native

language of a minority.

To meet the cultural and educational needs of ethnic minorities, financial resources shall be set aside from the state budget and the budget of local self-governments in proportion to the number of people living there.

Article 131

No one shall be restricted in his/her political and civil rights while taking part in a national union.

Article 132

A national union may bring and defend an action in court which concerns the violation of a minority right granted by the Constitution and the law.

Article 133

Any citizen of the Republic of Georgia shall have an equal right to receive public, civil, military, municipal, or community services.

Article 134

A local administration composed of various ethnicities shall establish, using the funds set aside for education, sufficient number of schools and cultural and educational institutions in proportion to the ethnic composition of citizens.

Article 135

Teaching at an ethnic minority school shall be carried out in the child's native language.

Article 136

Within a local administration, where any ethnic minority accounts for more than 20% of all citizens, at the request of said ethnic minority, any discussion and proceedings in state and public institutions shall also be carried out in the mother tongue of the ethnic minority along with the official language.

Article 137

Any non-Georgian deputy not having a sufficient command of the official language can make a speech before Parliament in his/her mother tongue, the accurate translation of which he/she shall submit to the Presidium of

Parliament in advance.
Detailed procedures are defined by law.

Chapter XV

Public Officials

Article 138

A citizen of Georgia may be employed in any position provided he/she complies with the requirements of law.

Article 139

An officer or official may be dismissed or may receive a disciplinary punishment by a decree of the institution or head where he/she was accepted. The procedure for complete removal from office shall be defined by law.

Article 140

An officer shall have the right to a pension. The conditions for receiving pensions by officers and their family members shall be determined by law.

Article 141

Every officer shall be liable to a court of law under the general law.
A citizen shall have the right to bring an officer to justice for an offence under the public law procedure.
A citizen shall have the right to claim indemnification from the State for damage incurred as a result of an unlawful act of an officer.
The procedure and conditions for the indemnification shall be defined by law.

Chapter XVI

State and Church

Article 142

The State and the church shall be separate and independent.

Article 143

No religion shall enjoy privileges.

Article 144

Payment of expenses relating to religious matters from the State Treasury and local self-government funds shall be prohibited.

Chapter XVII**Revision of the Constitution****Article 145**

The following shall have the right of general or partial revision of the Constitution:

- a) no less than one half of Members of Parliament; and/or
- b) 50, 000 voters.

Article 146

A proposal for the general or partial revision of the Constitution may be put for discussion on the agenda of the Parliament not earlier than six months after the submission of the proposal.

Article 147

A draft of the general or partial revision of the Constitution must be adopted by a majority of two-thirds of all Members of Parliament. It shall become effective only after approval by the majority of the people.

Article 148

The revocation of the form of administration of the Democratic Republic of Georgia may not become the subject of a proposal for the revision of the Constitution.

Article 149

Until the first meeting of Parliament takes place, the Constituent Assembly shall act on its behalf.

სარჩევი

Content

საქართველოს კონსტიტუცია (1995 წელი)	3
Constitution of Georgia (1995)	57
საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი (1918 წელი)	102
Act of Independence of Georgia (1918)	110
საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი (1991 წელი)	116
Act of Independence of Georgia (1991)	119
საქართველოს კონსტიტუცია (1921 წელი)	122
Constitution of Georgia (1921)	151

206

6/171

ოფიციალური ბეჭდვითი ორგანოს – სსიპ „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს“ ელექტრონული აქტების ნახვა შესაძლებელია მაცნეს ოფიციალურ ვებმისამართზე – www.matsne.gov.ge

მაცნეს მაღალპოლიგრაფიულ დონეზე შესრულებული კანონების საბოლოო ვერსიების ხელმისაწვდომ ფასად შეძენა შესაძლებელია მაცნეს ვებმისამართზე – www.matsnebooks.gov.ge

წიგნის ფასი მოიცავს მისამართზე მიტანის უფასო სერვისს

Electronic acts of the official gazette, the Legislative Herald of Georgia (Matsne), a legal entity under public law, can be accessed from its official website at www.matsne.gov.ge.

The latest versions of laws, in high quality print, can be purchased at affordable prices at www.matsnebooks.gov.ge.

The cost of delivery is included in the price.

F 119.344

3
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՔՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Հանրային Գրադարան
Քրթագրային Գրադարան
Գրադարան